

PŘEDNÁŠKY K FENOMENOLOGIÍ VNITŘNÍHO ČASOVÉHO VĚDOMÍ

Edmund Husserl

překlad Vladimír
Špalek & Walter Hansel

2551027641

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Praha 1996

<*

iní redigova¹ Husserliiv žák a pokiačovnid
artin Heidegger), zkoumá Husserl pomocí
nomenologické metody „nejhlouběji ležící
telektní akty: vněm, fantazii, obraznost,
pomínku, časový názor“. Rozvádí zde i ně-
erá svá zkoumání o *časovém vědomí*, sou-
sející s individuálním problémem. Rozho-
jjícím momentem je vytyčení *intencioiuH-
iho časového vědomí-& objasnění intencio-
ality* vůbec.

Přes obtížnost vykládané problematiky
Lchovává kniha styl a srozumitelnost před-
išky, včetně neustále se opakujících důleži-
ch analýz.

ek a Walter Hansel: 1969

OBSAH

<i>Předběžná poznámka vydavatele</i>	8
Část první;	
Přednášky o vnitřním časovém vědomí 2 roku 1905	9
<i>Úvod</i>	11
§ 1. Vyloučení objektivního času	12
§ 2. O tázka po „původu...č.as.u.“.....	16
<i>První oddíl: Brentanovo učení o původu času</i>	18
§ 3. Původní asociace.....	18
§ 4. Získávání budoucnosti a nekonečný čas.....	20
§ 5. Obměna představ časovými charaktery.....	21
§ 6. Kritika.....	22
<i>Druhý oddíl: Analýza časového vědomí.....</i>	<i>27</i>
§ 7. Výklad uchopení časových objektů jako momentálního uchopení a jako trvajících aktu.....	27
§ 8. Imanentní časové objekty a způsoby jejich jevení. .	30
§ 9. Vědomí o jevech imanentních objektů.....	31
§ 10. Kontinua průběhových fenoménů. Diagram času.	33
§ 11. Původní impresie a retencionální modifikace. . . .	34
§ 12. Retence jako svérázná intencionalita.....	36
§ 13. Nutnost předcházení impresie před každou retencí. Evidence retence.....	38
§ 14. Reprodukce časových objektů (sekundární vzpomínka).....	39
§ 15. Mody uskutečňování reprodukce.	41
§ 16. Vněm jakožto přítomnem na rozdíl od retence a opětné vzpomínky.	42

§ 17. Vněm jakožto samodávající akt v protikladu k reprodukci,	45
§ 18. Význam opětné vzpomínky pro konstituci vědomí trvání a sledu.	46
§ 19. Rozdíl .retence a reprodukce (primární a sekundární vzpomínky popř. fantazie).	48
§ 20. „Svoboda“ reprodukce.	51
§ 21. Stupně zřetelnosti reprodukce.	51
§ 22. Evidence reprodukce.	52
§ 23. Krytí reprodukováného Ted s minulem. Rozlišení fantazie a opětné vzpomínky.	53
§ 24. Protence v opětné vzpomínce.	55
§ 25. Dvojitá intencionalita opětné vzpomínky.	56
§ 26. Rozdíl mezi vzpomínkou a očekáváním.	57
§ 27. Vzpomínka jakožto vědomí o tom, že něco bylo vnímáno.....	59
§ 28. Vzpomínka a obrazové vědomí jakožto kladoucí reprodukce.....	60
§ 29. Vzpomínka na přítomnost.....	61
§ 30. Podržení předmětné intence v retencionální obměně.....	63
§ 31. Původní impresie a objektivní individuální časový bod.....	64
§ 32. Podíl reprodukce na konstituci onoho jednoho objektivního času.....	69
§ 33. Několik apriorních časových zákonů.....	71
<i>Třetí oddíl: Konstituční stupně času a časových objektů</i>	<i>73</i>
§ 34. Dělení konstitučních stupňů.....	73
§ 35. Rozdíly konstituovaných jednot a konstituujícího toku.....	73
§ 36. Čas konstituující tok jakožto absolutní subjektivita.	74
§ 37. Jevy transcendentních objektů jakožto konstituované jednoty.....	75
§ 38. Jednota toku vědomí a konstituce současnosti a sledu.....	76

§ 39. Dvojitá intencionalita retence a konstituce toku vědomí.	79
§ 40. Konstituované imanentní obsahy.	82
§ 41. Evidence imanentních obsahů. Změna a nezměna.	33
§ 42. Imprese a reprodukce.	86
§ 43. Konstituce věcných jevů a věcí. Konstituovaná pojetí a původní pojetí.	88
§ 44. Vnitřní a vnější vněm.	92
§ 45. Konstituce nečasových transcendencí.	93
Část druhá;	
Dodatky a doplňky k analýze Časového vědomí z let 1905-1910	97
Příloha I (k § 12): Původní imprese a její kontinuum modifikací.	99
Příloha II (k § 17): Zpřítomnění a fantazie. — Imprese a imaginace.	101
Příloha III (k § 23): Souvislostní intence vněmu a vzpomínky. Mody časového vědomí.	104
Příloha IV (k § 32): Opětná vzpomínka a konstituce časových objektů a objektivního času.	108
Příloha V (k § 34): Současnost vněmu a vnímaného.	110
Příloha VI (k § 34): Uchopení absolutního toku. — Vněm ve čtvrtém smyslu.	112
Příloha VII (k § 38): Konstituce současnosti.	116
Příloha VIII (k § 39): Dvojitá intencionalita proudu vědomí.	118
Příloha IX (k § 39 a 40): Původní vědomí a možnost reflexe.	120
Příloha X (k § 43): Objektivace času a věcného v čase.	122
Příloha XI (k § 44): Adekvátní a neadekvátní vněm.	127
Příloha XII (k § 44): Vnitřní vědomí a uchopení zážitků, jakožto imanentních časových objektů. — Soud jakožto časová podoba a absolutní čas konstituující vědomí.	135
Doslov: Edmund Husserl a problém času (Vladimír Špalek)	140

Následující analýzy „Fenomenologie vnitřního časového vědomí“ jsou

PŘEDBĚŽNÁ POZNÁMKA VYDAVATELE

rozděleny na dvě části. První zahrnuje poslední část čtyřhodinové góttigenské přednášky „Základy fenomenologie a teorie poznání“ v zimním semestru r. 1904/5. Zatímco tématem druhého svazku „Logických zkoumání“ (1901) je interpretace „vyšších“ aktů poznání, měly být v této přednášce prozkoumány „nejhlouběji ležící intelektuální akty: vněm, fantazie, obrazivost, vzpomínka, časový názor“. Druhý díl se skládá z dodatků k přednášce a nových doplňujících studií až do roku 1910.

Rozvádějící, zvláště od r. 1917 opět pojatá zkoumání o časovém vědomí, která souvisí s individuálním problémem, jsou vyhrazena pro pozdější zveřejnění.

Průběžným tématem tohoto zkoumání je časová konstituce čistého jemového data a sebekonstituce „fenomenologického času“, která je základem takové konstituce. Rozhodující přitom bude vytčení intencionalního časového vědomí a zásadní objasňování *intencionality* vůbec. Následující studie jsou proto, odhlédneme-li od zvláštního obsahu jednotlivých analýz, nezbytným doplněním zásadního objasnění intencionality, jež bylo poprvé pojato v „Logických zkoumáních“. Také dnes ještě není tento výraz heslem, nýbrž názvem centrálního *problému*.

Odhlédneme-li od vnějších, styl nepoškozujících úprav, byl textu ponechán živý charakter přednášky. Neustále se opakující *důležité* analýzy zůstaly v zájmu přezkoumání smyslu úmyslně zachovány.

Kapitoly a rozdělení paragrafů bylo sestaveno slečnou dr. Steinovou při příležitosti pTVpi.su stenografického" konceptu, částečně v souvislosti s okrajovými poznámkami autora.

Obsah a věcný rejstřík zhotovil pan dr. Landgrebe.

Marburg a.d.L., duben 1928.

Martin Heidegger

Analýza časového vědomí je prastarou potíží deskriptivní psychologie a teorie poznání. **První**, kdo mohutně nesnáze, které zde jsou, hluboce pocítoval a kdo se jimi téměř dohnal k zoufalství, byl Augustin. Kapitoly 13-28 XI. knihy Vyznání musí důkladně studovat také dnes ještě každý, kdo se zabývá problemem času. Neboť nová doba, na vědění tolik hrdá, nedospěla tak úžasně daleko a podstatně dále než tento velký a opravdově zápolící myslitel. **Ještě dnes můžeme s Augustinem říci: si nemo a me quaerat, scio, si quaerenti explicare velim, nescio.**

Přirozeně, co je čas, víme všichni; je tím, co je všem nejznámější. Jakmile se pokusíme vysvětlit časové vědomí, postavit objektivní čas a subjektivní časové vědomí do správného vztahu a pochopit, jak se časová objektivita, tedy individuální objektivita vůbec, může konstituovat v subjektivním časovém vědomí, ba dokonce jakmile se jen pokusíme podrobit analýze čistě subjektivní časové vědomí, fenomenologický obsah časových zážitků, pak se zaplétáme do nejpodivnějších potíží, rozporů a zmateností.

Jako výchozí bod může našemu zkoumání sloužit vyličení *Brentanovy analýzy* času, kterou bohužel nikdy nepublikoval, nýbrž jen uvedl v přednáškách. Zcela krátce ji vyličil *Marty* ve svém spise o vývoji významu barev, který vyšel na konci sedmdesátých let, a několika slovy také *Stumpf* v psychologii tónů.

ČAST PRVNÍ

**PŘEDNÁŠKY O VNITŘNÍM ČASOVÉM VĚDOMÍ
Z ROKU 1905**

§ 1. Vyloučení objektivního Času.

Musí být předesláno ještě několik všeobecných poznámek, Náš záměr se týká fenomenologické analýzy časového vědomí. V tom je obsaženo, jako při každé analýze takového druhu, *ócm?* /y-loučení jakýchkoli domněnek, stanovení, přesvědčení „c“ ^c týkají objektivního času (všech transcendentních *pieJp^Ktadu* o tom, co existuje). V objektivním smyslu snad mů/e ^ti L<>dý zážitek, jakož i každé reálné bytí a každý moment byn; s\ * mMo v onom jediném objektivním čase — tedy také sám /d/ttetv Ca sového vněmu a časové představy. Někdo se snad mů/e •• ijinnt o to, aby určil objektivní čas nějakého zážitku, *kt**TM*, a ^i ^ti čas konstituuje. Zajímavým zkoumáním snad může bvi 'Uu* u\ aby se zjistilo, jak se čas, který je umístěn v časovém *vlúonn* jako objektivní, chová ke skutečnému objektivnímu času, zda odhady časových intervalů odpovídají objektivně skutečným časovým intervalům, nebo jak se od nich liší. Ale to nejsou úkoly fenomenologie. Tak jako není skutečná věc, skutečný svět fenomenologickým údajem, tak jím také není světový čas, reálný čas, čas přírody ve smyslu přírodovědy a také psychologie jakožto přírodní vědy o duševním.

Mohlo by se nyní ovšem zdát, když hovoříme o analýze Časového vědomí, o časovém charakteru předmětu vněmu, vzpomínky a očekávání, jako kdybychom již objektivní rasový průběh předpokládali a potom v podstatě jen studovali subjektivní podmínky možnosti časového nazírání a vlastního časového poznání. Co však přijímáme, není existence světového rasu, existence nějakého věčného trvání apod., nýbrž jevíci se ras, jevíci se trvání jako takové. To jsou ale absolutní danosti, o nichž pochybovat by bylo nesmyslné. Potom ovšem také předpokládáme jsoucí čas, to však není čas světa zkušenosti, nýbrž *imanentníčas* průběhu vědomí. Pro to, že vědomí tónového postupu, nějaké melodie, kterou právě poslouchám, vykazuje následnost, máme evidenci, která činí každou pochybnost a popření nesmyslnými.

Co vyloučení objektivního času znamená, to se stane snad ještě zřejmějším, když provedeme paralelu pro prostor, poně-

vadž přece prostor a čas vykazují příliš závažné a významné analogie. Do sféry toho, co je fenomenologicky dáno, patří prostorové vědomí, tzn. zážitek, v němž se uskutečňuje „prostorové nazírání“ jakožto vněm a fantazie, Otevřeme-li oči, díváme se do objektivního prostoru — to znamená (jak ukazuje reflektující pozorování): máme vizuální vjemové obsahy, které fundují prostorové nazírání, jev tak a tak uspořádaných věcí, Abstrahujeme-li od veškerého transcendentního výkladu a redukuje-li vněmový jev na dané primární obsahy, dávají pak tyto kontinuum zrakového pole, jež je kvaziprostorové, ale ne snad prostor nebo plochu v prostoru: hrubě řečeno je to dvojnásobná kontinuitní rozmanitost. Shledáváme zde vztahy toho, co je vedle sebe, nad sebou, v sobě, uzavřené linie, které zcela ohraničují část pole atd. Ale toto nejsou objektivně-prostorové vztahy. Nemá například vůbec žádný smysl říkat, že jeden bod zrakového pole je vzdálen 1 metr od rohu tohoto stolu, nebo že je vedle něho, nad ním atd. Právě tak málo má přirozeně také jev věci místo v prostoru a nějaké prostorové vztahy: jev domu není vedle domu, nad domem, 1 metr od něho vzdálen atd.

Něco podobného teď rovněž platí o čase. Fenomenologická data jsou ta časová pojetí, ty zážitky, v nichž se to, co je časové, jeví v objektivním smyslu. Opět jsou fenomenologicky dány ty zážitkové momenty, jež speciálně fundují časová pojetí jako taková, tedy eventuálně specificky temporální obsahy (to, co umírněný nativismus nazývá původním časovým). Ale nic z toho není objektivní čas. Fenomenologickou analýzou nelze nalézt ani to nejmenší z objektivního času. „Původní časové pole“ není snad kusem objektivního času, prožité Ted', vzato o sobě, není bodem objektivního času atd. Objektivní prostor, objektivní čas a s nimi objektivní svět skutečných věcí a procesů — to všechno jsou transcendence. Správně chápáno, transcendentní není snad prostor a skutečnost v mystickém smyslu, jako „věc o sobě“, nýbrž právě fenomenální prostor, fenomenální prostoročasová skutečnost, jevíci se prostorová podoba, jevíci se časová podoba. To všechno nejsou zážitky. Souvislosti pořádku, které nacházíme v zážitcích jakožto pravých itnanencích,

nemůžeme najít v empirickém, objektivním pořádku, a rovněž se mu nepřizpůsobují.

Do rozvedené fenomenologie toho, co je prostorové,, patřilo také zkoumání lokálních dat (která si **nativismus** osvojuje v psychologickém smyslu), která tvoří **imanentní** řád „zrakového vjemového pole“, a toto pole samo. Chovají se k jevícím se objektivním místům jako kvalitativní data k jevícím se objektivním kvalitám, Hovoří-li se tam o lokálních znacích, muselo by se zde hovořit o znacích kvalitativních. Pociťovaná červeň je fenomenologickým datem, jež oduševněno jistou funkcí chápání představuje objektivní kvalitu, ale samo kvalitou není. Kvalitou ve vlastním smyslu, tzn. povahou jevících se věcí, není pociťovaná, nýbrž vnímaná červeň. Pociťovaná červeň znamená jen dvojnásobně červeň, neboť červeň je název reálné kvality. **Mluví-li se se zřetelem na jisté fenomenologické případy o „krytí“ jedné a druhé, pak je třeba dbát na to, že pociťovaná červeň obdrží teprve názorem hodnotu momentu představujícího věcnou kvalitu, avšak vzato o sobě, nic z toho v sobě neskrývá, a že „krytí“ představujícího a představovaného v žádném případě není krytím identického vědomí, jehož korelát znamená „jedno a totéž“.**

Navzeme-li pociťovaným nějaké fenomenologické datum, jež názorem činí vědomým něco objektivního jako dané tělesně, které je potom objektivně vnímané, pak je třeba ve stejném smyslu také rozlišovat to časové, jež je „pociťované“, a to, jež je vnímané.¹ To druhé znamená objektivní čas. To první samo ale není objektivní čas (nebo místo v objektivním čase), nýbrž fenomenologické datum, jehož empirickou apercepci se konstituuje vztahování na objektivní čas. *Tempordlní data*, chcete-li: temporální znaky, nejsou časy samy. Objektivní čas patří do

¹To, že něco bylo pociťováno, by pak tedy bylo údajem relačního pojmu, který by v sobě nic neříkal o tom, zda to, co bylo pociťováno, je senzuální, nebo zda je vůbec imanentní ve smyslu senzuálního, jinými slovy, zůstalo by otevřeno, zda je samo to, co bylo pociťováno, již konstituováno, a pravděpodobně zcela jinak než to, co je senzuální. — Ale tento celý rozdíl nejrady necháme stranou; ne každá konstituce má schéma obsah pojmání — pojmání.

souvislosti zkušenostní předmětnosti. „Pociťovaná“ temporální data nejsou pouze pociťovaná, jsou také plna názorových charakterů, a k nim zase patří jisté požadavky a jistá oprávnění, navzájem poměřovat časy a časové poměry, jevící se na základě pociťovaných dat, tyto časy a časové poměry tak a tak vnášet do objektivních řádů, tak a tak roztřídit zdánlivé a skutečné řády. To, co se tu konstituuje jako objektivně platné bytí, je konec konců onen jediný nekonečný objektivní čas, v němž mají všechny věci a události, tělesa se svými fyzickými vlastnostmi, duše se svými duševními stavy svá určitá časová místa, která lze stanovit chronometrem.

Je snad možné — zde však není naším úkolem to posuzovat — že tato objektivní určení vlastní konečně svůj podklad v konstatováních rozdílů a vztahů temporálních dat **nebo v bezprostřední adekvaci s těmito temporálními daty samými. Ale bez dalšího není např. „zároveň“, jež je pociťováno, objektivní současností, pociťovaná rovnost fenomenologicko-temporálních odstupů není objektivní rovností časových odstupů atd., pociťované absolutní časové datum není bez dalšího prožitím objektivního času (to platí také pro absolutní datum onoho Ted). Uchopení a sice evidentně uchopení nějakého obsahu, tak jak je prožíván, ještě neznamená uchopit objektivitu v empirickém smyslu, objektivní skutečnost ve smyslu, v němž se hovoří o objektivních věcech, událostech, poměrech, o objektivní prostorové poloze a časové poloze, o objektivně skutečné prostorové podobě a časové podobě atd.**

Podívejme se na kus křídly; zavřeme a otevřeme oči. Pak máme dva vněmy. Říkáme přitom: vidíme tutéž křídlo dvakrát. Máme přitom časově oddělené obsahy, spatřujeme fenomenologickou časovou distanci, oddělení, ale na předmětu oddělení není, ten je týž: v předmětu máme trvání, ve fenoménu změnu. Tak také můžeme subjektivně pociťovat nějakou časovou následnost, kde lze objektivně zjistit koexistenci. Prožitý obsah je „objektivován“, a nyní je objekt konstituován z materiálu prožitých obsahů způsobem pojmání. Předmět však není pouze sumou nebo komplexem těchto obsahů, které do něho nikterak

nevstupují, je více než obsah a cokoli jiného, Objektivita patří ke „zkušenosti“ a sice k jednotě zkušenosti, ke zkušenostně zákonitě souvislosti přírody. Řečeno fenomenologicky: objektivita se nekonstituuje v „primárních“ obsazích, nýbrž v charakterech pojmání a v zákonitostech náležejících k podstatě těchto, charakterů. Toto plně prohlédnout a přivést k jasnému porozumění, je právě fenomenologie poznání.

§ 2« Otázka po „původu času“.

Po těchto reflexích pochopíme také rozdíl fenomenologické otázky (popřípadě otázky teorie poznání) po původu od psychologické ohledně všech pro zkušenost konstitutivních pojmů, a také ohledně pojmu času. *Otázka teorie poznání po možnosti zkušenosti* (která je zároveň otázkou po *podstatě zkušenosti*) vyžaduje návrat k fenomenologickým datům, z kterých je to, co je zkušenostní, fenomenologicky složeno. Pokud je zakoušení rozdělováno protikladem mezi „nevlastní“ a „vlastní“, a pokud vlastní zkušenost, ta, která je intuitivní a konečně adekvátní, podává měřítko zkušenostního hodnocení, vyžaduje to zvlášť fenomenologii „vlastní“ zkušenosti.

Podle toho vede také otázka po podstatě času zpět k otázce po „původu“ času. Tato *otázka po původu* je zaměřena na *primitivní* podoby časového vědomí, ve kterých se primitivní difference toho, co je časové, konstituují intuitivně a vlastně jako originerní zdroje veškerých evidencí, jež se vztahují k času. Tato otázka po původu nesmí být zaměněna s *otázkou po psychologickém původu*, se spornou otázkou *empirismu a nativismu*, Při poslední otázce se tážeme po *původním vjemovém materiálu*, z kterého vzniká *objektivní prostorový a časový názor* v lidském individuu a dokonce rodu. Pro nás je otázka empirické geneze lhotejná, nás zajímají zážitky co do jejich předmětného smyslu a co do jejich deskriptivního obsahu. Psychologická apercepce, která pojímá zážitky jako psychické stavy empirických osob, *psychofyzických subjektů* a která mezi nimi odkrývá

at' už čistě psychické, tak i psychofyzické souvislosti, a která sleduje vývoj, sebeutváření a přetváření psychických zážitků *podle přírodních zákonů*, tato psychologická apercepce je zcela jiná než *fenomenologická* Zážitky námi nejsou zařazovány do žádné skutečnosti. Se skutečností máme co činit jen tehdy, pokud je míněná, představovaná, nazíraná, pojmově myšlená. Vzhledem k časovému problému to znamená toto; časové *zážitky* nás zajímají. Že ony samy jsou určeny objektivně časově, že *patří do světa věcí a psychických subjektů* a že v nich mají své místo, svou *platnost*, své empirické bytí a vznikám, to se nás netýká, o tom nic nevíme. Naproti tomu nás zajímá, že jsou v těchto zážitcích *míněna* „objektivně časová“ data. Do oblastí fenomenologie patří právě ten popis, že akty, jichž se to týká, *miní* toto nebo ono „objektivní“, přesněji vykazování apriorních pravd, které patří ke konstitutivním momentům objektivity. Apriori času se snažíme *objasnit* tak, že zkoumáme *časové vědomí*, že odhalujeme jeho podstatnou konstituci a že objasňujeme eventuálně k času náležející obsahy pojetí a aktové charaktery, k nimž apriorní časové charaktery esenciálně patří. Přirozeně zde míním zákony tohoto samozřejmého druhu: že pevné časové uspořádání je dvojdimenzionální nekonečnou řadou, že dva různé časy nemohou být nikdy zároveň, že jejich vztah není rovnoměrný, že tranzitivita trvá, že ke každému času patří dřívější a pozdější atd. — Tolik k všeobecnému úvodu.

PRVNÍ ODDÍL BRENTANOVO UČENÍ O

PŮVODU ČASU

§ 3. Původní asociace.

Nyní se pokusíme navázáním na Brentanovo učení o původu času získat přístup k nadhozeným problémům. Brentano se domnívá, že našel řešení v původních asociacích, ve „vzniku bezprostředních představ paměti, které se pojí podle zákona, jenž nepřipouští výjimku, k právě platným představám vněmu bez jakéhokoli zprostředkování". Jestliže něco vidíme, slyšíme nebo vůbec vnímáme, stává se pravidelně, že to, co je vnímáno, zůstává po nějakou dobu přítomné, ale ne tak, že by se nemodifikovalo. Nehledě k jiným změnám, jako intenzitě a množství, které vstupují hned v menší, hned v zřejmější míře, musíme stále konstatovat ještě jednu změnu, která je obzvlášť zvláštní: že se nám totiž jeví to, co tímto způsobem zůstává ve vědomí, jako více nebo méně minulé, jako jaksi časově posunutě zpět. Když např. zazní nějaká melodie, nezmizí jedirotlivý tón zcela se zánikem podnětu, popřípadě jím vzbuzeného nervového procesu. Když zazní nový tón, nezmizí předešlý tón beze stopy, vždyť jinak bychom nebyli schopni pozorovat vztahy za sebou následujících tónů, měli bychom v každém okamžiku jeden tón, eventuálně v mezidobě mezi úderem dvou tónů prázdnou fázi, nikdy ale představu melodie. Na druhé straně nezůstává přetrvání tónových představ ve vědomí v původní podobě. Kdyby totiž zůstaly nemodifikovány, potom bychom měli místo melodie akord současných tónů nebo spíše disharmonickou tónovou spleť, kterou dostaneme, když udeříme na všechny tóny, pokud již zazněly, současně. Teprve tím, že nastává ona zvláštní

modifikace, že každý tónový vjem, potom co zmizel působící podnět, buď ze sebe sama podobnou a časovou určeností opatřenou představu, a tím, že se tato časová určenost postupně mění, můžeme dojít k představě melodie, v níž mají jednotlivé tóny svá určitá místa a svou určitou časomíru.

Je tedy obecným zákonem, že se na každou danou představu od přírody pojí kontinuální řada představ, z nichž každá reprodukuje obsah předcházející, ale tak, že nové představě stále připíná moment minulosti.

Tak se zde osvědčuje fantazie zvláštním způsobem jako produktivní. Existuje zde jediný případ, kdy fantazie opravdu tvoří nový moment představ, totiž časový moment. Tak jsme odkryli v oblasti fantazie původ časových představ. Psychologové až na Brentana se marně namáhali vypátrat vlastní zdroj této představy. Bylo to způsobeno právě snadno pochopitelným smíšením subjektivního a objektivního času, které psychologické badatele mátl a které jim naprosto nedovolovalo vidět vlastní problém, který zde byl. Mnozí se domnívají, že se na otázku po původu pojmu času nedá odpovědět jinak než na otázku po původu našich pojmů barev, tónů atd. Tak jak pociťujeme barvu, pociťujeme také trvání barvy; jako kvalita a intenzita, tak prý je také časové trvání imanentním momentem vjemu. Vnější podnět prý vzbuzuje formou fyzických procesů kvalitu, její živou silou intenzitu a jeho dalším trváním subjektivně pociťované trvání. Ale to je zřejmý omyl. Tím, že podnět trvá, ještě není řečeno, že vjem je pociťován jako trvajícím, nýbrž jen, že také vjem trvá. Trvání vjemu a vjem trvání je dvojí věc. A stejně tak je tomu se sukcesí. Sukcese vjemů a vjem sukcese není totéž. Přesně tutéž námítku musíme vznést přirozeně proti těm, kteří chtějí představu trvání a sukcese převést zpět na faktum trvání a sukcese psychických aktů. Zatím provedeme úvahu speciálně pro vjemy.

Bylo by nyní myslitelné, že naše vjemy trvaly nebo následovaly jeden po druhém, aniž bychom o tom něco věděli, protože by naše představy-ne nesly o sobě ani to nejmenší z časové určenosti. Vezmeme-li např. v úvahu případ sukcese a předpokládáme-li, že by vjemy zmizely zároveň s působícími podněty, pak bychom

měli sukcesi vjemů bez jakéhokoli tušení o časovém průběhu. Vždyť s vynořením nového vjemu bychom neměli již žádnou vzpomínku na to, že dřívější vjem byl; měli bychom v každém momentu jen vědomí o právě vytvořeném vjemu a nic víc. Ale také další trvání již vytvořeného vjemu by nárn ještě nedopomohlo k představě sukcese. Kdyby se v případě sukcese tónů dřívější tóny dále uchovaly, tak jak byly, zatímco by zároveň zaznívaly nové a nové, pak bychom v naší představě měli současně sumu tónů, ale žádnou sukcesi tónů. Proti případu, že by všechny tyto tóny zazněly zároveň, by zde nebyl žádný rozdíl. Nebo jiný příklad: kdyby v případě pohybu bylo pohybované těleso podrženo ve vědomí v každé své poloze nezměněně, pak by se nám proběhnutý prostor jevil kontinuitně naplněný, ale neměli bychom představu pohybu. K představě sukcese dochází teprve tím, že dřívější vjem setrvává ve vědomí nezměněně, nýbrž se, tak jak bylo popisováno, zvláštním způsobem modifikuje, a to od momentu k momentu. Vjem získává při přechodu do fantazie stále se měnící časový charakter, každým momentem se tak obsah jeví víc a víc posunutý zpět. Tato modifikace však již není věcí vjemu, není způsobena podnětem. Podnět vyvolává přítomný vjemový obsah. Zmizí-li podnět, zmizí také vjem. Ale vjem se nyní sám stává tvůrcím: vytváří si obsahově stejnou nebo téměř stejnou a časovým charakterem obohacenou fantazijní představu. Tato představa budí opět neustále novou, která se k ní přičleňuje atd. Toto neustálé navazování časově modifikované představy na danou představu nazývá Brentano „původní asociací“. V konsekvenci své teorie dochází Brentano k tomu, že popírá vněm sukcese a změny. Domníváme se, že slyšíme melodii, že tedy také ještě slyšíme to, co právě minulo, a zatím je to jen zdání, které pochází z živosti původní asociace.

§. 4. Získávání budoucnosti a nekonečný Čas.

Časové nazírání, které vzniká původní asociací, není ještě nazíráním na nekonečný čas. Zakouší další úpravu, a sice nejen

vzhledem k minulosti, nýbrž získává zcela nové odvětví připojením budoucnosti. Opřena o jev momentální paměti, tvoří fantazie představy budoucnosti v procesu, který je podobný tomu, jímž docházíme za určitých okolností k představám jistých nových druhů barev a tónů, tímže sledujeme známé vztahy a formy. Ve fantazii můžeme přenést melodií, kterou jsme slyšeli v určité tónině, na základě zcela určitých tónových druhů, do jiných poloh. Přitom, se zcela dobře může stát, že bychom, vycházejíce ze známých tónů, došli k tónům, které jsme ještě vůbec neslyšeli. Tak podobně tvoří fantazie z minulostí představu budoucnosti, totiž v očekávání. Mylným názorem je právě to, že fantazie není schopna nabídnout něco nového, že se vyčerpává v opakování těch momentů, které již byly dány ve vněmech. Konečně pokud jde o plnou časovou představu, představu nekonečného času, je výtvořem pojmového představování zrovna tak jako nekonečná číselná řada, nekonečný prostor atd.

§ 5. Obměna představ časovými charaktery.

Ještě jedné obzvlášť důležité zvláštnosti si musíme podle Brentana uvnitř časové představy všimnout, časové druhy minulosti a budoucnosti mají tu zvláštnost, že nedeterminují elementy smyslové představy, s nimiž se spojují, tak jak to činí ostatní přístupující mody, nýbrž alterují. Hlasitější tón *c* je přece tón *c*, měkčí tón *c* rovněž; naproti tomu tón *c*, který *byl*, *není* tónem *c*, červen, která byla, červení. Časová určení nedeterminují, nýbrž bytostně alterují, podobně jak to činí určení „představovaný“, „toužený“ a jim podobná. Představovaný, možný peníz *není* žádný peníz. Jen určení „teď“ je výjimkou. Teď jsoucí *A* je přece skutečné *A*. Přítomnost nealteruje, ale na druhé straně také nedeterminuje. Připojím-li k představě člověka Ted, nezíská tím člověk žádný nový znak, případně na něm není žádný znak zaznamenáván. Ve vněmu tím, že vněm představuje něco jako něco, co je teď, nepřístupuje nic ke kvalitě, intenzitě a místní určenosti. Modifikující časové predikáty jsou podle Brentana

ireální, reálné je jen určení onoho Teď. Přitom je pozoruhodné, že ireální časová určení mohou patřit k jedné **kontinuitní** řadě s jedinou skutečně reálnou určeností, k níž se připojují v **infinitezimálních** diferencích. Reálné Teď se nyní stává stále znovu ireální. **Je-li** položena otázka, jak se může **stát** to, co je reálné, přistoupením časových určení ireální, pak nelze dát jinou odpověď než tu, že ke každému vznikání a pomíjení, jež se odehrává v přítomnosti, jsou připojena časová určení každého druhu jistým způsobem jako nutný následek. Neboť všechno, co je, to bude, jak je zcela evidentní a samozřejmé, v důsledku toho, že bylo, a je v důsledku toho, že je, v budoucnu to, co bylo.

§ 6. Kritika.

Přejdeme-li nyní ke kritice znázorněné teorie, musíme se nejprve zeptat: co činí a co chce činit? Zjevně se nepohybuje na půdě, kterou jsem poznali jako nutnou pro fenomenologickou analýzu časového vědomí: pracuje s transcendentními předpoklady, s existujícími časovými objekty, jež vyvolávají „podněty“ a jež v nás „způsobují“ vjemy a podobně. Vydává se tedy za teorii psychologického původu časové představy. Zároveň však obsahuje části teoreticko-poznávací úvahy o podmínkách možnosti vědomí objektivní časovosti, které se samo jeví jako časovost a má mít možnost se jevit. K tomu přistupují spory o zvláštěnostech časových predikátů, které musí stát ve vztahu k psychologickým a fenomenologickým predikátům, vztahy, které ale nejsou dále sledovány.

Brentano hovoří o zákonu původní asociace, podle něhož se na právě platné vněmy připojují představy momentální paměti. Tím je zřejmě míněn psychologický zákon nového tvoření psychických zážitků na základě daných psychických zážitků. Tyto zážitky jsou psychické, jsou objektivovány, mají dokonce svůj čas a o jejich vznikání a vynoření je řeč. To patří do oblasti psychologie a zde nás nezajímá. Avšak v těchto pozorováních

tkví fenomenologické jádro, a toho se chtějí držet následující vývoje. Trvání, sukcese a změny se jeví. Co spočívá v tomto jevení se? V nějaké sukcesi **např.** se jeví nějaké „Teď“ a v jednotě s tím nějaké „minulo“. Jednota vědomí, jež obepíná **přítomné** a minulé, je fenomenologické datum. Nyní je otázka, zda se skutečně, jak tvrdí Brentano, minulé jeví v tomto vědomí způsobem fantazie.

Kde Brentano hovoří o získávání budoucnosti, rozlišuje mezi originerním časovým nazíráním, jež je podle něho výtvořem **původní** asociace, a mezi rozšířeným časovým nazíráním, **jež** pramení rovněž z fantazie², ale ne z původní asociace. Můžeme také říci: proti časovému názoru stojí časová představa, představa nekonečného času, časů a časových, vztahů, které nejsou **názorně** realizovány. **Je nyní nanejvýše nápadné**, že Brentano k rozdílu časového vněmu a časové fantazie, který se zde vnučuje a který nemohl přehlédnout, ve své teorii časového nazírání vůbec nepřihlíží. Může snad také odmítat řeč o vněmu něčeho časového (s výjimkou bodu, který je teď, jakožto hranice mezi minulostí a budoucností): rozdíl, který je základem řeči o vněmu sukcese a řeči o vzpomínání si na jednu vnímanou sukcesi (nebo také na pouhou fantazii takovéto sukcese), se však nedá popřít a musí být nějakým způsobem vysvětlen. Je-li již originerní časové nazírání výtvořem fantazie, co pak odlišuje tuto fantazii časového od té, ve které je vědomo něco časového, které minulo, tedy takové, které nepatří do sféry původní asociace, které není ve vědomí sjednoceno s momentálním vněmem, ale bylo jednou sjednoceno s minulým vněmem? Znamená-li zpřítomnění včera prožité sukcese zpřítomnění včera originerně prožitého časového pole, a představuje-li se toto samo již jako kontinuum původně asociovaných fantazií, pak bychom teď měli co činit s fantaziemi fantazií. Narážíme zde na nevyřešené těžkosti brenianovské teorie, které uvádějí v pochybnost správnost jeho analýz originerního časového vědomí.³ To, že nemohl

²Fantazie zde obsahuje stálosti- všechny zpřítomňující akty, není použita v protikladu ke kladeným aktům.

³Příslušné pozitivní vývoje srov. § 19.

tyto těžkostí zvládnout, spočívá nejen v uvedených, ale i jiných nedostatcích.

Brentano nerozlišuje mezi aktem a obsahem, popřípadě mezi aktem, obsahem pojetí a pojatým, předmětem. Musíme si ale ujasnit, čemu máme časový moment přiřknout. Napojuje-li původní asociace na právě platný vněm nepřetržitý sled představ a je-li tím vytvářen časový moment, musíme se ptát: co je to za moment? Patří k charakteru aktu jako jemu podstatně vlastní difference nebo k obsahům pojetí, třeba smyslovým obsahům, jestliže například pozorujeme barvy nebo tóny v jejich časovém bytí? Podle Brentanova učení, že představování jako takové nepřipouští žádné diferenciaci, že mezi představami jako takovými, nehledě k jejich primárním obsahům, nejsou žádné rozdíly, by zůstalo jen to, že se k primárním obsahům vněmu kontinuitně pojí fantasmata a zase fantasmata, kvalitativně stejného, jen snad co do intenzity a plnosti ubývajícího obsahu. Paralelně s tím připojuje fantazie nový moment, a to časový. Tyto vývody jsou v různých směrech neuspokojivé. Časové charaktery, sukcese a trvání nenacházíme pouze na primárních obsazích, nýbrž také na pojatých obsazích a pojímajících aktech. Časová analýza, která se omezuje na jednu vrstvu, není dostačující, musí spíše sledovat všechny vrstvy konstituce.

Odhledněme však od všech transcendujících výkladů a pokusme se pro imanentní obsahy vytvořit takové pojetí, aby časová modifikace byla chápána skrze přidružení momentu, zvaného časový, jenž se proplétá s jiným obsahovým průběhem, s kvalitou, intenzitou atd. Prožitý tón *A* teď právě zazněl, je prý obnoven původní asociací a podle svého obsahu kontinuitně zachován; To by však znamenalo: *A* (eventuálně až na slábnutí intenzity) vůbec neuplynul do minulosti, nýbrž zůstal přítomný. Celý rozdíl by spočíval v tom, že asociace má být také tvůrčí a že připojuje nový moment, zvaný „minulý“. Tento moment se odstupňovává, kontinuitně se mění a podle toho je *A* více nebo méně minulý. Minulost by tedy musela být, pokud spadá do sféry originerního časového nazírání, zároveň přítomností. Časový moment „minulý“ by v témže smyslu musel být přítomným

zážitkovým momentem jako moment červenost, který aktuálně prožíváme — což je však zřejmý nesmysl,

Možná namítnete, že *A* sám minul, ale že ve vědomí je na základě původní asociace nový obsah *A* s charakterem „minulý“, jestliže je však stejný obsah *A* nadále ve vědomí, i když s novým momentem, potom tedy *A* není minulý, nýbrž přítomný; je tedy teď přítomný a napořád přítomný, a to i s novým momentem „minulý“, minulý a přítomný v jednom,

Ale odkudpak víme, že nějaký tón *A* byl dříve, již před jsouc-nem tohoto přítomného? Odkud máme ideu minulosti? Přítomnost nějakého *A* ve vědomí, připojením nového momentu, ať už ho nazveme momentem minula, není transcendující vědomí s to vysvětlit: je to *A* minulý. Není s to dát-nejvzdálenější představu o tom, že to, co mám teď ve vědomí s jeho novým, charakterem, je totožné s něčím, co teď ve vědomí není, nýbrž bylo.

Čímpak jsou teď prožité momenty původní asociace? Jsou to snad samy časy? Potom docházíme k rozporu: všechny tyto momenty jsou teď zde, jsou zahrnuty v tomtéž vědomí předmětu, jsou tedy současné. A přece následnost času vylučuje, že něco je zároveň. Nejsou snad časovými momenty samými, nýbrž spíše temporálními znaky? Ale tím jsme získali především jen jedno nové slovo, vědomí času ještě není analyzováno, ještě není vysvětleno, jak se vědomí o minulosti na základě takového údaje konstituuje, v jakém smyslu, jakým způsobem, prostřednictvím jakých pojetí tyto prožité momenty fungují jinak než kvalitativní momenty a fungují tak, že se právě vědomí, jež má být teď, vztahuje na něco, co není teď.

Velice pochybný je také pokus, prohlásit minulé za nereálné a neexistující. Přístupující psychický moment však nemůže ani vytvořit irealitu, ani odstranit přítomnou existenci. Ve skutečnosti je celá oblast původních asociací jen přítomným a reálným zážitkem. K klu oblasti patří celá řada původní asociací vytvořených originerně časových momentů i s ostatními momenty, které náleží časovému předmětu.

Vidíme tedy, že je nepotřebná laková analýza rasového vědomí, která chce intuitivní časový úsek učinit srozumitelným

pouze prostřednictvím kontinuitně odstupňovaných nových momentů, které se nějak přidávají nebo slévají s těmi obsahovými momenty, jež konstituují časově lokalizovaný předmět. Krátce řečeno: časová forma není ani časový obsah sám, ani komplex nových, k časovému obsahu se nějak pojících obsahů. I když Brentano neupadl do omylu, redukovat na způsob senzualismu vše na pouhé primární obsahy, i když dokonce jako první poznal radikální rozdělení na primární obsahy a charaktery aktů, přesto jeho časová teorie ukazuje, že právě na charaktery aktů, jež jsou pro ni rozhodující, nebral ohled. Otázka, jak je časové vědomí možné a jak se má chápat, zůstává neřešena.

DRUHY ODDÍL ANALÝZA ČASOVÉHO VĚDOMÍ

§ 7* Výklad uchopení Časových objektů **jako momentálního** uchopení a jako trvajícího aktu.

V Brentanově učení působí jako hnací motiv myšlenka, která pochází od *Herbarta*, kterou převzal *Lotze* a která v celém následujícím období hrála velkou roli: totiž myšlenka, že pro uchopení sledu představ (např. -a-a-6-) je nutné, aby byly tyto představy naprosto současnými objekty příslušného vědění, které je zcela nedílně sdružuje v jediném a jednotném aktu. Všechny představy nějaké cesty, přechodu, vzdálenosti, zkrátka všechny, které obsahují srovnání více elementů a vyjadřují vztah mezi nimi, mohou být myšleny jen jako výplody časově sdružujícího vědění. Všechny by byly nemožné, kdyby se představování samo zcela rozplynulo v časové sukcesi. Tomuto pojetí se jeví jako evidentní a zcela nutný předpoklad to, že se nazírání časového úseku uskutečňuje v nějakém *Ted*, v nějakém Časovém bodě. Jeví se vůbec jako samozřejmost, že každé vědomí, které se vztahuje na nějaký celek, na nějakou mnohost rozlišitelných momentů (tedy každé relační a komplexní vědomí) obsahuje svůj předmět v nedělitelném časovém bodě; kde je vědomí stále zaměřeno na celek, jehož části jsou sukcesivní, může to být názorné vědomí tohoto celku jen tehdy, když se části ve formě reprezentantů sloučí v jednotu nazírání momentu. Proti tomuto „dogmatu o momentanrite celku vědomí“ (jak jej nazývá) vznesl *W. Stern* námitku.¹ jsou prv případy, v nichž se jednotné pojetí

⁴ „Psychische Präsenzrür /M In i: n /ck XII!
Srov. také *W. Stern*, *Psychologu* INv< UMI; s. 1011.

uskutečňuje na základě časově rozprostřeného obsahu vědomí a rozprostírá na časovém useku (tak zvaný „prezentní čas“). Tak může být například diskrétní sukcese, nepoškozena nesoučasností členů, podržena pohromadě prostřednictvím vědomého spojení, prostřednictvím jednotného aktu pojetí, že několik po sobě následujících tónů dává melodii, je možné jen tak, že se sled psychických procesů sjednocuje „bez dalšího“ v celkový útvar. Jsou ve vědomí po sobě, ale spadají do jednoho a téhož celkového aktu. Nemáme snad tóny najednou a neslyšíme melodii na základě okolnosti, že při posledním tónu dřívější přetrvávají, nýbrž tóny tvoří sukcesivní jednotu se společným účinkem, formou pojetí. Poslední se přirozeně naplňuje teprve s posledním tónem. Podle toho existuje vněm. časově sukcesujících jednot, právě tak jako koexistujících a **pak** také přímé pojetí identity, shody, rozdílnosti. „Není zapotřebí umělého předpokladu, že srovnání se vždy uskutečňuje tím, že vedle druhého tónu existuje vzpomínkový obraz prvního; celý obsah vědomí, jenž se odvíjí uvnitř prezentního času, se spíše stává rovnoměrně základem rezultujícího pojetí shody a rozdílnosti.“

Co v těchto výkladech a celé diskusi, která na ně navázala, stojí v cestě objasnění sporných problémů, je nedostatek těchto naprosto nutných rozlišování, nedostatek, který jsme zjistili již u Brentana. Zbývá se zeptat: jak máme chápat pojetí transcendentních časových objektů, které se rozprostírají v trvání, které je naplňují v kontinuitní shodě (jako nezměnné věci) nebo tak, že se stále mění (např. věcné procesy, pohyb, změna apod.)? Objekty tohoto druhu se konstituují v rozmanitosti imanentních dat a pojetí, která sama plynou jako následnost. Je možné sjednotit tato po sobě plynoucí reprezentující data v momentu Ted. Pak vyvstává zcela nová otázka: jak se konstituuje vedle časových objektů, imanentních i transcendentních, čas sám, trvání a sukcese objektů? Tyto různé směry popisu (které zde jsou jen zběžně naznačeny a ještě potřebují další diferenciaci) musí být při analýze neustále na zřeteli, i když všechny tyto otázky spolu úzce souvisí a i když nemůže být řešena jedna bez druhé. Je přece evidentní, že vněm časového objektu má sám časovost,

že **vněm** trvání **sám** předpokládá trvání vněmu, že vněm. libovolné časové podoby má sám časovou podobu, Odhlédneme-li **od** všech transcendencí, pak zůstává vněmu po všech jeho fenomenologických konstituentech jeho fenomenologická časovost, která patří **k** jeho nezrušitelné podstatě. Protože se objektivní časovost **konstituuje** vždy fenomenologicky a jen prostřednictvím této konstituce zde pro **nás** stojí jevově jako objektivita a moment objektivity, nemůže fenomenologická Časová analýza **vysvětlit** konstituci času bez ohledu **na** konstituci časových objektů. Pod *časovými objekty ve speciálním smyslu* rozumíme objekty, které jsou nejen jednotami v čase, nýbrž také v sobě obsahují časovou extenzi, Když zazní tón, **může si** mé objektivující pojetí tón, který zde trvá a zaznívá, učinit **předmětem**, avšak ne trvání tónu nebo tón v jeho trvání. Ten jako takový je časovým **objektem**. **Totéž platí pro melodii, pro každou změnu, ale také pro každé setrvání jako takové.** Vezměme příklad nějaké melodie nebo souvislé části melodie. Věc vypadá zpočátku velmi jednoduše: slyšíme melodii, tzn. vnímáme ji, neboť poslouchání je přece vnímání. **Zatímco zaznívá první tón, přichází druhý, pak třetí atd.** Neměli bychom snad říci: když zazní druhý tón, *tak jej slyším, ale neslyším už první atd.?* Neslyším tedy ve skutečnosti melodii, nýbrž jen jednotlivý přítomný tón. **Za to, že je uplynulá část melodie pro mne předmětná, vděčím — jak se říká — vzpomínce; a za to, že u nějakého tónu melodie nepředpokládám, že je to vše, vděčím vpřed hledícímu očekávání.** Toto objasnění nás však nemůže uspokojit, neboť vše, co bylo řečeno, se přenáší také na jednotlivý tón. Každý tón má sám časovou extenzi, při úhozu jej slyším jako ted, při dalším znění má ale stále nové Ted, a právě platné předcházející Ted se mění v něco minulého. Slyším tedy vždy jen aktuální fázi tónu a objektivita celého trvajícího tónu se konstituuje v kontinuu aktů, které je z jedné části vzpomínkou, z nejmenší, **punktuální části vněmem a z další části očekáváním.** Zdá se, že se to vztahuje na Brentanovo učení. Zde musí nyní začít hlubší analýza.

8. Imanentní časové objekty a způsoby jejich, jevení.

Vyloučíme teď jakékoliv transcendentní pojetí a kladení a vezmeme tón čistě jako hyletické datum. Začíná a ustává, a jeho celá jednota trvání, jednota celého procesu, ve kterém začíná a končí, se „posouvá“ po ukončení do stále vzdálenější minulosti. V tomto klesání zpět jej ještě pevně „držím“, mám jej v „retenci“, a dokud takto trvá, má svou vlastní časovost, je tón, jeho trvání je stejné. Mohu zaměřit pozornost na způsob jeho danosti. Tón a trvání, které naplňuje, jsou vědomé v kontinuitě „způsobů“, v „neustálém toku“; bod, fáze tohoto toku, se nazývá „vědomí začínajícího tónu“, a v něm je první časový bod trvání tónu vědomý jako *Ted*. Tón je dán, tzn. je jako teď vědomý; je však jako teď vědomý, dokud je jako teď vědomá nějaká z jeho fází. Je-li však nějaká časová fáze (odpovídající nějakému časovému bodu trvání tónu) aktuální *Ted* (vyjma počáteční fáze), pak je kontinuita fází jako „předtím“ vědomá, a celá dráha časového trvání od počátečního bodu až k bodu, který je teď, je vědomá jako uplynulé trvání, zbývající dráha trvání ale ještě není vědomá. V konečném bodě je tento sám vědom jako bod, který je teď, a celé trvání jako uplynulé (popř. je tomu tak v počátečním bodě nové dráhy času, která již není dráhou tónu). „V průběhu“ tohoto celého toku vědomí je jeden a tentýž tón vědom jako trvající, jako teď trvající. „Předem“ (v, případě, že snad nebyl očekáván) není vědom. „Potom“ je „po jistou dobu“ v „retenci“ „ještě“ vědom jako minulý, může být podržen a být ve fixujícím pohledu jako stojící popř. zůstávající. Celá dráha trvání tónu nebo „ten“ tón ve svém rozprostření zde pak stojí jako něco tak říkající mrtvého, něco, co se již živě netvoří, jako útvar, který není oduševněn žádným tvořivým bodem onoho *Ted*, ale který se nepřetržitě modifikuje a klesá zpátky do „prázdna“. Modifikace celé dráhy je pak analogická a podstatně identická s tou, která si během aktuální periody osvojuje uplynulou část trvání v přechodu vědomí k stále novým tvořením.

Co jsme zde popsali, je způsob, jak „se jeví“ imanentně-časový objekt v neustálém toku a jak je „dán“. Popsat tento

způsob neznamená popsat jevíci se časové trvání samo. Neboť je to tentýž tón s jemu příslušným trváním, který sice nebyl popsán, ale který byl v popisu předpokládán. Totéž trvání je teď jsoucí, aktuálně se vytvářející trvání a je pak minulé, „uplynulé“ trvání, ještě vědomé nebo v opětné vzpomínce „takřka“ nově vytvořené trvání. Tón, který teď zaznívá, je ten, o němž se v pozdějším toku vědomí říká, že byl, že jeho trvání uplynulo. Body časového trvání se vzdalují pro mé vědomí analogicky jako se pro mé vědomí vzdalují body v klidu spočívajícího předmětu v prostoru, když „já se vzdalují od předmětu“. Předmět si ponechává své místo, stejně jako si tón ponechává svůj čas, každý časový bod je neposunut, ale uniká do dálek vědomí, odstup od tvořícího *Ted* je stále větší. Tón sám je tón, ale tón „ve způsobu jak“ se jeví jako stále jiný.

§ 9. Vědomí o jevech imanentních objektů.

Přesněji nahlédnuto můžeme zde ještě rozlišovat různé směry popisu: 1. Můžeme činit evidentní výpovědi o imanentním objektu v sobě samém: že teď trvá, že jistá část trvání uplynula, že trvání tónu, jež je uchopeno v *Ted* (přirozeně s jeho tónovým obsahem) klesá nepřetržitě do minulosti a že stále nový bod trvání vstupuje do *Ted* nebo je teď; že se uplynulé trvání vzdaluje od aktuálního bodu, který je teď a který je neustále nějak naplněný, že se posouvá do stále „vzdálenější“ minulosti apod. 2. Můžeme ale také mluvit o způsobu, v němž jsou všechny takové rozdíly „jevení se“ imanentního tónu a jeho obsahu trvání „vědomé“. Mluvíme vzhledem k trvání tónu, které sahá do aktuálního *Ted*, o vněmu a říkáme, že tón, který trvá, je vnímán a že je z rozsahu trvání tónu vždy plně vlastně vnímán jen bod trvání, charakterizovaný jako *Ted*. O uplynulé dráze říkáme, že je vědoma v re tenčích a že jsou neostře ohraničené části trvání nebo fáze trvání, jež leží nejbližší k aktuálnímu bodu, který je teď, vědomy s klesající jasností; že jsou vzdálenější, dále ležící minulostní fáze zcela nejasné, vědomé prázdně. A stejně tak po

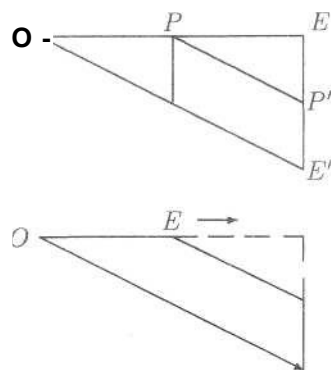
\wedge i t /, ní: podle vzdálenosti $\langle \rangle ? ^1 \bullet!$
 i k? "/MI «i³blíže, eventuálně trocí³ $\wedge \langle . \langle$,
 , (L r t"la³io retenční vrdo .n $\langle , \rangle \rangle \bullet i c *$
 .i i v , ~ me tvrdit), jakmile rcien $\wedge \langle . \langle$
 j j . \langle v jasné sféře větší í³cici $\langle \wedge ^x \langle -$
 $\rangle ' j$ je blíže aktuálnímu Te'T $\rangle \wedge \wedge$
 ♦ * $\wedge \wedge$ iak oné-, projevuje se o to větš upl 1 i «i $\langle - \langle$
 :n * - '* (k³ r i vir ponoření do jednoty ro7čle*ic něho $\wedge \langle ?$
 * i cév $\wedge \rangle$ tje pozorovat, že se artikulovaná část pi³c³fi \wedge
 v³ - ih tk mirdlosti „stahuje“ — způsob časovc pt/spt \rangle i \rangle
 • 'o³ tv \langle * iuanerrího časového jevu) jako analogon k p*esU \rangle —.
 ■^v \rangle ~ ~ / tve Tíia, \wedge e se časový objekt posouvá do m³ ■* r* \langle
 $-t^3$ hnie $\rangle e \wedge$ zároveň se ztemňuje.

Nyní musíme blíže prozkoumat, co zde můžeme nalézt a popsat jako fenomén čas konstituujícího vědomí, onoho, v němž se časové předměty se svými časovými určitostmi konstituují. Rozlišujeme trvajcí, imanentní objekt a objekt ve způsobu danosti, který je vědom jako aktuálně přítomný nebo jako minulý. Každé časové bytí „se jeví“ v nějakém a kontinuitně se měnícím průběhovém modu a „objekt v průběhovém modu“ je v této změně stále jiný, zatímco přece říkáme, že objekt a každý bod jeho času a tento čas sám je jeden a týž. „Objekt v průběhovém modu“ nebudeme moci nazvat vědomím (zrovna tak jako nenazveme vědomím prostorový fenomén, tělo v jeho jevu z té nebo oné strany, zblízka nebo zdálky). „Vědomí“, „zážitek“ se vztahuje ke svému objektu prostřednictvím jevu, ve kterém právě stojí „objekt ve způsobu danosti“. Zjevně musíme řeč o „intencionalitě“ uzнат za dvojsmyslnou, podle toho, zda vidíme vztah jevu k tomu, co se jeví, nebo vztah vědomí na jedné straně k „tomu, co se jeví ve způsobu danosti“, na druhé straně k tomu, co se jeví vůbec.

³Je nasnadě, klást tyto způsoby jevu a vědomí časových objektů do paralely se způsoby, ve kterých se prostorová věc jeví při měnící se orientaci a je vědoma; dále je nasnadě, sledovat „časové orientace“, v nichž se prostorové věci (které jsou zároveň časovými objekty) jeví. Avšak zůstaňme dočasně v imanentní sféře.

§10. Kontinua průběhových fenoménů. Diagram času.

Pokud, jde o fenomény, jež konstituují imanentní časové objekty, vyvarujeme se raději řeči o „jevech“; neboť tyto fenomény jsou samy imanentními objekty a jsou „jevy“ v docela jiném smyslu. Hovoříme zde o - „průběhových fenoménech“ nebo ještě lépe o „modech časové orientace“, a pokud jde o imanentní objekty samy, o jejich „průběhových charakterech“ (např. teď, minulé). O průběhovém fenoménu víme, že je kontinuitou ustavičných proměn, která tvoří nedělitelnou jednotu, nedělitelnou v dráhy, jež by mohly být pro sebe, a nedělitelnou do fází, jež by mohly být pro sebe, do bodů kontinuity. Části, které abstraktně vyzdvihujeme, mohou být jen v celém průběhu a stejně tak fáze, body průběhové kontinuity. O této kontinuitě můžeme také evidentně říci, že je, pokud jde o její formu, neměnná. Je nemyslitelné, aby kontinuita fází byla taková, která by obsahovala tentýž fázový modus dvakrát, nebo aby jej dokonce rozšířeně obsahovala po celé částečné dráze. Tak jak je každý časový bod (a každá časová dráha) od každého „individuálně“ tak říkajíc odlišen a žádný se dvakrát nemůže vyskytnout, tak se nemůže vyskytnout dvakrát ani žádný průběhový modus. Avšak budeme zde muset rozlišovat ještě dále a určovat zřetelněji. Nejprve vyzdvihneme, že průběhové mody imanentního časového objektu mají počátek, tak říkajíc zdrojový bod. Je to ten průběhový modus, jehož přičiněním imanentní objekt začíná být. Je charakterizován jako Teď. V ustavičném postupu potom shledáváme pozoruhodným, že každá pozdější průběhová fáze je sama kontinuitou a neustále se rozšiřující průběhová fáze kontinuitou minulostí. Proti kontinuitě průběhových modů trvání objektu stavíme kontinuitu průběhových modů každého bodu trvání, která je samozřejmě obsažena v kontinuitě onoho prvního průběhového modu: průběhová kontinuita trvajcího objektu je tedy kontinuum, jehož fáze jsou kontinua průběhových modů různých časových bodů trvání objektu. Sledujeme-li konkrétní kontinuitu, postupujeme v stálých proměnách a mění se tím neustále průběhový modus, tj. průběhová kontinuita příslušných časových bodů. Tím.

OE - Řada bodů, které jsou teď.

OE' - Klesání.

EE' - Kontinuum fází (bod, který je teď, s minulostním horizontem).

E - Řada teď, jež jsou eventuálně naplněna jinými objekty.

že stále vystupuje nové teď, mění se teď v minulo, a přitom se posouvá celá průběhová kontinuita minulostí předešlého bodu „dolů“, rovnoměrně do hlubin minulosti. Na našem obrázku ilustruje nepřetržitá řada ordinát průběhové módy trvajících objektů. Vyrůstají z O (jednoho bodu) až k určité dráze, která má poslední teď jako konečný bod. Pak začíná řada průběhových módů, které již neobsahují žádné teď (tohoto trvání), trvání již není aktuální, nýbrž minulé a klesající neustále hlouběji do minulosti. Obrázek nám tedy dává úplný obraz dvojité kontinuity průběhových módů.

§11. Původní impresie a retenční modifikace.

„Zdrojový bod“, kterým počíná „tvoření“ trvajících objektu, je původní impresie. Toto vědomí se odehrává v nepřetržité změně: neustále se mění ztělesněné tónové teď v něco, co bylo, nové tónové teď stále nahrazuje to, jež přešlo do modifikace. Jestliže však tónové teď, původní impresie, přechází do retence, pak je tato retence sama opět teď, něčím, co je zde aktuálně jsoucí. Zatímco je sama aktuální (ale nikoliv aktuálním tónem), je retencí minulého tónu. Paprsek mínění se může zaměřit na teď: na retenci, může se ale také zaměřit na retenční vědomí: na

minulý tón. Každé aktuální teď vědomí však pouk'h,t . • ti . • . modifikace. Mění se v retenci retence, a to neustále. /_ ioh^ \A\ ne nepřetržitě kontinuum-retence, tedy tím způsobem, že 'v.i.\i\ pozdější bod je retenci pro každý dřívější. A každá retence je m kontinuum. Tón začíná a „pokračuje“. Tónové teď se mění v to, že tón byl, *impresionální* vědomí ustavičně plynule přechází do vždy nového *retenčního* vědomí. Podél toku nebo jdouce s ním máme nepřetržitou řadu retencí, která patří k počátečnímu bodu. Mimo to se však odstiňuje každý dřívější bod této řady jako teď *opět* ve smyslu retence. Ke každé z těchto retencí se pojí taková kontinuita retenčních obměn, a tato kontinuita je sama opět bodem aktuality, který se retenčně odstiňuje. Toto nevede k jednoduchému nekonečnému regresu, protože každá retence je v sobě samé kontinuitní modifikace, která v sobě nese tak říkajíc ve formě odstiňovací řady dědictví minulosti, Není tomu tak, že je každá dřívější retence nahrazena novou pouze v podélném směru toku, přestože by se to dělo nepřetržitě. Každá pozdější retence není pouze kontinuitní modifikace, vzniklá z původní impresie, nýbrž kontinuitní modifikace téhož počátečního bodu.

Dosud jsme měli na zřeteli převážně vněm popř. originerní konstituci časových objektů a pokusili jsme se analyticky pochopit časové vědomí, jež je v nich dáno. Vědomí o časovosti se však neprojevuje pouze v této formě. Když časový objekt uplynul, když aktuální trvání je pryč, neumírá tím v žádném případě vědomí o nyní uplynulém objektu, i když teď již nefunguje jako vněmové vědomí nebo lépe snad impresionální vědomí. (Máme přitom jako dosud na zřeteli imanentní objekty, které se nekonstituují vlastně ve „vněmu“.) Na „impresi“ navazuje kontinuitně primární vzpomínka nebo, jak jsme již řekli, retence. V podstatě jsme tento způsob analyzovali již v dosud zkoumaném případě Neboť kontinuita fází, která navazovala na právě platné „teď“ nebyla přece nic jiného než taková retence, popř. kontinuita retencí. V případě vněmu časového objektu (pro nynější zkoumán nehraje žádnou roli, zda bereme imanentní nebo transcendentní terminuje retence vždy v takovém pojetí, které je teď, ve vněmi

ve smyslu kladení jako-Ted' Zatímco je vnímán nějaký pohyb, koná se oiooment od momentu uchopení jako-Tecf a v něm se konstituuje ted' aktuální fáze pohybu sama. Ale toto pojetí, které je Ted', se vztahuje k dřívějším bodům pohybu, které byly Ted, jako jádro ke kometárnímu ohonu retencí. Nekoná-li se už žádný vněm., nevidíme-li již žádný pohyb, nebo — jestliže jde o melodii — je-li melodie odehrána a nastoupilo-li ticho, pak nenavazuje na poslední fázi žádná nová fáze vněmu, nýbrž pouhá fáze čerstvé vzpomínky, na tuto ale opětně taková atd. Přítom pokračuje posouvání zpět do minulosti, stejná kontinuitní komplexe zakouší stále modifikaci, až do zaniknutí; neboť s modifikací jde ruku v ruce oslabení, které konečně končí v nepozorovatelnosti. Originerní časové pole je: zjevně ohraničeno, přesně jako při vněmu. Ano, v celku se budeme moci odvážit tvrdit, že časové pole má vždy tutěž extenzi. Posouvá se jaksi přes vnímaný a čerstvě vzpomínaný pohyb a jeho objektivní čas, podobně jako zorné pole přes objektivní prostor.⁶¹⁷

§ 12 Retence jako svérázná intencionalita.

Zbývá ještě blíže objasnit, jakého druhu je modifikace, kterou jsme označili jako retencionální.

Mluví se o odeznívání, mizení atd. vjemových obsahů, když vlastní vněm přechází v retenci. Nyní je však již po dosavadních výkladech jasné, že retencionální obsahy nejsou naprosto obsahy v původním smyslu. Když tón odeznívá, je sám nejdříve pociťován se zvláštní plností (intenzitou), a na to navazuje rychlé ochabování intenzity. Tón je ještě zde, je ještě pociťován, ale v pouhém doznívání. Tento pravý tónový vjem je třeba odlišovat od tonálního momentu v retenci. Retencionální tón není přítomný, nýbrž právě v Ted „primárně vzpomínaný“: v retencionálním

Na ohraničení časového pole nebyl vzat v diagramu žádný ohled. Tam není žádné ukončení retence předvídáno a ideálněji je snad také možné vědomí, ve kterém všechno zůstává retencionálně podrženo.⁷ Srovnej k předcházejícímu § 11 přílohu I.

vědomí reálně neexistuje. Tonální moment, který k tomuto náleží, nemůže ale také být reálně existující jiný tón, ani velmi slabý stejné kvality (jako doznívání). Přítomný tón sice může upomínat na minulý, představovat ho, zobrazovat, to však již předpokládá jinou představu minulosti. Minulostní nazírání samo nemůže být zobrazování. Je originerním vědomím. Nemá být přirozeně popíráno, že existují dozvuky. Ale kde je poznáváme a rozlišujeme, tam můžeme brzy konstatovat, že nepatří snad k retenci jako takové, nýbrž k vněmu. Dozvuk houslového tónu je právě slabý přítomný houslový tón a je naprosto rozdílný od retence hlasitého tónu, který právě byl Doznívání samo, stopy obrazů vůbec, které zůstávají po silnějších vjemových danostech, nemají s podstatou retence co dělat, tím méně, že by jí nutně byly přičteny. Patří však k podstatě časového nazírání, že v každém bodě svého trvání (které můžeme učinit reflektivně předmětem) je vědomím o *tom, co právě bylo*, a ne pouhým vědomím o bodu, který je ted', bodu něčeho předmětného, jež se jeví jako trvajících. A v tomto vědomí je to, co právě bylo, vědomé v náležitě kontinuitě a v každé fázi v určitém „způsobu jevení“ s rozdíly „obsahu“ a „pojetí“. Všimněme si právě zaznívající parní píšťaly: v každém bodě tu stojí extenze a v extenzi „jev“, který má v každé fázi této extenze svůj moment kvality, svůj moment pojetí. Na druhé straně není moment kvality reálnou kvalitou, tónem, který by byl ted' reálně, tzn. který by mohl být považován za ted' jsoucí, i když imanentní tónový obsah. Reálný obsah vědomí Ted obsahuje eventuálně pociťované tóny, které je pak v objektivujícím pojetí třeba označit nutně za vnímané, za přítomné, ale v žádném případě za minulosti. Retencionální vědomí obsahuje reálně vědomí minulosti tónu, primární tónovou vzpomínku, a není rozložitelné v pociťovaný tón a pojetí jakožto vzpomínku. Stejně jako fantazijní tón není tónem, nýbrž fantazií tónu nebo jako jsou tónová fantazie a tónový vjem něco principiálně zcela rozdílného a ne snad totěž, jen rozdílně interpretováno, pojato: tak také je primárně, názorně vzpomínaný tón *principiálně* něco jiného než vnímaný, popř. primární vzpomínka (retence) tónu něco jiného než vjem tónu.

§ 13. Nutnost předcházení imprese před každou **retencí**.
Evidence **retence**.

Obstojí nyní zákon, že primární vzpomínka je možná jen v kontinuitním navázání na předešlý vjem popř. vněm? Že každá retencionální fáze je myslitelná jen jako fáze, tzn. že ji není možno rozšířit do dráhy, která by byla ve všech fázích identická? Rozhodně řekneme: to je naprosto evidentní. Empirický psycholog, který je zvyklý se vším psychickým zacházet jako s pouhým sledem událostí, to samozřejmě popře. Řekne: proč nemá být myslitelné začínající vědomí, které začíná čerstvou vzpomínkou, aniž by mělo dříve vněm? Fakticky může být vněm nutný, aby byla vyvolána čerstvá vzpomínka. Fakticky může být to, že lidské vědomí může mít vzpomínky, také primární, teprve potom, co mělo vněmy, ale myslitelný je také opak. Naproti tomu učíme apriorní nutnost předcházení příslušného vněmu popř. původní • imprese před retencí. Budeme muset zprvu trvat na tom, že fáze je myslitelná jen jako fáze a bez možnosti extenze. Fáze, která je ted, je myslitelná jen jako hranice kontinuity retencí, stejně jako je každá retencionální fáze sama myslitelná jen jako bod takového kontinua, a to pro každé Ted časového vědomí. Nyní však také nemá být myslitelná celá hotová série retencí bez předcházejícího příslušného vněmu. V tom spočívá: série retencí, která patří k nějakému Ted, je sama hranicí a nutně se obměňuje; vzpomínané „klesá stále dál do minulosti“, ale nejen to — je nutně něčím, co kleslo, něčím, co nutně dovoluje evidentní opětovou vzpomínku, která vzpomínané přivádí zpět k navrátiššímu se Ted.

Nyní ale někdo řekne: nemohu mít vzpomínku na *A*, i primární, i když se *A* ve skutečnosti vůbec nekonalo? Jistě. Platí dokonce ještě něco navíc. Mohu mít také vněm nějakého *A*, zatímco se *A* ve skutečnosti vůbec nekoná. A proto netvrdíme snad jako evidenci to, že když máme retenci nějakého *A* (za předpokladu, že *A* je transcendentní objekt), *A* muselo předcházet, ale snad to, že *A* muselo být vnímáno. Ať už bylo nyní primárně nahlíženo nebo ne, stálo zde skutečně ve vědomém,

i když neznatelném nebo mimochodem zahlédnutém způsobu. Jestliže však jde o imanentní objekt, pak platí: jestliže se „objeví“ sled, střídání, změna imanentních dat, pak je také absolutně jistý. A právě tak je uvnitř transcendentního vněmu imanentní sled, který podstatně patří k jeho výstavbě, absolutně jistý.⁸ Je zcela mylné argumentovat: jak mohu v Ted' o ne-Ted vědět, jestliže ne-Ted, které vlastně již není, nemohu srovnat s Ted (totiž se vzpomínkovým obrazem, který je v Ted). Jako by k podstatě vzpomínky patřilo, že by obraz, který se nachází v Ted', byl supponován pro jinou jemu podobnou věc a já bych jako při obrazovém znázornění mohl a musel srovnávat. Vzpomínka popř. retence není obrazivost, nýbrž něco naprosto jiného. Vzpomínané ted' ovšem *není* — jinak by nebylo něčím, co bylo, nýbrž něčím přítomným, a ve vzpomínce (retenci) není vzpomínané ted' dáno, jinak by vzpomínka popř. retence nebyla vzpomínkou, nýbrž vněmem (popř. pra-impresí). Srovnání toho, co už není vnímáno, nýbrž co je pouze retencionálně vědomé, s něčím, co je mimo ně, nemá vůbec žádný smysl. Tak jak ve vněmu spatřuji bytí, které je ted, a v extendovaném vněmu, tak jak se konstituuje, trvající bytí, tak spatřuji v primární vzpomínce to, co minulo, toto je v ní dáno a danost minulého je vzpomínka. Jestliže si ted' opět položíme otázku, zda je myslitelné retencionální vědomí, které by nebylo pokračováním impresionálního vědomí, pak musíme říci: to je nemožné, neboť každá retence odkazuje v sobě na impresi. „Minulo“ a „Ted“ se vylučují. To, co je identicky totéž, může být sice ted' a minulé, ale jen tím, že mezi Ted' a minulem trvalo.

§ 14. Reprodukce časových objektů (sekundární
vzpomínka).

Označili jsme primární vzpomínku nebo retenci jako kometami ohon, který navazuje na příslušný vněm. Od toho je nutno zcela

⁸Srov. také rozlišení vnitřního a vnějšího vněmu § 44.

odlišit sekundární vzpomínku, opětnou vzpomínku. Potom, co primární vzpomínka odešla, může se vynořit nová vzpomínka onoho pohybu, oné melodie. Tento již naznačený rozdíl je nutno nyní obšírněji objasnit. Jestliže se k aktuálnímu vněmu, ať už během jeho vněmového toku, ať už v kontinuitní jednotě, po jeho uplynutí připojuje retence, pak lze (jak *tc* učinil Brentano) nejprve říci: aktuální vněm se konstituuje *a.i* základě vjemů, primární vzpomínka na základě fantazii jakožto reprezentace, jakožto zpřítomnění. Nyní se stejně tak *do* břez, jako se váží bezprostředně zpřítomnění na vněmy, mohou také bez navázání na vněmy dostavit zpřítomnění samostatně a to jsou sekundární vzpomínky. Proti tomu se ale vznášejí (jak jsme již uvedli v kritice Brentanovy teorie) vážné pochybnosti. Vezměme případ sekundární vzpomínky: vzpomínáme *si* třeba na nějakou melodii, kterou jsme slyšeli nedávno na koncertě. Pak je zjevné, že celý vzpomínkový fenomén *mutatis mutandis* má přesně tutéž konstituci jako vněm melodie. Má jako vněm jeden přednostní bod: bodu vněmu, který je teď, odpovídá bod vzpomínky, který je teď. Neseme se melodií ve fantazii, slyšíme „jaksi“ nejprve první, pak druhý tón atd. Pokaždé je vždy jeden tón (popř. tónová fáze) v bodu, který je teď. Předěšlé však z vědomí nevytizely. S pojetím teď se jevíciho, jaksi teď slyšeného tónu splývají primární vzpomínka na právě jaksi slyšené tóny a očekávání (protence) tónů, které přijdou. Bod, který je teď, má pro vědomí opět časový dvůr, který se uskutečňuje v kontinuitě vzpomínkových pojetí. Celá vzpomínka melodie spočívá v kontinuu takových časových kontinuí, popř. kontinuí pojetí popsaného druhu. Konečně ale, když zpřítomněná melodie proběhla, pojí se k tomuto jaksi-slyšení retence, ještě chvíli doznívá jaksi-slyšené, ještě je zde kontinuita pojetí, ale již ne jako slyšená. Vše je podle toho *stejně* s vněmem a primární vzpomínkou, a přece to není sám vněm a primární vzpomínka. Neslyšíme přece skutečně a skutečně jsme neslyšeli, tím že jsme *si* ve vzpomínce nebo fantazii nechali odehrát melodii tón od tónu. V dřívějším případě platilo: slyšíme skutečně, časový objekt je sám vnímán, melodie

je sama předmětem vněmu, A stejně tak jsou dány, vnímány časy, časová určení, časové poměry samy. A opět: potom co melodie odezněla, nevnímali jsme ji už jako přítomnou, ale máme ji ještě ve vědomí, není teď jsoucí melodií, ale právě minulou. To, že právě minula, není pouhým míněním, nýbrž danou skutečností, samo danou, tedy „vnímanou“. Oproti tomu je v opětné vzpomínce časová přítomnost vzpomínaná, zpřítomňovaná. A stejně tak je minulost vzpomínanou, zpřítomňovanou, ale ne vnímanou, ne primárně danou a nazíranou minulostí.

Na druhé straně je opětná vzpomínka sama přítomna, je originálně konstituovanou opětnou vzpomínkou a potom právě vyšší. Vytváří se sama v kontinuu původních dat a retencí a konstituuje (nebo lépe řečeno rekonstituuje) v jedno s tímto imanentní nebo transcendentní předmětností trvání (podle toho, zda je zaměřena imanentně nebo transcendentně). Retence naproti tomu nevytváří žádné předmětnosti trvání (ani originálně ani reproduktivně), nýbrž drží ve vědomí jen to, co bylo vytvořeno, a vtiskuje mu charakter onoho „právě minulo“.⁹

§ 15. Mody uskutečňování reprodukce.

Opětná vzpomínka může nyní vystupovat v různých formách uskutečňování. Uskutečňujeme ji buď prostým uchopením, jako když se nějaká vzpomínka „vynoří“ a my se na vzpomínané díváme paprskem pohledu, přičemž je vzpomínané vágní, jako když snad názorně způsobuje přednostní momentální fázi, ale není opakující vzpomínkou. Nebo uskutečňujeme opravdu znovu vytvářející, opakující vzpomínku, v níž se v kontinuu zpřítomnění časový předmět opět zbudovává, v níž jej jakoby znovu vnímáme, ale právě jen jakoby. Celý proces je zpřítomňovací modifikací vněmového procesu se všemi fázemi a stupni až do retencí: ale vše má index reproduktivní modifikace.

⁹ O dalších rozdílech mezi retencí a reprodukcí srov. § 19

Prosté hledění, uchopování nalézáme také bezprostředně na základě retence, tak, když proběhla nějaká melodie, jež leží uvnitř jednoty nějaké retence, a my si všímáme zpětně (reflektujeme) nějaké části, aniž bychom ji znovu vytvořili. To je akt, jenž je možný pro každé, jež vzniklo v sukcesivních krocích, také v krocích spontaneity, **např.** ve spontaneitě myšlení. Vždyť také přednětosti myšlení jsou sukcesivně konstituovány. Zdá se tedy, že můžeme říci: Předmětnosti, které se konstituují vytvářejí originerně v časových procesech po částech nebo po fázích (jako koreláty kontinuitně a mnohotvárně souvisejících a jednotných aktů), lze ve zpětném pohledu chápat tak, jako by byly v jednom časovém bodě hotovými předměty. Ale pak poukazuje tato danost zpět na jinou „původní“,

Hledění a zpětný pohled na to, co je retencionálně dáno — a **retenci samu** — se naplňuje ve vlastním opětném zpřítomnění: to, co je dáno jako právě teď byvší, se ukazuje identické s tím, co je opět vzpomínáno.

Další rozdíly mezi primární a sekundární vzpomínkou vplynou, vložíme-li je do vztahu k vněmu.

§ 16. Vněm jakožto přítomnění na rozdíl od retence a opětné vzpomínky.

Řeč o „vněmu“ zde ovšem ještě potřebuje jistého vysvětlení. Při „vněmu melodie“ rozlišujeme *ted'* daný tón a nazýváme ho „vnímaným“ a *přešlé* tóny a nazýváme je „nevnímanými“. Na druhé straně nazýváme *celou melodií vnímanou*, ačkoliv je přece vnímán jen bod, který je *ted'*. Postupujeme takto, protože extenze melodie není v extenzi vnímání dána jen bod za bodem, nýbrž jednota retencionálního vědomí „podržuje“ uplynulé tóny ještě sama ve vědomí a postupně ustavuje jednotu vědomí, jež se vztahuje na jednotný časový objekt, na melodii. Objektivita takového druhu jako *melodie* nemůže být „vnímaná“ jinak než v této formě, nemůže být originerně sama dána. Konstituovaný akt, vytvořený z vědomí *Ted'* a z retencionálního

vědomí,¹⁰ je *adekvátní vněm časového objektu*. Toto chce přece zahrnout časové rozdíly a časové rozdíly se konstituují právě v takových fázích, v původním vědomí, retenci a **protenci**. **Je-li** mínící intence zaměřena na melodii, na celý objekt, nemáme nic než vněm. Zaměří-li se ale na jednotlivý tón pro sebe nebo na jeden takt pro sebe, máme vněm, pokud je právě toto míněné vnímáno, a pouhou retenci, jakmile minulo. Z objektivního hlediska se pak takt již nejeví jako „přítomný“, nýbrž „minulý“. Celá melodie se však jeví jako přítomná, pokud ještě zní, pokud ještě znějí *k ní náležející, v jedné* pojímací souvislosti míněné tóny. Minula teprve tehdy, potom co odešel poslední tón.

Tato relativace se přenáší, jak musíme po předchozích vývodech říci, na *jednotlivé tóny*. Každý se konstituuje v kontinuitě tónových dat a jen jedna bodová fáze je vždy jako *ted'* přítomná, zatímco se ostatní připojují jako retencionálně ohon. Můžeme ale říci: časový objekt je vnímán (popř. impresionálně vědom), pokud se ještě tvoří ve stále nově vystupujících původních impresích.

Označili jsme potom *minulost* samu jako *vnímanou* Vskutku, nevnímáme snad uplývání, nejsme *si* snad v popsanych případech přímo vědomi bytí, které právě bylo, onoho „právě minulo“ v jeho samodanosti, ve způsobu bytí, jež je samo dáno? Zjevně se nekryje zde daný smysl „vněmu“ s dřívějším. Je třeba dalších rozlišení. *Rozlišujeme-li* v chápání časového objektu *vnímající* a *vzpomínající (retencionální)* vědomí, odpovídá protikladu vněmu a primární vzpomínky na objektu protiklad mezi „*ted'* přítomným“ a „*minulým*“. *Časové objekty* patří to k jejich podstatě, rozprostírají svou materii po *nějaké časové dráze*, a takové objekty se mohou konstituovat jen v aktech, které konstituují právě rozdíly času. Čas konstituující akty jsou však akty — a sice podstatným způsobem — které konstituují také přítomnost a minulost, mají typus oněch „vněmů

¹⁰ O aktech jakožto konstituovaných jednotách v původním časovém vědomí srov. § 37.

časových objektů", vněmů, které jsme obšírně popsali podle jejich pozoruhodné konstituce pojetí. Časové objekty se musí takto konstituovat. To znamená: akt, jenž si činí nárok, dávat sám nějaký časový objekt, musí v sobě obsahovat „pojetí Ted, „pojetí minulosti", a to způsobem původně konstituujících.

Vztahujeme-li nyní řeč o vněmu na *danostní rozdíly*, s nimiž časové objekty vystupují, potom je *protikladem vněmu* zde vystupující *primární vzpomínka a primární očekávání* (retence a protence), přičemž *vněm a ne-vněm* *kontinuitně* přecházejí do sebe. Ve vědomí přímo nazírajícího chápání časového objektu, např. melodie, je vnímán ted slyšený takt nebo tón nebo tónový úsek a není vnímáno to, co je nazíráno jako minulé. Pojetí zde kontinuitně přecházejí do sebe, terminují v pojetí, jež konstituuje Ted a jež je jen ideální hranicí. Je to *stupňovací kontinuum, které jde vstříc ideální hranici*; podobně jako konverguje kontinuum druhů červeně vstříc ideální čisté červeně. Ale v našem případě nemáme jednotlivá pojetí, odpovídající jednotlivým nuancím červeně, jež přece *mohou být dány pro sebe*, nýbrž máme stále jen a přiměřeně podstatě věci můžeme mít jen kontinuity pojetí nebo **spíše jediné kontinuum, jež se ustavičně modifikuje**. **Rozdělíme-li** toto kontinuum nějakým způsobem na dvě sousedící části, je ta, která zahrnuje Ted, popřípadě která je schopna ho konstituovat, vyznačena a konstituuje „hrubé" Ted, jež se ihned zase rozpadá v jemnější Ted a v nějaké minulé, jakmile je dělíme dále atd.

Vněm je zde tedy aktovým charakterem, jenž spojuje kontinuitu aktových charakterů a je vyznačen vlastnictvím oné ideální hranice. Právě taková kontinuita bez této ideální hranice je pouhá vzpomínka. V ideálním smyslu by pak byl vněm (imprese) fázi vědomí, která konstituuje čisté Ted, a vzpomínka by byla každou jinou fází kontinuity. Ale to je jen ideální hranice, něco abstraktního, jež nemůže být ničím pro sebe. Kromě toho platí, že také toto ideální Ted není něčím toto coelo odlišným od ne-Ted, nýbrž se jím kontinuitně zprostředkovává. A tomu odpovídá kontinuitní přechod od vněmu k primární vzpomínce.

§ 17. Yměm jakožto samodávající akt v protikladu k reprodukci

Proti vněmu nebo samodávání přítomnosti, které má svůj kořelát v daném minulém, vystupuje nyní jiný protiklad, protiklad vněmu a opětné vzpomínky, sekundární vzpomínky, V opětné vzpomínce se nám „jeví" nějaké Ted, aie „jeví" se ve zcela jiném smyslu, než ve kterém se jeví Ted ve vněmu.¹¹ Toto Ted *není „vnímáno"*, tzn. *samo dáno, nýbrž zpřítomněno*. Představuje Ted, které není dáno, A stejně tak *představuje* průběh melodie v *opětne vzpomínce* to, „že něco právě minulo", ale *nedává* ho. Také v *pouhé fantazii* je vše, co je individuální, něčím časově nějak extendovaným, má své Ted, své předtím a potom, ale toto Ted, toto předtím a potom je pouze představované jako celý objekt. Zde se tedy jedná o *zcela jiný vněmový pojem*. *Vněm* je zde aktem, který staví *před oči* něco jako ono *samo*, tím aktem, který **původně konstituuje objekt**. **Opak je zpřítomnění, re-prezentace** jakožto akt, který objekt sám nestaví před oči, nýbrž jej právě *zpřítomňuje*, staví jej před oči jakoby v obrazu, i když ne právě způsobem vlastního obrazového vědomí. O *kontinuitním zprostředkování vněmu s jeho opakem zde vůbec není řeč*. **Předtím** vědomí minulosti, totiž primární, nebylo vněmem, protože vněm byl chápán jako akt, jenž originerně konstituuje Ted, Vědomí minulosti ale *nekonstituuje* nějaké Ted, nýbrž to, „že něco právě bylo", něco, co onomu Ted intuitivně předcházelo. Jestliže však **nazýváme vněmem akt, ve kterém leží všechn „původ"**, který **originerně konstituuje, pak je primární vzpomínka vněmem**. **Neboť jen v primární vzpomínce vidíme minulé, pouze v ní se konstituuje minulost, a sice ne reprezentativně, nýbrž prezentativně**. To, že právě něco bylo, ono předtím v protikladu k Ted může být přímo nazíráno jen v primární vzpomínce; je její podstatou, toto nové a zvláštní přivádět k primárnímu přímému nazírání, právě tak jako je podstatou vněmu, který je ted, přivádět Ted k přímému nazírání. Oproti tomu nám opětná vzpomínka jakož i fantazie

¹¹Srov. přílohu II: Zpřítomnění a fantazie. — Imprese a imaginace.

poskytuje pouze zpřítomnění, je „jaksi“ totéž vědomí jako čas tvořící akt Teda akt minulosti, „jaksi“ totéž, ale přece modifikované. Fantazijní Ted představuje Ted, avšak samo Ted nedává, fantazijní předtím a potom nějaké předtím a potom, jen představuje,

§ 18. Význam opětné vzpomínky pro konstituci vědomí trvání a sledu.

Poněkud jinak se znázorňuje konstitutivní význam primární a sekundární vzpomínky, když místo *danosti trvajících předmětů* pojmem do oka *danost trvání a sledu samotných*.

Předpokládejme, že *A* vystoupí jako původní imprese a chvíli potrvá a vjedno s retencí *A* v určitém vývojovém stupni vystoupí *B* a konstituuje se jako trvající *B*. Přitom je vědomí během tohoto celého „procesu“ vědomím téhož „do minulosti se posouvajícího“ *A*, téhož v toku těchto způsobů danosti a téhož podle své formy bytí, „trvání“, která patří k jeho obsahu bytí, téhož podle všech bodů tohoto trvání. Totéž platí o *B* a o odstupu obou trvání, popř. jejich časových bodů. K tomu zde ale přistupuje něco nového: *B následuje po A*, je to sled dvou trvajících dat, daný určitou časovou formou, časovou dráhou, která následnost obepíná. *Vědomí sukcese* je originerně dávající vědomí, je to „vněm“ této následnosti. Prozkoumáme nyní reproduktivní modifikaci tohoto vněmu, a sice opětnou vzpomínku. „Opakuji“ *vědomí této sukcese*, zpřítomňuji si ji tím, že vzpomínám. To „*mohu*“ a to „*kdykoli*“. *A priori* leží zpřítomnění zážitku v dosahu mé „*svobody*“, (Toto „*mohu*“ je praktické „*mohu*“, a ne „*pouhá představa*“.) Jak nyní vypadá zpřítomnění zážitkového sledu a co patří k jeho podstatě? Nejprve řekneme: zpřítomňuji si nejprve *A* a potom *B*; jestliže jsem měl původně *A-B*, mám teď (když index vyjadřuje vzpomínku) *A'-B'*. Ale to je nedostačující, neboť by to znamenalo, že mám teď vzpomínku *A'* a „potom“ vzpomínku *B'*, a to ve vědomí sledu těchto vzpomínek, Ale pak bych měl „vněm“ sledu těchto vzpomínek, a ne jeho vzpomínkové vědomí. Musím to tedy znázornit $(A\sim B)\setminus$ Toto vědomí

zahrnuje vskutku nějak $A', B\setminus$ ale také nějaké $-'$. Ovšem sled není nějakou třetí částí, jako kdyby způsob psaní znaků po sobě označoval sled. Přece jen mohu napsat zákon:

$$(A-BX=A-B')$$

ve smyslu: existuje vědomí vzpomínky na A' a na B , ale také modifikované vědomí onoho „po A následuje B “.

Ptáme-li se nyní na originerně dávající vědomí pro sled trvajících předmětů — a již na trvání samo —, shledáváme, že k tomu nezbytně patří retence a opětná vzpomínka. Retence konstituuje živý horizont, náležející Ted, mám v ní vědomí toho, „že něco právě minulo“, ale originerně se přitom konstituuje — třeba v podržení právě slyšeného tónu — jen zpětné posunutí fáze, která je teď, popř. s konečnou platností konstituovaného a v této hotovosti se již nekonstituujícího a již nevnímaného trvání. V „*krytí*“ s tímto zpět se posouvajícím „*rezultátem*“ ale mohu provést opětné vytvoření. Pak je mi dána minulost trvání, dána právě jako „*opětná danost*“ trvání vůbec. A musíme si všimnout: jen minulá trvání mohu v opakujících se aktech „*originerně*“ nazírat, skutečně nazírat, identifikovat a předmětně mít jako identický objekt mnoha aktů. Přítomnost mohu znovu prožívat, ale nemůže být opět dána. Vracím-li se, což kdykoli mohu, k jedné a téže sukcesi a identifikuji-li ji jako týž časový objekt, vykonávám sukcesi opětně vzpomínajících prožitků v jednotě přesahujícího vědomí sukcese, tedy:

Otázka je: jak vypadá toto identifikování? Nejprve je sled sledem zážitků: jako první je originerní konstituce sledu $A-B$, jako druhá je vzpomínka na tento sled, potom ještě jednou tatáž atd. Celý sled je originerně dán jako prezenze. Na tento sled mohu mít opětně vzpomínku, na takovou opětnou vzpomínku opětně takovou in infinitum. Zákonitě je nejen každá vzpomínka opakovatelná ve smyslu, že libovolně vysoké stupně jsou možnostmi, nýbrž je to také sféra onoho Já mohu“. Principiálně je každý stupeň činnosti svobody (což nevylučuje překážky).

Jak vypadá první opětná vzpomínka oné sukcese?

$$[(A-B)-(A-B)T.$$

Pak mohu podle předešlého zákona odvodit, že v tom je zahrnuto $(A-B)'$ a $f(A-B)T$, tedy vzpomínka druhého stupně, a síce v následnosti; a přirozeně také vzpomínka na sled $(-0$. Opaku ji-li ještě jednou, pak mám ještě vyšší vzpomínkové modifikace a zároveň vědomí, že jsem vícekrát za" sebou provedl opakující zpřítomnění. Něco podobného nastává velmi často. Zaklepu dvakrát na stůl, zpřítomňuji si následnost, pak si všimnu toho, že jsem měl nejprve sled vněmově dán a pak si vzpomenu; potom si všimnu toho, že jsem provedl právě toto všimnutí, a síce jako třetí člen řady, kterou si mohu opakovat atd. To všechno je obzvláště běžné ve fenomenologické pracovní metodě.

Ve sledu stejných (obsahově identických) objektů, které jsou dány jen v sukcesi, a ne jako koexistence, mám nyní své různé krytí v jednotě vědomí: sukcesivní krytí. Přirozeně řečeno obrazně, neboť jsou vlastně rozloženy, jsou vědomy jako sled, odloučeny časovou dráhou.

A přece: máme-li v následnosti nestejně objekty se stejnými oddělenými momenty, pak probíhají do jisté míry „rovnostní linie“ od jednoho k druhému a při podobnosti podobnostní linie, máme zde souvztažnost, jež není konstituována v příslušném nazírání, jež leží *před* vším „srovnáním“ a *před* vším „myšlením“ jako předpoklad rovnostního a diferencního nazírání. Vlastně „srovnatelné“ je jen to, co je podobné, a „rozdíl“ předpokládá „krytí“, tj. ono vlastní sjednocování toho, co je stejné a co je v přechodu (nebo v koexistenci) spojeno.

§ 19- Rozdíl retence a reprodukce (primární a sekundární vzpomínky popř. fantazie).

Nyní je naše stanovisko k Brentanovu učení, že původ časového pojetí leží v oblasti fantazie, s konečnou platností rozhodnuto. Fantazie je jako zpřítomnění (reprodukce) charakterizované vědomí. Existuje nyní sice zpřítomnělý čas, ale ten poukazuje nezbytně zpět na původně daný, ne fantazijní, nýbrž prezentní čas. Zpřítomnění je opakem původně dávajícího aktu, žádná

představa z něj nemůže „pramenit“. Tzn. fantazie není vědomí, jež může předložit nějakou objektivitu nebo nějaký nepodstatný a možný rys v nějaké objektivitě jako samostatně daný. Vždyť podstatou fantazie je právě to, že sama nedává. Sám pojem fantazie nepramení z fantazie. Neboť chceme-li mít originerně dáno, co je fantazie, musíme sice fantazie vytvářet, ale toto samo nedává ještě danost. Musíme přirozeně oddávání se fantazii nazírat, vnímat: vněm fantazie je původně dávající vědomí pro tvoření pojmu fantazie, v tomto vněmu spatřujeme, co fantazie je, uchopujeme ji ve vědomí samodanosti.

Že mezi znovu zpřítomňující vzpomínkou a primární vzpomínkou, která extenduje vědomí, které je teď, existuje mohutný fenomenologický rozdíl, to ukazuje pozorné srovnání oboustranných zážitků. Slyšíme třeba dva nebo tři tóny a m-fine během časové extenze onoho Tedy vědomí o právě slyšeném tónu. Evidentně je toto vědomí v podstatě totéž, ať už je z tónální podoby, jež tvoří jednotu časového objektu, ještě jeden skutečně jako teď vnímán nebo ať už tomu tak není a útvar je jen ještě retencionálně vědomý. Předpokládejme nyní, že snad, zatímco je kontinuitní intence na právě slyšený tón nebo tónový průběh živá, bude tentýž tón ještě jednou reprodukován. Takt, který jsem právě ještě slyšel a na který je ještě zaměřena má pozornost, si zpřítomňuji tím, že ho vnitřně ještě jednou uskutečňuji. Rozdíl bije do očí. Ve zpřítomnění máme nyní tón nebo tónovou podobu i s její celou časovou extenzí ještě jednou. Zpřítomňující akt je časově přesně tak extendován jako předchozí vněmový akt, reprodukuje ho, nechává probíhat tónovou fází za tónovou fází a interval za intervalem, reprodukuje přitom také fází primární vzpomínky, kterou jsme pro srovnání zvolili. Přitom není pouhým opakováním a rozdíl snad nespočívá pouze v tom, že jednou máme prostou reprodukci a podruhé reprodukci reprodukce. Nacházíme spíše radikální rozdíly v obsahu. Ty vystoupí, když se zeptáme, co způsobuje rozdíl mezi zazněním tónu ve zpřítomnění a mezi přetrvávajícím vědomím, jež si o něm podržíme přece také ve fantazii. Reprodukovaný tón během „zaznění“ je reprodukce zaznění. Zůstávající

vědomí o reprodukováném zaznění již není reprodukcí zaznění, nýbrž právě byvšího, právě ještě slyšeného za-znění, a toto se představuje zcela jiným způsobem než zaznění samo. Fantasmata, která představují tóny, nezůstávají ve vědomí snad stát, jako kdyby nyní ve zpřítomnění byl. každý tón konstituován jako identicky setrvávající datum, jinak by přece vůbec nemohlo dojít k názorné časové představě, k představě časového objektu ve zpřítomnění. Reprodukováný tón uplyne, jeho fantasma nezůstává identicky stát, nýbrž se modifikuje svérázným způsobem, a zdůvodňuje zpřítomňující vědomí trvání, změny, následnosti atd.

Modifikace vědomí, která proměňuje **originerní** Ted' v *reprodukované*, je něco docela jiného než ta modifikace, která proměňuje ať už originerní, ať už reprodukované Ted' v *minulo*. **Tato druhá modifikace má charakter ustavičného odstíňování; jako se Ted' ustavičně odstupňovává do minula a vzdálenějšího minula, tak se ustavičně odstupňovává také intuitivní časové vědomí. Naproti tomu nelze mluvit o neustálém přechodu od vněmu k fantazii, od impresie k reprodukci. Naposled zmíněný rozdíl je diskretní. Musíme proto říci: to, co nazýváme originerním vědomím, impresí nebo také vněmem, to je nepřetržitě se odstupňovávající akt. Každý konkrétní vněm implikuje celé kontinuum takových odstupňování. Přesně taková odstupňování požaduje ale také reprodukce, fantazijní vědomí, jen právě reproduktivně modifikované. Oboustranně k podstatě zážitků patří, že musí být tímto způsobem extendovány, že punktuální fáze nemůže být nikdy pro sebe.**

Odstupňování toho, co je originerně jakož i reproduktivně dáno (jak jsme již dříve viděli), se již přirozeně týká obsahů pojetí. Vněm se tvoří na vjemech. Vjem, který pro předmět funguje prezentativně, tvoří nepřetržitě kontinuum a stejně tak tvoří fantasma kontinuum pro reprezentaci fantazijního objektu. Kdo předpokládá podstatný rozdíl mezi vjemy a fantasmaty, nesmí přirozeně hovořit o obsazích pojetí pro právě minulé časové fáze jako o fantasmatech, neboť tato přece kontinuitně přecházejí do obsahů pojetí momentu, který je ted'.

§ 20. „Svoboda“ reprodukce*

V **originerním** a reprodukováném průběhu „klesání zpět“ se objevují pozoruhodné rozdílnosti. Originerní jevení a plynutí průběhových modů v jevení je něco pevného, něco vědomého skrze „afekci“, na co můžeme pouze nahlížet (uskutečňujeme-li vůbec spontaneitu přihlížení). Naproti tomu zpřítomňování je něTM co svobodného, je to svobodné probíhání, můžeme zpřítomnění uskutečňovat „rychleji“ nebo „pomaleji“, zřetelněji a explicitněji nebo zmateněji, bleskurychle jedním tahem nebo artikulovanými kroky atd. Zpřítomnění je přítom samo událostí a rná jako takové své aktuální Ted', své průběhové mody atd. A v téže imanentní časové dráze, v níž skutečně zpřítomnění probíhá, můžeme „svobodně“ umístit větší nebo menší části zpřítomňovaného procesu s jeho průběhovými mody a tím ho rychleji nebo pomaleji proběhnout. Přitom zůstávají relativní průběhové mody (za předpokladu pokračujícího identifikujícího krytí) zpřítomňovaných bodů časové dráhy nezměněny. Zpřítomňují neustále totéž, vždy tutéž kontinuitu průběhových modů, stále ji samu v jakosti. Ale vracím-li se takto stále k témuž počátečnímu bodu a k témuž sledu časových bodů, přesto klesá tentýž počáteční bod sám stále dál a nepřetržitě zpět.

§ 21. Stupně zřetelnosti reprodukce.

Přitom nám zpřítomněné tane na mysl více nebo méně jasným způsobem a různé mody této nejasnosti se vztahují na celek, jenž je zpřítomněn, a na jeho mody vědomí. Také při originerní danosti časového objektu jsme shledali, že se nám nejprve jeví živě, jasně, pak přechází s ubývající jasností do prázdna. Tyto modifikace patří k toku. Ale zatímco se tytéž modifikace objevují právě ve zpřítomnění toku, vystupují nám proti tomu ještě jiné „nejasnosti“; to, co je již „jasné“ (v prvém smyslu), zde totiž stojí jakoby viděno přes závoj, nejasně, a sice více nebo méně nejasně atd. Jedny a druhé nejasnosti tedy nelze zaměňovat. Specifické

mody živosti a neživosti, jasnosti a nejasnosti zpřítomnění nepatří k zpřítomněnému nebo k němu jen s pomocí způsobu danosti zpřítomnění, ale patří k aktuálnímu zážitku zpřítomnění,

§ 22. Evidence reprodukce.

Pozoruhodný rozdíl je také, pokud jde o evidenci primární a sekundární vzpomínky. Čeho jsem si retencionálně vědom, jak jsme viděli, je absolutně jisté. Jak je tomu nyní se vzdálenější minulostí? Jestliže si vzpomínám na něco, co jsem včera zakusil, reprodukuji včera prožitý proces eventuálně podle všech kroků sukcese. Zatímco to činím, mám vědomí sledu: nejprve je reprodukováno jedno, pak v určitém sledu druhé atd. Ale nehledě na tento sled, který přísluší evidentně reprodukci jakožto přítomnému průběhu zážitků, znázorňuje reprodukce minulý časový průběh. A je snad možné, že se nejen jednotlivé kroky vzpomínkově přítomného procesu odlišují od kroků minulého procesu (že tyto neproběhly tak, jak jsou teď zpřítomňovány), nýbrž také, že skutečný sled byl jiný než to míní vzpomínající sled. Zde jsou tedy možné omyly, a sice omyly, které vznikají z reprodukce jako takové a nejsou zaměnitelné s omyly, kterým je podroben také vněm časových objektů (totiž transcendentních). Že a v jakém smyslu tomu tak je, o tom jsme se také již zmínili: jestliže jsem si vědom časového sledu originerně, pak je nepochybné, že se časový sled konal a koná. Ale není řečeno, že -objektivní- událost se skutečně koná v tom smyslu, ve kterém ji pojmám. Jednotlivá pojetí mohou být mylná, totiž taková, kterým neodpovídá žádná skutečnost. A udrží-li se nyní v časovém odsunutí zpět předmětná intence pojímaného (podle jeho konstituujícího obsahu a podle jeho vztahu k jiným předmětům), pak pronikne omyl celým časovým pojetím jevícího se procesu. Omezím-li se ale na sled znázorňujících „obsahů“ nebo také „jevů“, zůstane nepochybná pravda: postup se stal daností a tento sled jevů se konal, i když ne snad sled událostí, které se mi jeví.

Nyní je otázka, zda se tato evidence časového vědomí mu/r v reprodukci udržet. To je možné pouze prostřednictvím krvu reproduktivního průběhu s retencionálním. **Mám-li** sled dvou tónů c, d, mohu, zatímco ještě trvá čerstvá vzpomínka, tento sled opakovat, a sice v určité souvislosti opakovat adekvátně. Opakuji vnitřně c, d s vědomím, že se konalo nejdříve c a pak d. A zatímco je toto „ještě živé“, mohu postupovat zase tak a tak dále atd. Zajisté mohu tímto způsobem překročit původní oblast evidence. Zároveň zde vidíme způsob, jak se naplňují opět vzpomínky. Když opakuji c, d, pak nachází tato reproduktivní představa sukcese své naplnění v ještě právě živé dřívější sukcesí.¹²

§ 23. Krytí reprodukováného Ted' s minulem. Rozlišení fantazie a opět vzpomínky.

Potom co jsme reproduktivní vědomí minulého odloučili od originerního, objeví se další problém. Když reprodukuji slyšenou melodii, pak zpřítomňuje fenomenální Ted' opět vzpomínky nějaké minulo: ve fantazii, v opět vzpomínce teď zazní tón. Ten reprodukuje třeba první tón melodie, která byla. Druhým tónem dané vědomí minulosti reprodukuje to, co „právě minulo“, co dříve bylo dáno originerně, tedy minulé „právě minulo“. Jak k tomu nyní reproduktivní Ted' přijde, aby reprezentovalo nějaké minulo? Reprodukováné Ted' bezprostředně přece představuje právě nějaké Ted'? Jak se do něho dostane vztah k minulému, které přece originerně může být dáno jen ve formě onoho „právě minulo“?

Pro tuto otázku je nutné provést rozlišení, kterého jsme se dosud jen dotkli, totiž mezi pouhou fantazií časově extendovaného objektu a opětnou vzpomínkou. V pouhé fantazii není dáno kladení reprodukováného Ted' v jeho krytí s minulým.

¹²Můžeme to také vzít obráceně, tím že reprodukce znázorňuje pouze retencionálně vědomý sled.

Opětná vzpomínka naproti tomu klade to, co je .reprodukované, a dává mu v tomto kladení postoj k aktuálnímu Ted a ke sféře originálního časového pole, kterému opětná vzpomínka sama náleží.¹³ Jen v originálním časovém vědomí se může uskutečnit vztah mezi reprodukovaným Ted a nějakým minulem, Tok zpřítomnění je tok zážitkových fází, který je stavěn přesně tak jako každý čas konstituující tok, je tedy sám čas konstituující, Všechna odstínění, modifikace, která konstituují časovou formu, se zde nalézají a přesně tak, jak se v toku tónových fází konstituuje imanentní tón, tak se konstituuje v toku fází, jež zpřítomňují tón, jednota zpřítomnění tónu. Platí právě obecně, že jsme od všeho v nejširším smyslu se jevícího, představovaného, myšleného atd. vedeni zpět ve fenomenologické reflexi k toku konstituujících fází, které zakoušejí imanentní objekty: právě tu, jež patří k vněmovým jevům (vnějším vněmům), vzpomínkám, očekáváním, přáním atd. jakožto jednotám vnitřního vědomí. Také zpřítomnění každého druhu jakožto prožitkové toky univerzálního čas konstituujícího utváření tedy konstituují imanentní objekt: „trvajících, tak a tak plynoucí proces zpřítomnění“.

Na druhé straně je ale zpřítomněním vlastní, že jsou v sobě samých a po všech zážitkových fázích zpřítomněními „něčeho“ v jiném smyslu, že mají druhou, jinak uzpůsobenou intencionalitu, takovou, která je vlastní jim samým, a nikoli všem zážitkům. Tato nová intencionalita má však nyní tu zvláštnost, že je, pokud jde o formu, protikladem čas konstituující intencionality, a jak v každém elementu reprodukuje moment toku zpřítomnění a v celku celý tok zpřítomnění, tak vytváří reproduktivní vědomí zpřítomněného imanentního objektu. Konstituuje tedy dvojí: za prvé prostřednictvím své formy zážitkového toku zpřítomnění jako imanentní jednotu; pak tím, že jsou zážitkové momenty tohoto toku reproduktivní modifikací momentů paralelního toku (který obvykle sestává z nereprezentativních

¹³Srov. přílohu III: Souvislostní intence vzpomínky a vněmu. — Mody časového vědomí.

momentů) a tím, že tyto reproduktivní modifikace znázorňují intencionalitu, se seskupuje tok do konstituujícího celku, ve kterém je vědoma intencionální jednota: jednota vzpomínaného.

§ 24, Protence v opětné vzpomínce.

Abychom nyní porozuměli zařazení této konstituované zážitkové jednoty „vzpomínka“ do jednotného zážitkového proudu, je nutno vzít v potaz následující: každá vzpomínka obsahuje očekávací intence, jejichž naplnění vede k přítomnosti. Každý původně konstituující proces je oduševněn protencemi, které to, co přichází, jako takové prázdň konstituují a zachycují, přivádějí k naplnění. Ale: proces opětného vzpomínání obnovuje přiměřeně vzpomínce nejen tyto tyto protence. Nebyly tu jen zachycující, také zachycovaly, naplňovaly se a toho jsme si v opětné vzpomínce vědomi. Naplnění ve vědomí opětného vzpomínání je opětným naplněním (právě v modifikaci kladení vzpomínky), a když původní protence vněmu události byla neurčitá a nechala otevřeno jinobyťi nebo nebyťi, máme v opětné vzpomínce připravené očekávání, které to vše nenechává otevřené, pouze snad ve formě „nedokonalé“ opětné vzpomínky, která má jinou strukturu než neurčitá původní protence. A přece je také tato v opětné vzpomínce zahrnuta. Existují tedy zde těžkosti intencionální analýzy již pro jednotlivě zkoumanou událost a pak v novém smyslu pro očekávání, která se týkají následnosti událostí až do přítomnosti. — Opětná vzpomínka není očekávání, má horizont zaměřený na budoucnost, a sice na budoucnost opět vzpomínaného, který je kladeným horizontem. Tento horizont se v postupu opětně vzpomínajícího procesu stále nově otevírá a stává se živější a bohatší. A přitom se tento horizont naplňuje stále novými opětně vzpomínanými událostmi. Ty, které byly zprvu pouze předznamenány, jsou nyní quasi přítomné, quasi v modu uskutečňující přítomnosti.

§ 25- Dvojitost intencionalita opětné vzpomínky.

Jestliže tedy rozlišujeme u časového objektu obsah a jeho trvání, které v souvislosti „toho“ času mohou mít rozdílné postavení, od jeho časového postavení, pak máme v reprodukci trvajících bytí vedle reprodukce naplněného trvání intence, které se týkají postavení, a sice nutně. Trvání není vůbec představitelné nebo lépe vsaditelné, aniž je kladeno v časové souvislosti, aniž tu jsou intence časové souvislosti. Přitom je nutné, aby tyto intence měly buď formu minulostních nebo budoucnostních intencí. Dvojitosti intencí, těch, které jsou zaměřeny na naplněné trvání, a těch, které jsou zaměřeny na jeho časové místo, opovídá dvojitost naplnění. Celý komplex intencí, který tvoří jev minulého trvajících objektu, má své možné naplnění v systému jevů, které patří k těmto trvajícím. Intence souvislosti v čase se naplňují vytvořením naplněných souvislostí až k aktuální přítomnosti. Je tedy v každém zpřítomnění nutno rozlišovat reprodukci vědomí, ve kterém byl minulý trvajících objekt dán, tzn. vnímán nebo vůbec původně konstituován, a to, co je k této reprodukci připojeno jako konstitutivní pro vědomí „minule“ nebo „přítomně“ (současné s aktuálním *Ted*) nebo „budoucně“.

Je tedy také toto poslední reprodukci? Je to otázka, jež snadno mate. Přirozeně, celek je reprodukován, nejen tehdejší přítomnost vědomí s jejím tokem, nýbrž i „implicitně“ celý proud vědomí až k živé přítomnosti. To říká, jako základní část apriorně fenomenologické geneze: vzpomínka je v neustálém toku, protože život vědomí je v neustálém toku a zřetězuje se nejen část s částí. Spíše působí vše nové zpět na staré, jeho vpřed se pohybující intence se přitom naplňuje a určuje a to dává reprodukci určité zbarvení. Zde se tedy ukazuje a priori nutně zpětné působení; nové poukazuje opět na nové, jež vstupující se určuje a pro staré modifikuje reproduktivní možnosti atd. Přitom ustupuje zpětně působící síla řetězovitě zpět, neboť reprodukováné minulo nese charakter minula a neurčitou intenci k určité časové poloze vzhledem k *Ted*. Není tomu tedy tak, že bychom měli pouhý řetěz „asociovaných“ intencí, jedno na druhé, toto na

další (proudící) vzpomínajíc, nýbrž máme *jednu* intenci, která je v sobě intencí k řadě možných naplnění.

Ale tato intence je nenázorná, „prázdňá“ intence a její předmětné je objektivní časová řada událostí a tato je temným okolím toho, co je aktuálně opět vzpomínáno. Necharakterizuje to vůbec „okolí“: jednotná intence, která se vztahuje na mnohost spolu souvisejících předmětností a která se v jejich zvláštní a různorodé postupné danosti naplňuje? Tak to vypadá také u prostorového pozadí. A tak má také každá věc svou zadní stranu jako pozadí, neboť se nejedná o pozadí pozornosti, nýbrž pojetí. Komponent „nevlastní vněmu“, který přináší každému transcendentnímu vněmu jako podstatná součást, je „komplexní“ intencí, která je naplnitelná v souvislostech určitého druhu, v souvislostech daností, popředí není ničím bez pozadí. Jevící se strana není ničím bez nejevící se. Stejně tak v jednotě časového vědomí: reprodukováné trvání je popředím, zařazovací intence činí vědomým časové pozadí. A jistým způsobem to pokračuje do konstituce časovosti toho, co trvá, samo s jeho *Ted*, předem, potom. Máme analogie: pro prostorovou věc zařazení do prostoru a prostorového světla, na druhé straně prostorovou věc samu s jejím popředím a pozadím. Pro časovou věc: zařazení do časové formy a do časového světa, na druhé straně časovou věc samu a její měnící se orientaci k živému *Ted*.

§. 26. Rozdíl mezi vzpomínkou a očekáváním.

Je dále nutno prozkoumat, zda jsou si vzpomínka a očekávání rovny. Názorná vzpomínka mi poskytuje živou reprodukci probíhajícího trvání nějaké události a nenázorné zůstávají jen intence, které ukazují zpět na ono předtím a ukazují vpřed až k živému *Ted*.

V názorné představě nějaké budoucí události mám teď národně produktivní „obraz“ procesu, který probíhá reproduktivně. Na to se pojí neurčité budoucnostní a minulostní intence, tj. intence, které se od počátku procesu týkají časového okolí, které

terminuje v živém Ted. Potud je očekávací nazírání převráceným, vzpomínkovým nazíráním, neboť přítom nepředchází intence procesu, které jsou teď „předem“, nýbrž následují. Leží jako prázdné intence okolí „v“ protikladném směru“. Jak je tomu nyní se způsobem danosti procesu samotného? Způsobuje to podstatný rozdíl, že ve vzpomínce je obsah procesu určitější? Také vzpomínka může být názorná, ale přece jen ne dost určitá, pokud některé názorné komponenty vůbec nemají skutečný vzpomínkový charakter. Při „dokonalé“ vzpomínce by ovšem vše bylo až do jednotlivostí jasné a jako vzpomínka charakterizované. Ale ideálněji je to možné také při očekávání. Všeobecně ponechává mnohé otevřeno a toto zůstávání otevřeným je opět charakterem příslušných komponentů. Ale principiálně je myslitelné profetické vědomí (vědomí, jež se samo za profetické vydává), kterému stojí před očima každý charakter očekávání, toho, co se stane bytím: asi jako když máme přesně určený plán a názorně si plánované představujeme je přijímáme takřka jako se vším všudy jako budoucí skutečnost. Avšak také zde je v názorné anticipaci budoucnosti mnoho nepodstatného, jež jako náhrada vyplňuje konkrétní obraz, jež ale může být mnohdy jiné než to obraz skýtá: je od počátku charakterizováno jako otevřenost.

Principiální rozdíly leží ale ve způsobu naplnění. Minulostní intence se naplňují nutně vytvářením souvislosti názorných reprodukcí. Reprodukce minulé události připouští vzhledem ke své platnosti (ve vnitřním vědomí) pouze potvrzení vzpomínkových neurčitostí a zdokonalování přeměnou v reprodukci, ve které je všechno a každé na komponentech charakterizováno jako reproduktivní. Zde se jedná o otázky jako: viděl jsem, vnímal jsem to skutečně, měl jsem tento jev skutečně, s tímto obsahem? Vše to se musí zároveň přiřadit do souvislosti takových nazírání až k Ted. Jiná otázka je ovšem ta: bylo jevící se skutečně? Naproti tomu *nachází* očekávání své naplnění ve vněmu. K podstatě očekávaného patří to, že je tím, co se stává bytím prostřednictvím vněmu. Přítom je evidentní, že když nastane očekávané, tj. když se stane přítomným, stav očekávání sám odešel. Jestliže

se budoucí stalo přítomným, stalo se přítomné relativně minulým. Stejně tak je tomu s intencemi okolí. Také ony se naplňují aktualitou impresionálního prožívání.

Nehledě na tyto rozdíly je očekávací nazírání přesně tak něco původního a zvláštního jako minulostní nazírání.

§ 27. Vzpomínka jakožto vědomí o tom, že něco bylo vnímáno.

^ K charakteristice analyzovaných kladoucích reprodukcí má následující největší význam: k její podstatě nepatří pouze reproduktivní kladení časového bytí, nýbrž jistý vztah k vnitřnímu vědomí. K podstatě vzpomínky patří primárně, že je vědomím o tom, že něco bylo vnímáno. Vzpomenuli si názorně na nějaký vnější proces, mám reproduktivní nazírání na něj. A je to kladoucí reprodukce. Tato vnější reprodukce je ale nutně vědomá prostřednictvím vnitřní reprodukce (srov. přílohu XI). Vždyť vnější jevení musí být reprodukováno tím, že je vnější proces dán určitým způsobem jevení. Vnější jevení jakožto zážitek je jednota vnitřního vědomí a vnitřnímu vědomí odpovídá vnitřní reprodukce. Nyní ale jsou pro reprodukci nějakého procesu dvě možnosti: vnitřní reprodukce může být kladoucí a v důsledku toho může být jev procesu kladen v jednotě imanentního času; nebo může být také vnější reprodukce kladoucí, která dotýká časový proces klade v objektivním čase, ne však jev sám jakožto proces vnitřního času a tím dále neklade časově konstituující proud v jednotě proudu veškerého života.

Vzpomínka tedy není bez dalšího vzpomínkou na dřívější vněm. Protože však vzpomínka na nějaký dřívější proces zahrnuje reprodukci jevů, ve kterých dospěl k danosti, existuje kdykoliv také možnost vzpomínky na dřívější vněm procesu (popř. možnost reflexe ve vzpomínce, která přivádí dřívější vněm do danosti). Je reprodukováno dřívější celek vědomí a co je reprodukováno, to má charakter reprodukce a charakter minulosti.

Objasněme si tyto vztahy na jednom příkladě. Vzpomínám si na osvětlené divadlo — to nemůže znamenat: vzpomínám si, že jsem vnímal, že jsem vnímal divadlo. Vzpomínám si na osvětlené divadlo, to vyjadřuje: „v mém nitru“ nahlížím osvětlené divadlo jako byvší. V Ted' nahlížím ne-Ted'. Vněm konstituuje přítomnost. Aby mi nějaké Ted jako takové stálo před očima, musím vnímat. Abych nějaké Ted názorně představil, musím „v obrazu“, reprezentativně modifikován, uskutečnit vněm. Ale ne tak, že představuji vněm, nýbrž představuji vnímané, jež se v něm jeví jako přítomné. Vzpomínka tedy implikuje skutečně reprodukci dřívějšího vněmu; ale vzpomínka není ve vlastním smyslu představa o něm: vněm není míněn a kladen ve vzpomínce, nýbrž míněn a kladen je jeho předmět a jeho Ted', které je mimo to kladeno do vztahu k aktuálnímu Ted. Vzpomínám na včerejší osvětlené divadlo, tzn. uskutečňuji „reprodukcí“ vněmu divadla, proto mám v představě divadlo jakožto něco přítomného, toto míním, přítom ale chápu tuto přítomnost jako tu, která leží zpět ve vztahu k aktuální přítomnosti aktuálních vněmů, jež jsou ted'. Přirozeně je ted' evidentní: vněm divadla byl, divadlo jsem vnímal. Vzpomínané se jeví jako přítomně byvší, a sice bezprostředně názorně; a jeví se tak tím, že se jeví intuitivně přítomnost, která má odstup od přítomnosti aktuálního Ted'. Naposledy jmenovaná přítomnost se konstituuje ve skutečném vněmu, ona intuitivně se jeví přítomnost, intuitivní představa onoho ne-Ted, se konstituuje v protiobrazu vněmu, „ve zpřítomnění dřívějšího vněmu“, ve kterém divadlo přichází „jaksi ted'" k danosti. Tomuto zpřítomnění vněmu divadla tedy nemá být rozuměno tak, že v něm životně míním vnímání, nýbrž míním přítomně bytí vnímaného objektu.

§ 28. Vzpomínka a obrazové vědomí jakožto kladoucí reprodukce.

Je nutno ještě uvážit, jakého druhu je zpřítomnění, o které se zde jedná. Na potaz není brána reprezentace prostřednictvím

podobného objektu jako v případě vědomé obraznosti (obraz, busta apod.). Oproti tomuto obrazovému vědomí mají reprodukce charakter sebezpřítomnění. Liší se opět podle toho, zda jsou nekladoucí („pouhé“ fantazie) nebo kladoucí. A k tomu nyní přichází časový charakter. Vzpomínka je sebezpřítomnění ve smyslu minula. Přítomná vzpomínka je zcela analogický fenomén jako vněm, má s příslušným vněmem společný jev předmětu, avšak jev má modifikovaný charakter, jehož prostřednictvím zde předmět nestojí jako přítomný, nýbrž jako přítomně byvší.

To, co je podstatné na druhých reprodukci, které se nazývají vzpomínka a očekávání, leží v zařazení reprodukováných jevů do bytostné souvislosti vnitřního času, probíhající řady mých zážitků. Kladení se vztahuje běžně také na předmětné vnější jevu, ale toto kladení může být zrušeno, může mu být odporováno, a pak stále ještě zůstává vzpomínka popř. očekávání, tzn. nepřestaneme toto nazývat vzpomínkou a očekáváním, i když dřívější popř. budoucí vněm označujeme pouze jako „domnělý“. Jestliže se od počátku nejedná o reprodukci transcendentních, nýbrž imanentních objektů, pak odpadá vyličená stupňovitá stavba reproduktivních nazírání a kladení toho, co je reprodukováno, se kryje se svým zařazením do řady zážitků, do imanentního času.

§ 29. Vzpomínka na přítomnost.

Pro sféru nahlížení na vnější čas a předmětnost je nutno vzít v potaz ještě jiný typ bezprostředního reproduktivního nahlížení na časové předměty (vždyť na bezprostřední nahlížení na časové předměty se omezily všechny naše vývody a nechávaly nepřímá, popř. nenázorná očekávání a vzpomínky mimo hru).

Mohu si také představit něco přítomného jako ted' jsoucí, aniž bych je měl ted' ztělesněně před sebou, ať už na základě dřívějších vněmů, ať už podle nějakého popisu nebo něčeho podobného. V prvním případě sice mám vzpomínku, ale dávám

tomu, co je vzpomínáno, trvání až k aktuálnímu Ted' a pro toto trvání nemám žádné vnitřně vzpomínané „jevy“. „Vzpomínkový obraz“ mi slouží, ale nekladu vzpomínané jako takové, předmětné vnitřní vzpomínky, v jeho a jemu příslušejícím trvání. Trvání je kladeno tak, že se v tomto jevu představuje, a -jevící se Ted' klademe a vždy nové Ted' atd, ale neklademe je *jako* „minulé“.

Nevíme, a „minulé“ to při vzpomínce také neříká, že si v ted' jsoucím vzpomínání vytváříme obraz o dřívějším, a ještě jiné konstrukce. Nýbrž klademe jednoduše to, co se jeví, to, co je nahlíženo, jež je přirozeně podle své časovosti nazíratelné pouze v temporálních modech. A tomu, co se přitom jeví, dáváme způsobem- vzpomínky prostřednictvím oblastních intencí jevu přístup k Ted' aktuality. Musíme se tedy také při zpřítomnění nepřítomného přítomného ptát po oblastních intencích nazírání, a tyto jsou zde přirozeně zcela jiného druhu: nemají vůbec žádný vztah k aktuálnímu Ted' skrze nepřetržitou řadu vnitřních jevů, které by byly všechny kladeny. Ovšem bez souvislosti tento reproduktivní jev není. Má to být něco trvajících co se zde jeví, co bylo a ted' je a bude. Mohu tam tedy po jakékoli cestě jít a vidět, tu věc ještě najít a mohu pak zase jít zpět a v opakovaných „možných“ řadách jevů vytvořit nazírání. A kdybych se tam předtím vydal a šel tam (a to je předznamenána možnost a tomu odpovídají možné řady jevů), pak bych měl toto nazírání jako vněmové nazírání. Tedy jev, který mi reproduktivně tane na mysli, sice není charakterizován jako vnitřně impresionálně byvší, to, co se jeví, ne jako ve svém časovém trvání vnímané byvší: ale vztah k *hic et nunc* je zde také, jev nese také jistý charakter kladení: patří do určité jevové souvislosti (a souvislosti jevů, které by byly naprosto „kladoucím“, zaujímavým stanoviskem) a ve vztahu k ní má motivující charakter: intence okolí vytváří pro „možné“ jevy samy vždy dvůr intencí. Stejně tak je tomu s nazíráním na trvajících bytí, které ted' vnímám a kladu jako předem byvší, aniž jsem je předem vnímal a ted' vzpomínal, a jež kladu jako takové, které v budoucnu bude.

§ 30» Podržení předmětné intence v retencionální obměně.

Často se stává, že se, zatímco je retence právě minulého ještě živá, vynořuje jeho reproduktivní obraz: ale přirozeně jeho obraz, jak byl dán v bodu, který byl Ted' Rekapitulujeme takřkajíc, právě prožitě. Tato vnitřní obnova ve zpřítomnění klade reproduktivní Ted' do vztahu s tím, co ještě žije v čerstvé vzpomínce, a zde se uskutečňuje vědomí identity, které vytyčuje identitu jednoho nebo druhého. (Tento fenomén zároveň ukazuje, že ke sféře primární vzpomínky vedle intuitivního náleží i prázdný díl, který sahá mnohem dále. Zatímco máme to, co bylo, ještě v čerstvé, i když prázdné vzpomínce, může se zároveň vynořit jeho „obraz“.) Je všeobecnou a zásadně podstatnou skutečností, že každé Ted', tím že klesá zpět do minulosti, podržuje svou přísnou identitu. Řečeno fenomenologicky: vědomí Ted', které se konstituuje na základě materie *A*, se neustále mění ve vědomí minulosti, zatímco se současně vytváří stále nové vědomí Ted'. Při této obměně si udržuje (a to patří k podstatě časového vědomí) modifikující se vědomí svou předmětnou intenci.

Kontinuitní modifikace, kterou obsahuje každé původní časové pole vzhledem k aktovým charakterům, jež je konstituují, nemá být chápána tak, jako by se v řadě pojetí, která náleží k nějaké objektové fázi, počínaje jejím vystoupením jakožto kladení Ted' a klesajíc až k naposled dosažitelnému fenomenálnímu minulé, konala v předmětné intenci nepřetržitá modifikace. Naopak: předmětná intence zůstává jako absolutně tatáž a identická. Nicméně existuje fenomenální sebeodstupňování, a sice nejen vzhledem k obsahům pojmání, které mají své odezdnávání, určité klesání z nejvyššího vjemového stupně v Ted' až k neznačitelnosti. Především je moment Ted' charakterizován jako to, co je nové. Právě klesající Ted' už není tím, co je nové, nýbrž tím, co bylo novým odsunuto. V tomto odsunutí leží změna. Ale zatímco ztratilo svůj charakter Ted', drží se ve své předmětné intenci absolutně nezměněné, je intencí k individuální objektivitě, a sice nazírající intencí. V tomto ohledu zde tedy neleží žádné změny. Je zde však nutno uvážít, co „podržení předmětné intence“

znamená. Celkové pojetí předmětu obsahuje dva komponenty: **první** konstituuje objekt co do jeho **mimočasových** určení, druhý vytváří časové místo, bytí, které je teď, bytí, které bylo atd. Objekt jakožto časová materie, jako to, co má časové místo a časové rozprostření, jako to, co trvá nebo se mění, jako to, co teď je a pak bylo, **pramení** čistě z **objektivace** obsahů pojetí, v případě smyslových objektů z objektivace smyslových obsahů. Že tyto obsahy jsou nicméně časové objekty, že se vytvářejí **v následnosti** jako kontinuum původních impresí a retencí a že **tato** časová odstínění vjemových dat mají svůj význam pro časová určení jejich prostřednictvím konstituovaných objektů, to přitom neztrácíme ze zřetele. Ale v jejich vlastnosti reprezentantů věcných kvalit co do jejich čisté věčné jakosti nehraje jejich časový charakter žádnou roli. Nečasově pojatá data pojetí konstituují **objekt podle jeho specifického uzpůsobení a kde zůstává tento podržen, můžeme již mluvit o identitě. Když ale byla předtím řeč o podržení předmětného vztahu, znamenalo to, že se podržuje nejen předmět ve svém specifickém uzpůsobení, nýbrž jako individuální, tedy časově určený, který se svým časovým určením v čase klesá zpět. Toto klesání zpět je zvláštní fenomenologická modifikace vědomí, již se v relaci k neustále nově konstituovanému aktuálnímu Ted prostřednictvím tam směřující nepřetržité změnové řady vytváří neustále vzrůstající odstup.**

§ 31. Původní impresie a objektivní individuální časový bod.

Zdánlivě jsme zde vedeni k antinomii: objekt mění při klesání zpět neustále své časové místo a měl by si přece při klesání zpět své časové místo zachovat. Ve skutečnosti nemění objekt stále se zpět posouvající primární vzpomínky vůbec své časové místo, nýbrž jen svůj odstup od aktuálního Ted, a sice proto, že aktuální Ted platí jako stále nový objektivní časový bod, zatímco minulé časové zůstává tím, čím je. Jak se ale oproti fenoménu neustálé změny časového vědomí uskutečňuje vědomí objektivního času

a zprvu identických časových míst, tak zní nyní otázka. S **tím** co nejúžeji souvisí otázka po konstituci objektivní individuality časových předmětů a procesů: v časovém vědomí se uskutečňuje veškerá objektivace; bez vysvětlení identity časového místa není též možné dát vysvětlení identity objektu v čase.

Jestliže to podrobněji rozvedeme, pak je problém následující: fáze vněmu, které jsou teď, zakoušejí stále modifikaci, neudržují se jednoduše tak jak jsou, jak plynou. V tom se konstituuje to, co označujeme jako klesání zpět do času. Tón zaznívá teď a ihned klesá do minulostí, on, tentýž tón. To zasahuje tón po každé jeho fázi, a proto také celý. Nyní se zdá klesání našimi dosavadními úvahami poněkud srozumitelnější. Čím to je, že oproti klesání tónu přece mluvíme o tom, že mu přísluší pevné postavení v čase, že se časové **body** a časová trvání dají **identifikovat v opakovaných aktech, jak to ukázala naše analýza reproduktivního vědomí? Tón a každý časový bod v jednotě trvajících tónů má přece své absolutně pevné místo v „objektivním“ (třebaže někdy imanentním) čase. Čas je strnulý a přece čas plyne. V časovém toku, v nepřetržitě klesání do minulosti se konstituuje plynoucí, absolutně pevný, identický, objektivní čas. To je právě ten problém.**

Promysleme si nejprve trochu blíže stav téhož klesajícího tónu. Proč mluvíme o témže tónu, který klesá? Tón se vytváří v časovém toku prostřednictvím svých fází. O každé fázi, třeba fázi aktuálního Ted, víme, že se musí — podléhající zákonu neustálé modifikace — přece proto takřkajíc jevit jako předmětně totéž, tentýž tónový bod, protože tu jde o kontinuitu pojetí, která je prostoupena identitou smyslu a nachází se v kontinuitním krytí. Krytí se týká mimočasové materie, která se udržuje právě v toku identity předmětného smyslu. To platí o každé fázi, která je teď. Ale každé nové Ted je právě nové a je jako takové fenomenologicky charakterizováno. Ať tón trvá zcela nezměněn tak, že není pro nás viditelná ani nejtišší změna, ať tedy každé nové Ted obsahuje přesně stejný obsah pojetí podle kvalitativních momentů, momentů identity atd. a nese přesně totéž pojetí — původní rozdílnost zde přece jen je, rozdílnost.

jež náleží nové dimenzi, A tato rozdílnost je stálá. Fenomenologicky je dáno, že jen bod, který je teď, je charakterizován jako aktuální Ted, a to jako nové, že předcházející časový bod zakusil svou **modifikaci** a předešlý svou dále jdoucí modifikací atd. Toto kontinuum modifikací na obsazích pojetí a na nich postavených pojetích vytváří vědomí extenze tónu s neustálým klesáním toho, co je již extendováno, do minulosti.

Jak se však nyní uskutečňuje oproti fenoménu nepřetržitě změny časového vědomí vědomí objektivního času a zprvu identického časového místa a časového rozpětí? Odpověď zní: tím, že oproti toku časového odsunutí zpět, toku modifikací vědomí, zůstává objekt, který se jeví jako odsunutý zpět, podržen apercipitvně právě v absolutní identitě, a to objekt s celým, v bodu, který je teď, zakušeným kladením jako „tento“. **Nepřetržitá modifikace pojetí v nepřetržitém toku nezasahuje ono „jako co“ pojetí, smysl, nemíní žádný nový objekt a žádnou novou fázi objektu, nedává žádné nové časové body, nýbrž neustále tentýž objekt s jeho stejnými časovými body. Každé aktuální Ted' vytváří nový časový bod, protože vytváří nový objekt nebo spíše nový bod objektu, který je zachycován v toku modifikace jakožto jeden a týž individuální bod objektu. A nepřetržitost, .ve které se neustále opět konstituuje nové Ted', nám ukazuje, že se nejedná vůbec o „novost“, nýbrž o nepřetržitý moment individuace, v němž má časové místo svůj původ. K podsiate modifikujícího toku patří, že toto časové místo tu stojí identicky a nutně identicky. (Tedy jakožto aktuální Ted' je přítomnostní danost časového místa.) Posune-li se fenomén do minulosti, dostává Ted' charakter minulého Ted', ale zůstává týž Ted', jenže tu stojí v relaci k právě platnému aktuálnímu a časově novému Ted' jako minulé.**

Objektivace časového objektu tedy spočívá v následujících momentech: **vjemový obsah, který náleží k různým aktuálním bodům objektu, které jsou teď, může zůstat kvalitativně absolutně nezměněn, avšak nemá ani při tak daleko sahající absolutní identitě pravdivou identitu; tentýž vjem má teď' a v nějakém jiném Ted' rozdílnost, a sice fenomenologickou rozdílnost, která**

odpovídá absolutnímu časovému místu, je prazdrojem individuality onoho „tento“ a tím 'absolutního časového místa. Každá modifikace má „v podstatě“ stejný kvalitativní obsah a stejný časový moment, ačkoliv modifikován, a má jej v sobě takovým způsobem, že je tím umožněno právě pozdější pojetí identity. Toto na straně vjemu popř. základu pojetí. Rozdílné momenty nesou rozdílné stránky pojetí, vlastní objektivace. Jedna stránka i ka objektivace nachází svou oporu čistě v kvalitativním obsahu vjemového materiálu: to dává časovou materii, např. **tón**. Je identicky podržována v toku minulostní modifikace. Druhá stránka ■* objektivace pramení z pojetí reprezentantů časového místa. Také toto pojetí je podržováno nepřetržitě v toku modifikace.

Úhrnem: **tónový bod ve své absolutní individualitě je podržován podle materie a časového místa, z čehož posledně jmenované teprve konstituuje individualitu. K tomu přichází konečně pojetí, které podstatně náleží k modifikaci, a které, tím že podržuje extendovanou předmětnost s jejím imanentním absolutním časem, nechává jevit nepřetržitě odsunování do minulosti. V našem příkladě tónu má tedy každý bod vždy nového zaznění a doznění, který je teď, svůj vjemový materiál a své objektivující pojetí. Tón zde stojí jako tón právě rozeznělé houslové struny. Odhlédneme-li zase od objektivujícího pojetí a podíváme-li se čistě na vjemový materiál, je podle materie zřejmě neustále tón c, kvalita tónu a zvukové zabarvení nezměněné, intenzita možná kolísající atd. Tento obsah, čistě jako vjemový obsah, jak leží v základě objektivující apercipce, je extendován, každé Ted' má totiž svůj vjemový obsah, každé jiné Ted' individuálně jiný, i když je třeba materiálně přesně týž. Absolutně totéž c je teď' a později vjemově stejné, ale individuálně jiné.**

Co zde znamená „individuálně“, to je původní forma vjemu nebo, jak také mohu říci, temporální forma původního vjemu, zde vjemu právě platného bodu, který je teď' a jen toto. Ale vlastně by se měl bod, který je teď', definovat sám prostřednictvím původního vjemu, takže vyslovená věta má platit jen jako poukaz na to, co má být míněno. Imprese oproti fantasmatu se rozlišuje charakterem originality (srov. přílohu II). Nyní mánie

uvnitř impresie vyzvednout původní impresi, proti níž tu stojí kontinuum modifikací v primárním vzpomínkovém vědomí, Původní impresie je to, co je absolutně nemodifikované, původní zdroj pro veškeré další vědomí a bytí, Obsahem původní impresie je to, co vyjadřuje slovo *Ted*, jestliže je bráno v nejpřísnějším smyslu. Každé nové *Ted* je obsahem nové původní impresie. Neustále se zjevuje nová a stále nová impresie se stále novou, jednou stejnou, podruhé měnící se materií. To, co odlišuje původní impresi od původní impresie, je individualizující moment původní impresie časového místa, která je něčím zásadně odlišným oproti kvalitě a jiným materiálními momentům vjemového obsahu. Moment původního časového místa není přirozeně ničím pro sebe, individuace není ničím vedle toho, co má individuaci. Celý bod, který je **téct**, celá **originerní** impresie **nyň** **zakouší** minulostní modifikaci a **teprve** jejím prostřednictvím máme vyčerpán celý pojem *Ted*, pokud je relativní a poukazuje na nějaké „minulo“, jako „minulo“ na „ted“. Také tato modifikace zasahuje zprvu vjem, aniž překoná jeho všeobecný impresionální charakter. Modifikuje celkový obsah impresie jak podle materie tak podle časového místa, modifikuje však přesně v tom smyslu, jak to činí fantazijní modifikace, totiž skrze a veskrze modifikující a přece neměnic intencionální podstatu (celkový obsah).

Tedy, materie je toutéž materií, časové místo týmž časovým místem, pouze způsob danosti se změnil: je to minulostní danost. Na tomto vjemovém materiálu se nyní buduje objektivující apercepce. Už když pohlížíme čistě na vjemové obsahy (nehledě na transcendentní apercepce, které se na nich eventuálně budují), uskutečňujeme apercepce: „časový tok“, trvání nám pak stojí před očima jako druh předmětnosti. Předmětnost předpokládá vědomí jednoty vědomí identity. Pojímáme zde obsah každého původního vjemu jako to, co je samo. Dává individuum tónového bodu a toto individuum je v toku minulostní modifikace identicky totéž: k tomuto bodu se vztahující apercepce zůstává v minulostní modifikaci v neustálém krytí a identita individua je eo ipso identitou časového místa. Nepřetržitě vymršťování stále nových původních impresí dává v jejich pojetí jakožto indřividuál-

ních bodů opět stále nová a rozlišená časová místa, nepřetržitost dává nepřetržitost časových míst, v toku minulostní modifikace zde tedy stojí nepřetržitý tonálně naplněný časový úsek, ale tak, že je z toho prostřednictvím původní impresie dán jen jeden bod a že se odtud jeví časová místa neustále v modifikovaném odstupňování vracejíce se do minulosti.

Každý vnímaný čas je vnímán jako minulost, která terminuje v přítomnosti. A přítomnost je hraniční bod. Na tuto zákonitost je vázáno každé pojetí, byť by bylo **sebetranscendentnější**. Vnímejte třeba let ptáka, jezdeckou švadronu v klusu apod., nacházíme pak ve vjemovém podkladu popsané rozdíly, stále nové původní vjemy, jejich časový charakter, který dává jejich individuaci, jež je průvodní, a na druhé straně nacházíme v pojetí tytéž mody. Právě tím se jeví to, co je objektivní, samo, let **ptáka jako původní danost v bodu, který je ted', ale jako plnodanost v minulostním kontinuu, jež terminuje v Ted'** a nepřetržitě ve stále novém *Ted'*, zatímco se to, co nepřetržitě předcházelo, posunulo stále dál do minulostního kontinua. Jevící se proces má napořád identické absolutní časové hodnoty. Tím, že se po proběhnutém úseku posouvá stále dál do minulosti, posouvá se do minulosti se svými časovými místy a tím s celou svou časovou dráhou: tzn. tentýž proces s týmž absolutním časovým rozprostřením se jeví napořád (dokud se vůbec jeví) identicky jako tentýž, jen že forma jeho danosti je rozdílná. Na druhé straně vyvěrá zároveň v živoucím zdrojovém bodu bytí, v *Ted*, stále nové původní bytí, v relaci k němuž se odstup k procesu náležejících časových bodů od právě platného *Ted'* neustále zvětšuje, tedy jev klesání zpět, oddalování se, vzrůstá.

§ 32. Podíl reprodukce na konstituci onoho jednoho objektivního Času.

S podržením individuality časových bodů při klesání zpět do minulosti však ještě nemáme vědomí jednotného, homogenního, objektivního času. Pro vznik tohoto vědomí hraje reproduktivní

vzpomínka (jako názorná, jako ve formě prázdných intencí) důležitou úlohu. Každý zpět posunutý časový bod může být prostřednictvím reproduktivní vzpomínky učiněn nulovým bodem nějakého časového nazírání a může být učiněn opakovaným. Dřívější časové pole, v němž to, co bylo přítomně posunuto zpět, bylo Ted, je reprodukováno a reprodukováno Ted je identifikováno s ještě v čerstvé vzpomínce žijícím časovým bodem; individuální intence je tatáž (srov. přílohu IV). Reprodukováno časové pole sahá dál než aktuálně přítomné. Vezmeme-M v něm jeden bod minulosti, dává reprodukce přesunutím s časovým polem, ve kterém tento bod byl Ted, další odcházení do minulosti atd. Tento proces je nutno evidentně myslet jako neohraničeně pokračovatelný, i když aktuální vzpomínka prakticky brzy *selže*. Je evidentní, že každý časový bod má své předem a potom a že se body a dráhy nemohou předem zhustit přiblížením k matematické hranici jako třeba hranici intenzity. Jestliže by existoval hraniční bod, odpovídalo by mu Ted, kterému nic nepředcházelo, a to je evidentně nemožné. Někaké Ted je vždy a podstatně krajovým bodem nějaké časové dráhy. A evidentní je, že tato celá dráha musí klesat zpět a přitom se podržuje její celá velikost, její celá individualita. Fantazie a reprodukce ovšem neumožňují žádnou extenzi časového nazírání v tom smyslu, jako by objem reálně daných časových odstupňování byl v simultánním vědomí zvětšován. V souvislosti s tím bychom se mohli zeptat: jak vznikne při těchto sukcesivních návaznostech časových polí určitý objektivní čas s pevným pořádkem? Odpověď poskytuje pokračované přesouvání časových polí, jež ve skutečnosti není pouhou časovou návazností časových polí. Přesouvající se partie jsou při názorně nepřetržitě odcházení do minulosti individuálně identifikovány. Když tak od každého skutečně prožitého, tzn. ve vněmovém časovém poli originerně daného nebo od jakéhokoli vzdálenou skutečnost reprodukovajícího časového bodu kráčíme zpět do minulosti, takřkajíc podél pevného řetězu spolu souvisejících a stále znovu identifikovaných objektivit, jak se pak odůvodní lineární pořádek, podle něhož musí být každá libovolná časová dráha, také ta, která je reprodukována mimo

kontinuitu s aktuálním časovým polem, částí jednoho jedmrhc až k aktuálnímu Ted probíhajícího řetězu? Sám každý' svévolně fantazírovaný čas podléhá požadavku, že, když má být možno ho myslet jako skutečný čas (tj. jako čas nějakého časového objektu), musí obstát jako dráha uvnitř onoho jednoho a jediného objektivního času.

§ 33- Několik apriorních Časových zákonů.

Zjevně je tento apriorní požadavek založen na platnosti fundamentálních časových evidencí, jež mají být bezprostředně uchopeny a jež se na základě nazírání na časově místní danosti stávají evidentními.

Srovnáme-li zprvu dva původní vjemy nebo raději korelativně dvě původní danosti, obě se jeví ve vědomí skutečně jako původní danosti, jako Ted, pak se od sebe odlišují svou materií, jsou ale současně, mají identicky totéž absolutní časové místo, obě jsou ted' a v témže Ted' mají nutně tutéž časově místní hodnotu (ke konstituci současnosti srov. § 38 a přílohu VII). Mají tutéž formu individuace, obě se konstituují v impresích, které patří ke stejnému stupni impresí. V této identitě se modifikují a nadále si podržují identitu v minulostní modifikaci. Původní danost a modifikovaná danost různého a stejného obsahu mají nutně různá časová místa; a dvě modifikované danosti mají buď tatáž nebo různá časová místa; tatáž, když pramení z téhož bodu, který je ted', různá, když z různých. Aktuální Ted' je *jedno* Ted' a konstituuje *jedno* časové místo, jakkoli mnoho objektů se v něm odděleně konstituují: všechny mají tutéž časovou přítomnost a podržují svou současnost v odtoku. Že mají časová místa odstupy, že jsou tyto velikostmi a podobně, to zde může být evidentně nazřeno; dále pravdy jako zákon tranzitivní nebo zákon: je-li *a* dříve než *b*, pak je *b* později než *a*, K apriorní podstatě času náleží, že je kontinuitou časových míst s hned identickými, hned měnícími se objektitami, které je naplňují, a že homogenita absolutního času se nezvratně konstituuje

v odtoku minulostních modifikací a v nepřetržitě vznikání ně -
jakého *Ted*, tvůrčího časového bodu, zdrojového bodu časových
míst vůbec. Dále náleží k apriorní podstatě stavu *věci*, že vjem,
pojetí, stanoviska, že vše se účastní na témže časovém toku,
a že objektivovaný absolutní čas je nutně identicky též jako
čas, který patří ke vjemu a pojetí. Předobjektivovaný čas, který
patří ke vjemu, funduje nutně jedinou možnost časově místní
objektivace, která odpovídá modifikaci vjemu a stupni této mo -
difikace. Například objektivovanému časovému bodu, v němž
začíná zvonění zvonu, odpovídá časový bod příslušného vjemu.
Ten má v počáteční fázi též čas, tzn. jestliže je dodatečně uči -
něn předmětem, pak obdrží nutně časové místo, které spadá
vjedno s příslušným časovým místem zvonění zvonů. Stejně tak
je čas vněmu a čas vnímaného identicky též (srov. přílohu V).
Akt vněmu klesá stejně tak zpět do času jako v jevu to, co je
vnímáno, a v reflexi musí být každé fázi vněmu dáno identicky
totéž časové místo jako vnímanému.

TŘETÍ ODDÍL KONSTITUČNÍ

STUPNĚ ČASU A ČASOVÝCH OBJEKTŮ

§ 34. Bělení konstitučních stupňů.
(Srov. přílohu VI.)

Potom co jsme, vycházejíce z nejočividnějších fenoménů, studo -
vali časové vědomí podle několika hlavních směrů a v různých
vrstvách, bude dobré stanovit různé konstituční stupně jednou
v jejich podstatné výstavbě a systematicky probrat. Nalezli jsme:

1. věci zkušenosti v objektivním čase (přičemž by bylo ještě
nutné odlišit různé stupně empirického bytí, na které do
sud nebyl brán zřetel: zkušenostní věc jednotlivého subjek
tu, intersubjektivně identická věc a věc fyziky);
2. konstituující jevové rozmanitosti různých stupňů, imanentní
jednoty preempirického času;
- i 3. absolutní čas konstituující tok vědomí.

§ 35. Rozdíly konstituovaných jednot a konstituujícího
toku.

Toto absolutní, před vši konstitucí ležící vědomí má být nyní
zprvu trochu blíže vysvětleno. Jeho zvláštnost vystupuje zřetelně
v kontrastu ke konstituovaným jednotám nejrůznějšího stupně:

1. Každý individuální objekt (každá v proudu konstituovaná
jednota, ať už imanentní nebo transcendentní) trvá a trvá nutně,
tzn. je kontinuálně v čase a je identický v tomto kontinuálním bytí,
na něž může být zároveň nahlíženo jako na proces. Obráceně:
co je v čase, je kontinuálně v čase a je jednotou procesu, který

s sebou neodlučitelně nese jednotu toho, co trvá v procesu. V tónovém procesu leží jednota tónu, který během procesu trvá, a jednota tónu je opačně jednotou v naplněném trvání, tj. v procesu. Jestliže je tedy něco určeno jako jsoucí v časovém bodě, pak je to myslitelné jen jako fáze procesu, v níž má zároveň trvání individuálního bytí svůj bod.

2. Principiálně je individuální nebo konkrétní bytí nezměnou nebo změnou; proces je procesem změny nebo klidem, trvající objekt sám je měnícím se nebo klidovým. Každá změna má přitom svou změnovou rychlost nebo zrychlení (v podobenství) se vztahem k témuž trvání. Principiálně je nutno každou fázi změny rozprostřít do klidu, každou fázi klidu převést do změny. Diváme-li se nyní ve srovnání s tím na *konstituující* fenomény, pak nacházíme *tok* a každá fáze tohoto toku je *kontinuitou odstínění*. Ale principiálně **není možno žádnou fázi tohoto toku rozvinout do kontinuitního sledu, tedy myslet tok tak pozměněný, aby se tato fáze rozšířila do identity se sebou samotnou. Zcela naopak nacházíme principiálně nutně tok nepřetržitě „změny“ a tato změna má to absurdní, že běží přesně tak, jak běží a ani „rychleji“ nebo „pomaleji“ běžet nemůže. Pak zde chybí jakýkoliv objekt, který se mění; a pokud v každém procesu „něco“ probíhá, nejedná se zde o proces. Není tu nic, co se mění, a pak nemůže být také o něčem, co trvá, smysluplná řeč. Je tedy nesmyslné chtít zde nalézt něco, co se v trvání jednou nezmění.**

§ 36. Čas konstituující tok jakožto absolutní subjektivita.

Čas konstituující fenomény jsou tedy evidentně a principiálně jinými předmětnostmi než ty, jež jsou v čase konstituovány. Nejsou individuálními objekty popř. individuálními procesy a jejich predikáty jim nemohou být smysluplně připsány. Nemůže mít tedy také smysl, aby se o nich říkalo (a říkalo ve stejném významu), že jsou v *Ted* a že byly předtím, že následovaly po sobě časově nebo že jsou spolu současně atd. Avšak může se a musí se říci: jistá jevodá kontinuita, totiž taková, která je fází

^ konstituujícího toku, náleží k nějakému *Ted'*, totiž k tomu, *Mřé* je konstituuje, a že náleží k nějakému předtím, totiž jako *ta*, *Ueiá* je (nemůžeme říci; byla) konstitutivní pro ono předtím. Ale

- ioní snad tok **následností**, nemá snad v **retencích** *ted* vědomo
.«jaké *Ted'*, aktuální fázi a kontinuitu **minulosti**? Nemůžeme říci <uc jiného než: tento tok je něco, co tak nazýváme podle toho,
• o je konstituováno, ale není to nic časově „objektivního“. Je to absolutní subjektivita a má absolutní vlastnosti něčeho, co má být v obraze označeno jako „tok“, co pramení v aktuálním, bodu, prazdrojovém bodu, v „*Ted'* atd. V zážitku aktuality máme prazdrojový bod a kontinuitu doznívacích momentů. Pro všechno to nám chybí pojmenování.

§ 37. Jevy transcendentních objektů jakožto konstituované jednoty.

Je nutno ještě podotknout, že jsme tím, když mluvíme o „vněmovém aktu“ a říkáme, že je bodem vlastního vnímání, k němuž je připojen kontinuitní sled „retencí“, nepopsali žádné časové imanentní jednoty, nýbrž přímo momenty toku. Totiž jev, třeba domu, je časové bytí, trvající, měnící se atd. Stejně tak jako imanentní tón, který není jevem. Ale jev domu není vněmové vědomí a retencionální vědomí. Toto může být chápáno jen jako čas konstituující, jako moment toku. Právě tak je nutno jev vzpomínky (nebo vzpomenué imanentno, eventuálně vzpomenuý imanentní primární obsah) odlišovat od vědomí vzpomínky s jeho vzpomínkovými retencemi. Máme všude rozlišovat: vědomí (tok), jev (imanentní objekt), transcendentní předmět (jestliže není primární obsah imanentním objektem). Ne všechno vědomí má vztah k „objektivně“ (totiž transcendentnímu) časovému, k objektivní individualitě, jako např. vědomí vnějšího vněmu. V každém vědomí nalzáme „imanentní obsah“, tento je u obsahů, jež se nazývají „jev“, buď jevem toho, co je individuální (vnějšího časového) nebo jevem toho, co je nečasové. V souzení např. mám jev „soud“, totiž jako imanentní časovou jednotu

a v ní „se jeví“ soud v logickém smyslu („jeví“ je zde použit v širším smyslu). Souzení má vždy charakter toku. Všude je tedy to, co jsme v „Logických zkoumáních“ nazvali „aktem“ nebo „intencionálním zážitkem“, tok, v němž se konstituuje imanentní časová jednota (soud, přání atd.), která má své imanentní trvání a eventuálně probíhá rychleji nebo pomaleji. Tyto jednoty, které se konstituují v absolutním proudu, jsou v imanentním čase, který *je jeden*, a v něm existuje nějaké současno a stejně dlouhé trvání (nebo eventuálně totéž trvání, totiž pro imanentní současně trvající objekty), dále jistá určitelnost podle předtím a potom.

§ 38. Jednota toku vědomí a konstituce současností a sledu* (Srov. přílohu VII)

Konstituci takových imanentních objektů, jejich vyrůstáním ze stále nových původních vjemů a modifikací jsme se zabývali již dříve (srov. § 11). V reflexi nalézáme nyní jeden jediný tok, který se rozpadá do mnoha toků; tato mnohost má však přece jen jednotnost, která připouští a požaduje řeč *o jednom* toku. Nacházíme mnoho toků, pokud začíná a končí mnoho řad původních vjemů. Ale nacházíme spojující formu, pokud se pro všechny koná nejen odděleně zákon změny *Ted* v to, že už není, a na druhé straně změny toho, že ještě není, v *Ted*, nýbrž spíše v modu toku spočívá něco jako společná forma *Ted*, stejnost vůbec. Víceré, mnohé původní vjemy jsou „najednou“ a jestliže každý plyne, pak plyne mnohost „zároveň“ a ve zcela stejném modu, se zcela stejnými odstupněmi, ve zcela stejném tempu: jenže jeden přestává všeobecně, zatímco druhý má před sebou ještě to, že ještě není, totiž své nové původní vjemy, které prodlužují trvání toho, co je v něm vědomé. Nebo lépe popsáno: mnohé původní vjemy plynou a disponují od počátku týmiž průběhovými mody, jen se řady původních vjemů, jež jsou konstitutivní pro trvající imanentní objekty, různě daleko prodlužují, odpovídajíce

různému trvání imanentních objektů. Neužívají všechny $\text{sup}\setminus\cup$; způsobem formálních možností. Imanentní čas se konstituuje jako čas pro všechny imanentní objekty a procesy. Korelativně je časové vědomí toho, co je imanentní, všejednotou. Všeobjímající je ono „společno“, „zároveň“ aktuálních původních vjemů, všeobjímající je ono „předtím“, ona „předchůdnost“ všech právě předešlých původních vjemů, neustálá změna každého společná původních vjemů v takové předtím; toto předtím je kontinuita a každý z jejích bodů je stejnorodou, identickou průběhovou formou pro veškeré společno. Celé „společno“ původních vjemů podléhá zákonu, že se mění v nepřetržité kontinuum modů vědomí, modů průběhovosti a že v téže nepřetržitosti originerně pramení stále nové společno původních vjemů, aby nepřetržitě opět přecházelo do průběhovosti. Co je společno jako společno původních vjemů, to zůstává společným v modu průběhovosti. Původní vjemy mají svou kontinuitní „následnost“ ve smyslu kontinuitního průběhu a původní vjemy mají své společno, své „zároveň“. Ty, které jsou zároveň, jsou skutečnými původními vjemy, v následnosti ale je vjem nebo skupina onoho společná skutečným původním vjemem, ostatní jsou uplynulé. Co to ale vyjadřuje? Nemůžeme říci nic jiného než „vida“: původní vjem nebo skupina původních vjemů, která má vědomo imanentní *Ted*, (tónové *Ted*, ve stejném *Ted* barvu atd.), se mění nepřetržitě v mody vědomí onoho předtím, v němž je vědomo imanentní objekt jako minulý, a „zároveň“, společně s tím vystupuje nový a stále nový původní vjem a stále nové *Ted* je etablováno a přitom je vědomo stále nové tónové *Ted*, tvarové *Ted* atd. Ve skupině původních vjemů se rozlišuje původní vjem od původního vjemu prostřednictvím obsahu, jen *Ted* je totéž. Vědomí, co do své formy, jakožto vědomí původního vjemu, je identické.

Ale „společně“ s vědomím původních vjemů jsou kontinuitní řady průběhových modů „dřívějších“ původních vjemů, dřívějšího vědomí *Ted*. Toto společno je společným formálně kontinuitně změněných modů vědomí, zatímco společno původních vjemů je společným samých co do formy identických modů. V kontinuitě průběhových vjemů můžeme vyjmout bod,

pak v něm. nalezneme také společno formálně stejných průběhových modů nebo spíše identický průběhový modus. Tato obě společná musíme podstatně rozlišovat. První je základem pro konstituci současnosti, druhé je základem pro konstituci časového sledu, i když na druhé straně současnost není ničím bez časového sledu a časový sled ničím bez současnosti, proto se musí současnost a časový sled konstituovat korelativně a neoddělitelně. Terminologicky můžeme rozlišovat mezi fluxionálním před-zároveň a impresionálním zároveň fluxí. Nemůžeme jedno nebo druhé zároveň nazvat současnem. O nějakém čase posledně jmenovaného konstituujícího vědomí už nemůže být řeč. S původními vjemy, jež uvádějí retencionální proces, se konstituují původně současnost třeba nějaké barvy a nějakého tónu, jejich bytí v nějakém „aktuálním Ted“, ale samy původní vjemy nejsou současné a právem teprve nenazveme fáze fluxionálního před-zároveň současnými fázemi vědomí, právě tak málo jako můžeme nazvat následnost vědomí časovým sledem.

Co toto před-zároveň je, víme z našich dřívějších analýz: kontinuum fází, jež navazují na původní vjem a z nichž je každá retencionálním vědomím o dřívějším Ted“ („původní vzpomínkou“ o něm). Přitom je třeba si povšimnout: když původní vjem ustupuje, když se neustále modifikuje, pak máme nejen vůbec nějaký zážitek, který je modifikací dřívějšího, nýbrž můžeme mít pohled obrácen do něj tak, že v modifikovaném takřkajíc „vidíme“ dříve nemodifikované. Jestliže probíhá ne příliš rychlý tónový sled, můžeme se po uplynutí prvního tónu na něj nejen „dívat“ jako na „ještě přítomný“, i když už ne prožívaný, nýbrž dbát na to, že modus vědomí, který právě teď tento tón má, je „vzpomínkou“ na modus vědomí původního vjemu, v němž byl jako teď dán. Pak však musí být ostře rozlišováno mezi minulostním vědomím (retencionálním a právě tak „opětně“ zpřítomňujícím), v němž je imanentní časový objekt jako předtím vědomý, a mezi retencí, popř. opětně vzpomínající „reprodukcí“ (vždy podle toho, zda se jedná o původní tok vjemové modifikace nebo o jeho opětné zpřítomnění) dřívějšího původního vjemu. A právě tak pro každou další fluxí.

Je-li nějaká fáze trvání imanentního objektu *ia/s*, kcut jv ted', tedy v původním vjemu vědomá, pak jsou v před-zanncn s tímto původním vjemem spojeny kontinuálně na sebe navazující retence, které jsou v sobě charakterizovány jako modifikace původních vjemů, které patří k veškerým zbývajícím časově uplynulým bodům konstituovaného trvání. Každá z těchto retencí má určitý modus kterému odpovídá časový odstup od bodu, který je ted'. Každá je minulostním vědomím o příslušném dřívějším bodu, který byl ted', a dává jej v modu onoho předtím, který odpovídá svému postavení v uplynulém trvání.

§ 39. Dvoji **intencionalita** retence a konstituce toku vědomí. (Srov. přílohu VIII.)

Dvojitost intencionality retence nám dává poukaz k řešení obtížnosti, jak je možné vědět o jednotě naposled zmíněného konstituujícího toku vědomí. Obtížnost tu bezpochyby je: jestliže proběhl uzavřený (k trvajícimu procesu nebo objektu náležející) tok, pak se na něj mohou přece zpětně dívat, tvoří, jak se zdá, ve vzpomínce jednotu. Konstituují se tedy zjevně také tok vědomí ve vědomí jako jednota. V něm se například konstituují jednota nějakého trvání tónu, on sám se však jako jednota vědomí trvání tónu konstituují opět. A nemusíme pak dále také říci, že se tato jednota konstituují zcela analogickým způsobem a že je právě tak dobře konstituovanou časovou řadou, musíme tedy přece mluvit o časovém Ted', předtím a potom?

Po posledních vývodech můžeme dát následující odpověď: je to ten jediný tok vědomí, v němž se konstituují imanentní časová jednota tónu a zároveň jednota vědomí toku samotného. Jakkoli pohoršlivě (kde ne zpočátku dokonce protismyslně) se jeví, že tok vědomí konstituují svou vlastní jednotu, přece je tomu tak. A lze to vysvětlit z jeho bytostné konstituce. Pohled jednou může směřovat *skrz* v nepřetržitěm postupu toku se „kryjící“ fáze jakožto intencionality tónu. Pohled se však také

může navádět **na** tok, na dráhu toku, na přechod plynoucího vědomí od tónového počátku k tónovému konci. Každé odstínění vědomí druhu „retence“ má dvojí **intencionalitu**: jednou **tu**, jež slouží pro konstituci imanentního objektu, tónu, to jest **tu**, kterou nazýváme „primární vzpomínkou“ na (právě prožitý) tón nebo zřetelněji právě retencí tónu. Druhá je ta, jež je konstitutivní pro jednotu této primární vzpomínky v toku; totiž retence je vjedno s tím, že je ještě-vědomím, zadržujícím, právě **retencí**, retencí uplynulší retence tónu: je ve svém neustálém **sebeodstiňování** v toku nepřetržitou retencí neustále předcházejících fází. Podíváme-li se na nějakou fázi toku vědomí (při fázi se jeví tónové **Ted** a dráha trvání tónu v modu právě-uplynulosti), pak obsahuje v před-zároveň jednotnou kontinuitu retencí; tato je retencí veškeré momentální **kontinuity** kontinuitně předešlých fází toku (v počáteční části je novým původním vjemem, v neustále první části, která nyní následuje, v první odstínovací fázi je bezprostřední retencí předešlého původního vjemu, v další momentální fázi je retencí retence předešlého původního vjemu $at \leq \pm$). Necháme-li nyní tok odtéci, pak máme kontinuum toku v průběhu uplývání, které umožňuje, aby se právě popsaná kontinuita retencí měnila, a přitom je každá nová kontinuita momentálně zároveň jsoucích fází retencí ve vztahu k celkové kontinuitě onoho zároveň v předchozí fázi. Tak tedy prochází tokem podélná intencionalita, jež je v průběhu toku ve stálé krycí jednotě se sebou samou. V absolutním přecházení, tím že plyne, se mění první původní vjem v retenci o něm, tato retence v retenci této retence atd. Zároveň ale s první retencí je zde nově „**Ted**“, nový původní vjem a je s onou kontinuitně momentálně spojeno, takže druhá fáze toku je původním vjemem nového **Ted** a retencí dřívějšího, třetí fáze je zase novým původním vjemem s retencí druhého původního vjemu a retencí retence prvního atd. Zde je nutné vzít v úvahu, že retence nějaké retence má nejen intencionalitu ve vztahu k tomu, co je bezprostředně retinováno, nýbrž také ve vztahu k tomu, co je v retinování retinováno, druhého stupně a nakonec ve vztahu k původnímu datu, jež je zde průběžně objektivováno. Analogicky jako

má **zpřítomnění** nějakého věcného jevu nejen intencionalitu ve vztahu k tomuto věcnému jevu, nýbrž také ve vztahu k jevíci se věci nebo ještě lépe jako vzpomínka na **A** činí vědomou nejen vzpomínku, nýbrž také **A** jako to, co je ve vzpomínce vzpomínáno.

V důsledku toho, míníme, se konstituuje v toku vědomí pomocí nepřetržitosti retencí a okolnosti, že jsou neustále retencemi nepřetržitě předchozích, jednota toku samého jako jednodimenzionální, quasi-časový pořádek, jestliže se zaměřím na tón, **vžívám-li** se do „příčné intencionality“ (do původního vjemu jakožto vjemu, právě platného tónového **Ted**, do retencí a změn jakožto primárních vzpomínek řady proběhnutých tónových bodů a neustále zakoušeje jednotu v toku retencí a změn původních vjemů a již existujících retencí), pak zde stojí **trvajícím tónem**, jenž se neustále ve svém trvání rozšiřuje. Zaměřím-li se na „podélnou intencionalitu“ a na to, co se v ní konstituuje, vrhám reflektující pohled z tónu (který trval tak a tak dlouho) na to, co je v před-zároveň podle nějakého bodu nové na původním vjemu, a na to, co je podle nepřetržité řady „zároveň“ s tím retinováno. To, co je retinované, je minulé vědomí podle jeho řady fází (zprvu předchozích fází), a nyní v nepřetržitém toku vědomí uchopuji retinovanou řadu uplynulého vědomí s hraničním bodem aktuálního původního vjemu a stálého zpětného posouvání této řady s novým nasazením retencí a původních vjemů.

Můžeme se zde ptát: **mohu v pohledu nalézt a uchopit celé, v před-zároveň uzavřené,-retencí vědomí minulého průběhu vědomí? Zjevně je nutný proces ten, že musím nejprve uchopit ono před-zároveň samo a toto se modifikuje nepřetržitě, vždyť je jen tím, čím je, v toku; a nyní je tok, pokud toto před-zároveň obměňuje, intencionalně se sebou samým v krytí, konstituuje jednotu v toku a to jedno a identické dostává neustálý modus zpětného posouvání, vždy nové vpředu začíná, aby brzy právě tak odplynulo ve své momentální souvislosti. Během tohoto procesu může zůstat pohled fixován na momentální zároveň, jež klesá; ale konstituce retencí a jednoty sahá**

nad to, připojuje stále něco nového, Na to může být v tomto procesu zaměřen pohled a je to vždy vědomí v toku jakožto konstituovaná jednota.

V důsledku toho jsou v onom jediném toku vědomí spolu propleteny *dvě* neoddělitelně jednotné, jako dvě stránky jedné a téže věci se vzájemně vyžadující *intendonality*. Pomocí jedné se konstituuje imanentní čas, objektivní čas, pravý, v němž se nalézá trvání a změna trvajících; ve druhé quasi-časový pořádek fází toku, jenž má vždy a nutně plynoucí bod „Teď“, fázi aktuality a série předaktuálních a poaktuálních (ještě ne aktuálních) fází. Tato prefenomenální, preimanentní časovost se konstituuje intencionálně jako forma čas konstituujícího vědomí a v něm samém. Tok imanentního čas konstituujícího vědomí nejen *je*, nýbrž je uspořádán tak podivuhodně a přece pochopitelně, že v něm nutně musí být sebejevení toku, a proto musí být tok sám nutně uchopitelný v plynutí. Sebejevení toku nevyžaduje druhý tok, nýbrž jako fenomén se konstituuje sám v sobě (srov. přílohu IX). Konstituující a konstituované se kryjí, a přece se nemohou přirozeně krýt v každém ohledu. Fáze toku vědomí, v nichž se fenomenálně konstituují fáze téhož toku vědomí, nemohou být s těmito konstituovanými fázemi identické a také nejsou. To, co je v tom, co je v toku vědomí momentálně aktuální, přiváděno do jevu, je v řadě retencionálních momentů téhož minulou fází toku vědomí.

§ 40. Konstituované imanentní obsahy.

Přejděme nyní do oblasti imanentních „obsahů“, jejichž konstituce je výkon absolutního toku vědomí, a zkoumejme je trochu blíže. Tyto imanentní obsahy jsou zážitky v obvyklém smyslu: vjemová data (byť by byla také nepozorována), třeba červeň, modř apod.; dále jevy (jev domu, jev okolí atd.), ať už si jich a jejich „předmětů“ všímáme nebo ne. Pak „akty“ výpovědi, přání, chtění atd. a příslušné reproduktivní modifikace (fantazie, vzpomínky). Všechno to jsou obsahy vědomí, obsahy původní-

ho vědomí, jež konstituuje časové předměty a jež už není bamo opět v tomto smyslu obsahem, předmětem ve fenomenologickém čase.

Imanentní obsahy jsou tím, čím jsou, jen pokud během svého „aktuálního“ trvání ukazují dopředu na budoucí a zpět na minulé, Při tomto ukazování dopředu a zpět je však třeba ještě mnohé odlišit: v každé původní fázi, která imanentní obsah původně konstituuje, máme retence předchozích a protence přicházejících fází právě tohoto obsahu a tyto protence se naplňují, dokud právě tento obsah trvá. Tyto „určité“ retence a protence mají temný horizont, přecházejí plynule do neurčitých, jež se vztahují na minulý a budoucí průběh proudu a jimiž se aktuální obsah včlení do jednoty proudu. Pak je třeba od retencí a protencí odlišit opět vzpomínky a očekávání, které se nevztahují na konstituující fáze imanentního obsahu, nýbrž zpřítomňují minulé popř. budoucí imanentní obsahy. Obsahy trvají, mají svůj čas, jsou individuálními objektivitami, jež jsou jednotami změny nebo nezměny.

§ 41. Evidence imanentních obsahů. Změna a nezměna.

Mluví-li se o evidentní danosti nějakého imanentního obsahu, pak nemůže evidence samozřejmě znamenat nepochybnou jistotu, co se týče punktuálního časového jsoucna tónu; takto pojatou evidenci (jak byla např. myšlena ještě Brentanem) bych chtěl považovat za fikci. Patří-li k podstatě obsahu, který má být dán ve vněmu, že je časově extendován, pak nemůže nepochybnost vněmu znamenat nic jiného než nepochybnost vzhledem k časově extendovanému jsoucnu. (O vnitřním vněmu srov. § 44.) A to opět znamená: všechny otázky, které jsou namířeny k individuální existenci, mohou být zodpovězeny jen návratem k vněmu, jenž nám dává individuální existenci v nejpřísnějším smyslu. Pokud se s vněmem mísí ještě něco takového, co vněmem není, potud v něm existuje ještě pochybnost. Jde-li nyní o imanentní obsahy a ne o empirické věcnosti, pak je možno

trvání a měnění se, koexistování a následnost ve vněmech plně a zcela realizovat a je dost často skutečně realizováno. Děje se to ve vněmech, které jsou právě čistě nahlížejejcími vněmy, jež v nejvlastnějším smyslu konstituují trvající nebo měnící se obsahy jako takové; vněmy, Jitéré v sobě samých neobsahují už nic z možných pochybností: na ně jsme při všech otázkách po původu přivádění zpět, avšak ony samy další otázku po původu vylučují. Je jasné, že by mnoho prohovořená evidence vnitřního vněmu, evidence cogitatio ztratila veškerý význam a veškerý smysl, kdybychom chtěli časovou extenzi vyloučit ze sféry evidence a opravdové daností.

Zkoumejme nyní toto evidenční vědomí trvání a analyzujeme toto vědomí samo. **Je-li** tón *c* (a sice nejen kvalita *c*, nýbrž celý tónový obsah, jenž má zůstat naprosto nezměněn) vnímán a dán jako trvající, pak je *c* nataženo po dráze bezprostředního časového pole, tzn. v každém *Ted* nevystupuje jiný tón, nýbrž neustále a kontinuitně týž. Že neustále vystupuje týž, tato kontinuita identity je vnitřním charakterem vědomí. Časová místa nejsou od sebe oddělena oddělujícími se akty, jednota vněmu je zde nepřetržitou jednotou, která postrádá všechny odpoutávající se vnitřní rozdíly. Na druhé straně jsou přece jen rozdíly, pokud je každý časový bod individuálně rozlišen od každého jiného, ale právě rozlišen a ne *odlišen*. Nerozlišitelná stejnost časové materie a nepřetržitost modifikace čas kladoucího vědomí funduje podstatně rozplynulost k jednotě nepřetržitého rozpínání *c* a tím teprve vyrůstá konkrétní jednota. Teprve jako časově roztažený je tón *c* konkrétním individuem. To, co je konkrétní, je vždy v určitém okamžiku to, co je samo dáno, a samozřejmě jsou to intelektuální procesy analýzy, které umožňují výklady, o které jsme se právě pokusili. Nepřetržitá jednota *c*, která je prvodaností, se ukazuje jako dělitelná jednota, jako sloučenina momentů, jež se v ní mají ideálně rozlišit a eventuálně nalézt, např. pomocným prostředkem současných sukcesí, jejichž prostřednictvím se v paralelně probíhajícím trvání stávají rozlišitelnými úseky, ve vztahu k nimž se pak může uskutečnit srovnání a identifikování.

Při takových popisech ostatně operujeme již trochu s idealizujícími fikcemi. Je fikcí, aby tón trval absolutně nezměněn. V některých momentech se bude větší nebo menší kolísání vždy konat a tak bude kontinuitní jednota-vzhledem k nějakému momentu spojena s rozdílností nějakého jiného momentu, která jí opatří nepřímé dělení. Zlom kvalitativní identity, skok z jedné kvality na druhou uvnitř téhož druhu kvality na časovém místě — dává nový zážitek, zážitek změny, přičemž je evidentní, že ne v každém časovém bodě časové dráhy je možná diskontinuita. Diskontinuita předpokládá kontinuitu, ať už ve formě neměnného trvání nebo nepřetržité změny. Pokud jde o poslední jmenovanou nepřetržitou zrněnu, pak přecházejí fáze vědomí změny navzájem do sebe právě tak nepřetržitě, tedy způsobem **vědomí jednoty nebo identity, tak jako v případě neměnného trvání. Avšak jednota se neproказuje jako bezrozdílná jednota. Co zprvu přechází vzájemně do sebe bezrozdílně, vystavuje v postupu kontinuitní syntézy odchylku a stále větší odchylku, a tak se mísí stejnost a rozdílnost, a kontinuita stupňování rozdílnosti s rostoucí extenzí je dána. Původní intence, která je teď, se jeví tím, že se individuálně udržuje, vsazena v novém a stále novém simultánním vědomí vjedno s intencemi, které, čím dále od ní stojí časově, nechávají vystupovat neustále se stupňující rozdílnost, odstup. To, co se zprvu kryje a pak skoro kryje, se stále víc rozestupuje, staré a nové se již nejeví jako bytostně totéž, nýbrž jako vždy jiné a cizí navzdory druhové pospolitosti. Tak tedy vzniká vědomí onoho „pomalu změněno“ stupňujícího se odstupu v toku nepřetržité identifikace.**

V případě neměnného trvání máme nepřetržitě vědomí jednoty, jež zůstává v postupu neustále homogenním vědomím jednoty. Krytí se prosazuje skrz celou řadu nepřetržitě postupujících intencí a průchodná jednota je neustále jednotou krytí, nepřipustí vznik žádného vědomí onoho „jinak“, oddalování se, odstupu. Ve vědomí změny se koná také krytí, které právě tak jistým způsobem prochází celou časovou extenzí; avšak v krytí podle obecného vystupuje zároveň a stupňujíc se odchylka podle difference. Způsob, jak se v časové dráze rozmístí uje materie

změny, určuje vědomí rychlé nebo pomalé změny, její rychlosti a zrychlení. V každém případě ale, a nejen v případě nepřetržitě změny, předpokládá vědomí jinakosti, rozdílnosti, jednotu. Ve střídavě změně zde musí být něco trvajících a stejně tak ve změně, něco, co tvoří identitu toho, co se mění nebo co se střídavě mění. Samozřejmě to ukazuje zpět na podstatné formy vědomí o tom, co je individuální. Zůstane-li kvalita tónu nezměněna a změní-li se intenzita tónu nebo zvukové zbarvení, pak řekneme, *týž* tón střídavě mění své zvukové zbarvení nebo se mění vzhledem k intenzitě. Nežůstane-li v celém fenoménu nic nezměněno, změní-li se „podle všech určitostí“, pak je zde toho ještě stále dost, aby to vytvořilo jednotu: právě bezrozdílnost, s níž návazné fáze přecházejí do sebe a tím vytvářejí **vědomí jednoty**. Způsob **a forma** celku zůstává **druhově** táž. **To, co je podobné, přechází v podobné uvnitř podobnostní rozmanitosti a obráceně: podobné je to, co může náležet k jednotě kontinuitního přechodu, nebo vše, co má odstup — stejně tak jako je stejné to, co může založit jednotu neměnného trvání (klid) nebo co nemá odstup. Tak je tomu tedy všude tam, kde je řeč o změně a střídavě změně. Základem musí být vědomí jednoty.**

§ 42. Imprese a reprodukce.

Přítom je nutno poznamenat, že když nesledujeme konstituci impresionálních obsahů v jejich trvání, nýbrž třeba vzpomínkových, nemůžeme mluvit o původních impresích, jež odpovídají jejich bodu, který je teď. Na čele zde stojí původní vzpomínky (jakožto absolutní fáze), ne něco, co je vloženo „zvnějšku“, „cizevědomě“, co pramení jako původně vytvořené, nýbrž něco, co je vynořené, opět vynořené, mohli bychom také říci (alespoň u vzpomínky). Tento moment, i když sám impresí není, není přece stejně jako imprese výtvorem spontaneity, nýbrž jistým způsobem něco receptivního. Mohlo by se zde mluvit také o pasivním vnímání a rozlišit pasivní vnímání, jež sem přináší

něco nového, cizího, originerního, a pasivní vnímání, jež pouze opětně přináší, zpřítomňuje.

Každý konstituovaný zážitek je buď impresí nebo reprodukcí, je jakožto reprodukce z-přítomňování nebo ne. V každém případě je sám (imanentně) něco přítomného. Ale každému přítomnému a přítomňujícímu vědomí odpovídá ideální možnost přesně odpovídajícího zpřítomnění tohoto vědomí. Impresionálnímu vnímání odpovídá možnost jeho zpřítomnění, impresionálnímu přání jeho zpřítomnění atd. Toto zpřítomňování se týká také každého smyslového vjemového obsahu. Pociťované červení odpovídá fantasma červeně, zpřítomňující vědomí o impresionální červení. Přítom odpovídá pociťování (tj. vněmu hyletických dat) zpřítomnění onoho pociťování. Každé zpřítomňování je ale samo opět přítomno prostřednictvím impresionálního vědomí. V jistém smyslu jsou tedy všechny zážitky vědomé skrze imprese nebo jsou imprimovány. Mezi nimi jsou však takové, které vystupují jako reprodukce, jako zpřítomňující modifikace impresí, a každému vědomí odpovídá taková modifikace. (Zpřítomňování není přítom zároveň chápáno jako zaznamenávající mínění.) Vnímání je vědomí o nějakém předmětu. Zároveň je jakožto vědomí impresí, něčím, co je imanentně přítomné. Tomuto imanentně přítomnému, onomu vnímání nějakého *A*, odpovídá reproduktivní modifikace: zpřítomnění tohoto vnímání, vnímání ve fantazii nebo ve vzpomínce. Takový „vněm ve fantazii“ je však zároveň fantazií vnímaného objektu. Ve vněmu zde stojí předmět, řekneme věc nebo věcný proces, jako přítomný. Vněm je tedy nejen sám přítomný, nýbrž je zároveň přítomněním, stojí v něm něco, co je přítomné, věc, proces. Právě tak je zpřítomňující modifikace vněmu zároveň zpřítomněním vnímaného objektu: věcný objekt je fantazírován, vzpomínán, očekáván.

V původním vědomí se konstituují všechny imprese, primární obsahy jako i zážitky, které jsou „vědomím něčeho“. Neboť do těchto dvou fundamentálních zážitkových tříd se zážitky dělí: jedny jsou akty, jsou „vědomím něčeho“, jsou zážitky, které mají vztah „na něco“, druhé ne. Pociťovaná barva nemá vztah na

něco.⁴ Stejně tak málo obsahy fantazie, např. fantasma červeň jakožto červeň, jež tane na mysli (i když ne pozorovaná). Jistě však vědomí fantazie červeně: všechna primitivní zpřítomnění, Nacházíme tedy imprese, jež jsou zpřítomněními impresionálního vědomí: jako je impresionální vědomí o imanentním, tak je také impresionální zpřítomnění zpřítomněním imanentního.

Impresi (v užším smyslu v protikladu ke zpřítomnění) je nutno chápat jako primární vědomí, které za sebou již nemá žádné vědomí, v němž by bylo vědomé, naproti tomu je zpřítomnění, také nejprimitivnější imanentní zpřítomnění, již sekundárním vědomím, předpokládá primární, v němž je impresionálně vědomo.

§ 43. Konstituce věcných jevů a věcí. Konstituovaná pojetí a původní pojetí.

Prozkoumejme jedno takové primární vědomí, třeba vněm tohoto měděného popelníku: stojí zde jako trvající věčné bytí. Reflexe dovoluje rozlišovat: vněm sám (pojetí vněmu konkrétně vzato vjedno s pojímajícími daty: třeba jev vněmu v modu jistoty) a vnímané (jež je nutno popsat evidentními, na vněm fundovanými soudy); je zároveň něčím, co je míněno, mínění „žije“ ve vnímání. Pojetí vněmu v jeho modu je, jak učí reflexe, samo něčím imanentně-časově konstituovaným, něčím, co zde stojí v jednotě přítomnosti, i když to není míněné. Je konstituováno rozmanitostí fází, které jsou teti, a retencí. I obsahy pojetí jakož i intence pojetí, k nimž patří modus jistoty, jsou tímto způsobem konstituovány. Obsahy vjemů se konstituují jako jednoty ve smyslových impresích, pojetí se konstituují v jiných, s nimi

⁴Pokud máme právo označit původní vědomí, tok, jenž konstituuje imanentní čas a jemu příslušné zážitky, sám jakožto akt, popř. jej rozložit podle jednot a aktů, mohli a museli bychom říci: původní akt nebo původní aktová souvislost konstituuje jednoty, které jsou samy buď akty nebo ne. Z toho však plynou těžkosti.

propletených aktových impresích. Vněm jakožto konstituovaný fenomén je z tohoto hlediska vněmem věcí,

V primárním časovém vědomí se konstituuje jev věcí, pojetí věci jako trvající, nezměněný fenomén nebo jako měnící se. A v jednotě této změny je „vědoma“ nová jednota: jednota nezměněné nebo měnící se věci, nezměněné nebo měnící se ve svém čase, svém trvání. V témže impresionálním vědomí, v němž se konstituuje vněm, se konstituuje také a právě tím to, co je vnímáno. K podstatě takto postaveného vědomí patří, že je zároveň vědomím jednoty imanentního druhu a vědomím jednoty transcendentního druhu. A k jeho podstatě patří, že mínící pohled může být namířen hned na smyslový vjem, hned na jev, hned na předmět. Mutatis mutandis to platí o všech „aktech“. Všude patří k jejich podstatě, že mají intencionalitu transcendentního druhu a že ji mohou mít jen skrze něco, co je imanentně konstituované, skrze „pojetí“. A všude toto odůvodňuje možnost klást to, co je imanentní, pojetí se svým imanentním obsahem, do vztahu k transcendentnímu. A toto kladení do vztahu dává zase „akt“, akt vyššího stupně.

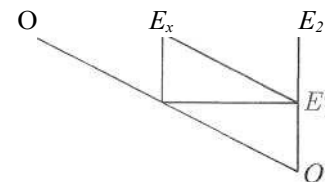
Přitom je třeba si všimnout: ve vněmu zakouší komplex vjemových obsahů, jež jsou samy v původním časovém toku konstituovanými jednotami, jednotu pojetí. A jednotné pojetí samo je opět konstituovanou jednotou v prvním smyslu. Imanentní jednoty nejsou ve své konstituci vědomy tímž způsobem jako v transcendentním jevu to, co se jeví, v transcendentním vněmu to, co je vnímáno. Na druhé straně musí však mít pospolitost podstaty. Neboť imanentní imprese je přítomňováním jako je také vnímání přítomňováním; v jednom případě máme imanentní přítomňování, ve druhém transcendentní přítomňování „skrze“ jevy. Tedy, zatímco jsou transcendentní jevy jednotami, konstituovanými ve vnitřním vědomí, mají být „v“ těchto jednotách konstituovány zase další jednoty: jevící se objekty.

Imanentní jednoty, jak jsme viděli, se konstituují v toku temporálních odstiňovacích rozmanitostí. Máme zde: různé modifikované původní obsahy, patřící ke každému temporálnímu bodu imanentního obsahu a jdoucí v toku vědomí podélným směrem,

původní obsahy, jež jsou charakterizovány v charakteru *Ted ja* ko retencionální modifikace původního obsahu. A tyto původní obsahy jsou nositeli původních pojetí, jež konstituují ve své plynoucí souvislosti časovou jednotu imanentního obsahu v jeho zpětném posunu do minulosti. „Obsahy“ v případě vněmového jevu jsou právě těmito celými jevy jakožto temporální jednoty. Je tedy také vněmové pojetí konstituováno v takové odstiňovací rozmanitosti, jež se stává jednotnou prostřednictvím jednoty temporálního pojetí. Musíme zde tedy chápat pojetí ve dvojitým smyslu: to, které je konstituováno imanentně, a to, které k imanentní konstituci, k fázím původního toku samo náleží, původní pojetí, které už není konstituováno. V imanentním průběhu jevů, v kontinuitním následování pojetí ve fenomenologickém čase, jež nazýváme vněmy, se nyní konstituuje časová jednotka, pokud je výsledkem kontinuity pojetí nejen jednotka měnících se jevů (jako např. řada aspektů při převracení nějaké věci, jež se jeví jako aspekty téže věci), nýbrž jednotka jevů trvajících nebo měnících se věci.

Imanentní čas se objektivuje v čas v imanentních jevech konstituovaných objektů tím, že se v odstiňovací rozmanitosti vjemových obsahů jakožto jednot fenomenologického času, popř. ve fenomenologicko-časové odstiňovací rozmanitosti pojetí těchto obsahů jeví identická věcnost, která neustále ve všech fázích sama sebe představuje v odstiňovacích rozmanitostech (srov. přílohu X). Věc se konstituuje v uplývání svých jevů, jež jsou samy jakožto imanentní jednoty konstituovány v toku původních impresí, a nutně se konstituuje jedno s druhým. Jevící se věc se konstituuje, protože se v původním toku konstituují vjemové jednoty a jednotná pojetí, tedy neustále vědomí o něčem, představování, dále přítomnění něčeho a v kontinuitním sledu představování téhož. Fluenty představování mají takový tok a souvislost, že se to, co se v nich jeví, rozchází v právě takových, právě tak formovaných rozmanitostech odstiňování představ jako obsah vjemů v odstiňování vjemů. Právě proto je rozmanitost pojetí charakterizována jako přítomňující, přesně jako je tomu u imanentních impresí.

Je vidět bez dalšího, že když původní **prezentní** smyslová data mimo původní prezentace a podstatně s nimi související původní retence a původní protence kontinuitně nesou pojímací charakteru prostorově věčné konstituce, fenomenologický čas, k němuž patří vjemová data a pojetí věci, a prostorový čas věci se musí bod za bodem krýt. S každým naplněným bodem fenomenologického času se představuje (prostřednictvím vjemových obsahů a jejich pojetí, která v něm leží) bod naplněného objektivního času.

Přitom máme v vertikálních řadách diagramu nejen vertikální průběžné krytí, jež náleží k fenomenologické konstituci času (podle níž je v jednom momentu spojeno původní datum E_2 a retencionální modifikace CT a ZTi), nýbrž v průběžném krytí stojí také ke každé vertikální řadě patřící retencionální odstiňování věcných pojetí jakožto věcných pojetí. To jsou dvě krytí. Řada věcných pojetí se kryje nejen pokud spolukonstituuje kontinuitní sled, nýbrž pokud konstituuje tutéž věc. První je krytí, spojující stejnosti podstat, druhé je krytí identity, protože v kontinuitní identifikaci sledu je vědomo to, co je trvale identické. Přirozeně k tomu patří také kontinuitní sukcesivní identifikace od vertikální řady k vertikální řadě za naplnění protencí, jež mají také nyní objektivně prostorový smysl.

Bylo již poukázáno na analogii při konstituci imanentních a transcendentních jednot: jako mají „vjemová odstiňování“ (původní data představování pro vjemové jednoty ve fenomenologickém čase) svůj zákon, jako konstituují svůj bytostný charakter v původním sledu a jako konstituují prostřednictvím v diagramu reprodukováné modifikace jednotu vjemu, tak podobně je tomu s odstiňováními věcí popř. š „jevů“, jež nyní fungují jako původní data původního sledu. Původní sled jevových momentů

konstituuje s pomocí čas zakládajících retencí atd. (změněný nebo nezměněný) jev jako fenomenologicko-časovou jednotu. K tomu ale nutno podotknout: jevy z jevové rozmanitosti, které patří k téže nezměněné věci, mají ontickou podstatu (podstatu toho, co se jeví), jež je úplně táž, tak jako k nezměněné červeni náležející momentální data jsou zcela stejné podstaty. Stejně tak jsou řady věcné změny, jako např. změny červeně, ovládané pevným zákonem.. Tak je vjedno intencionálně konstituováno dvojí: jev a to, co se jeví, a to, co se jeví v různých jevech nezměněné nebo změněné.

Přírozeně je zde nyní otázka: jaké vlastnosti mají jevy věci, jež jsou jevy téhož? To je otázka konstituce prostorové věci, která tedy předpokládá časovou konstituci.

§ 44. Vnitřní a vnější vněm.

(Srov. přílohy XI a XII.)

Nyní ale mluvíme o trvajícím vněmu a sice stejně jako u vněmu věci také u imanentního vněmu. U vněmu věci se počítá ke vněmu také neustálý vněmový jev, kontinuita jevů věci, které jsou teď, nepřihlížejíce k retencionálním a protencionálním proplectencům. Jev věci, „věc ve své orientaci“, v určitém znázornění atd. je něco trvajícího, stejně jako věc vůbec, jež se jeví. Také pouze se jevící postranní plocha je něco, co trvá a co se v tomto trvání mění. Nesmím vlastně říci: „věc ve své orientaci“, nýbrž proces jevu věci, který, když zůstává orientace nezměněna, přetrvává a v jiném případě je neustálým změnovým průběhem, jevů, ale uvnitř trvání.

Také při vněmu imanentního objektu můžeme sdružit to, co je v Ted imanentní, v jeho kontinuitě: pak je však trváním objektu samým. V tom smyslu jako při vnějším vněmu se právě objekt nejví. Zatímco tedy „vněm“ v případě vědomí o vnějším objektu může označit vnější jev jakožto imanentní objekt, přičemž pak je vněm a vnímané něco samozřejmě rozdílného, nemůže být, mluvíme-li o vnitřním vněmu a přitom má také vněm a vnímané

zůstat rozlišeno, pod vněmem rozuměno to, co je imanentní, tj. právě sání objekt. Mluvíme-li o vnitřním vněmu, pak tím může být rozuměno jen: buď 1. vnitřní vědomí jednotného imanentního objektu, jenž existuje také bez zaměření, totiž jako něco, co konstituuje to, co je časové; nebo 2, vnitřní vědomí se zaměřením. Přitom je lehce vidět, že zaměřování se, uchopování je imanentním procesem, který má své imanentní trvání, jež se kryje s trváním imanentního tónu během zaměření na něj. V případě vnějšího objektu tedy máme:

1. vnější jev;
2. konstituující vědomí, v němž se konstituuje vnější jev jako něco, co je imanentní;
5. zaměření, které může být právě tak dobře zaměřením na jev a na jeho komponenty jako na to, co se jeví. Jen posledně jmenované přichází v úvahu, když je řeč o vnějším vněmu.

Analogickou úvahu je nutno provést také pro vzpomínku; jen s tím rozdílem, že vzpomínka jako taková má svou vlastní intenci onalitu, totiž intencionalitu zpřítomnění. Vzpomínka má svou jednotu jako proces ve vnitřním vědomí a má v jednotě imanentního času své místo a trvání. To platí, ať už je vzpomínkou na to, co je imanentní nebo transcendentní. A každá vzpomínka je (jestliže odhlédneme od zaměření) zároveň vzpomínkou na imanentní. Zatímco tedy vědomí o imanentním tónu jakožto originerní vnitřní vědomí nemůže mít imanentní časovost, je zpřítomňovací vědomí o imanentním tónu (jež je v příslušném změněném smyslu zpřítomňovacím vědomím o vnitřním vědomí tónu) imanentním objektem, který přísluší k imanentní časovosti.

§ 45. Konstituce nečasových transcendencí.

Dále je nutno si všimnout: každé vědomí v jednotném smyslu (jakožto konstituovaná imanentní jednotu) je zároveň nutně také jednotou vědomí o předmětném, na něž se „vztahuje“. Ale ne každé je samo časovým vědomím, tzn. vědomím o něčem, co je

časové, něčím, co konstituuje intencionální čas. Tak je vědomí soudu o nějakém matematickém stavu věci impresí, ale matematický stav věci, **kteřý** „tu stojí“ jednotně ve své jednotě, není ničím časovým, souzení není přítomňováním (popř. zpřítomňováním) (**srov.** přílohu XIII). V tom smyslu pak můžeme mluvit o tom, že věc, událost, časové bytí je představováno ve fantazii, že se jeví fantazijně, vzpomínkově, očekávaně nebo retencionálně. Právě tak jako můžeme říci, že se jeví jako přítomné, že je vnímáno. Naproti tomu nemůžeme mluvit o tom, že se matematický stav věci jeví jako přítomný nebo zpřítomněný. Souzení může trvat déle nebo méně dlouho, má své rozprostření v subjektivním čase a může být přítomné nebo zpřítomněné. To, co je souzeno, však není dlouhé nebo krátké, trvající nebo méně trvající. A stejně tak to, co je ve zpřítomňování soudu quasi souzené. **Mluví-li se o tom, že si nějaký stav věci „pouze myslíme“, neříká to, že je zpřítomněn, nýbrž že tu stojí v charakteru neutralitní modifikace místo v charakteru víry. Modalitý víry ale v žádném případě nespádají dohromady s modalitami onoho přítomně-nepřítomně, nýbrž se s nimi kříží. U individuálního stavu věci lze ještě — nevlastně — mluvit o časových charakterech, pokud věc, jež je ve stavu věci logicko-analyticky rozčleněna a synteticky pojata, může být přiměřeně vněmu přítomná a přiměřeně fantazii zpřítomněná. Ale pro nečasový stav věci, pro takový, který o tom, co je časové, vůbec nemluví, to nedává smysl. Vefantazírovat se do matematického soudu neznamená: přivést matematický stav věci do fantazijní představy, jako kdyby mohl být něčím znázorněným, jež je přítomněno nebo zpřítomněno.**

Jev v pregnantním smyslu prezentace patří jen ke sféře přítomnění a jejích modifikací a ke konstituci toho, co se jeví, nebo lépe k vlastní danosti individuálního bytí patří, že je dáno ve formě kontinuity jevů jakožto znázornění. Že se také stavy věci mohou „pouze jevit“ a že žádají výkaz ve vlastní danosti, je samozřejmé. Také to nemění nic na řečeném, že na individuálních jevech (přírodních jevech) založené stavy věci („skutečnosti přírody“) docházejí danosti na základě podložených jevových daností, tedy podobným způsobem v nekonečnostech „znázor-

není“. Přesto musíme říci: „znázornění“ (jev) stavu věci není znázorněním ve vlastním smyslu, nýbrž ve smyslu odvozeném. Stav věci také vlastně není něco časového, existuje **pro** určitý čas, ale není sám něčím v čase jako věc nebo proces. Ne ke stavu věci jako takovému, nýbrž k jeho věci patří časové vědomí a znázornění.

Totéž platí také o všech jiných fundovaných aktech a jejich korelátech. Hodnota nemá časové místo. Časový objekt může být krásný, líbivý, užitečný atd. a může to být v určitém čase. Ale krása, líbivost atd. nemají žádné místo v přírodě a čase. Nejsou tím, co se v přítomněních a zpřítomněních jeví.

ČÁST DRUHÁ

DODATKY A DOPLŇKY K ANALÝZE ČASOVÉHO
VĚDOMÍ Z LET 1905-1910

Příloha I (k § 12)

Původní .imprese a její kontinuum **modifikací**.

Každá, původní imprese je charakterizována jako taková, a každá modifikace jako taková. Dále: každá modifikace je nepřetržitá modifikace. To tedy odlišuje tento druh modifikace od fantazijní a obrazné. Každá z těchto temporálních modifikací je nesamostatnou hranicí v kontinuu. A toto kontinuum má charakter jednostranně ohraničené ortoidní rozmanitosti. Má počátek v původní impresi a pokračuje jako modifikace v jednom směru. Dvojice bodů v tomto kontinuu, které mají stejné odstupy, konstituují objektivně stejně vzdálené časové fáze objektu.

Mluvíme-li o „modifikaci“, máme nejdříve na zřeteli změnu, podle níž původní imprese stále „odeznívá“. Avšak každou modifikaci je zjevně třeba nazírat ve stejném smyslu jako modifikaci jakékoli předcházející modifikace. Jestliže vyjmete nějakou fázi kontinua, pak můžeme říci, že odeznívá. A totéž lze říci o každé další fázi. To přece leží v podstatě takového a každého takového (jednostranně zaměřeného) kontinua. Chová se přesně tak jako v kontinuitě intenzit, vycházejících od O. Sebestupňování je zde modifikace, která zakouší každou intenzitu. Každá intenzita je v sobě tím, čím je, a každá nová intenzita právě novou. Ale ve vztahu k jakékoli předem dané intenzitě může být každá v řadě pozdější nazírána jako rezultat operace, podle toho může být teď nazíráno jako rezultat operace a v tomto smyslu jako modifikace stupňování (lépe rezultat modifikace). Jestliže b je stupňováním a , pak c je stupňováním stupňování vzhledem k a . Díky kontinuitě není každý bod jednoduše stupňováním ve vztahu k předcházejícímu, nýbrž stupňováním stupňování atd. in infinitum a infinitezimálně. Nekonečnost modifikací v sobě. Jen zde není žádný počáteční bod, který sám může být považován za intenzitu. Počátek je zde nulový bod. V podstatě každého lineárního kontinua leží to, že, vycházejíce z libovolného bodu, můžeme myslet každý jiný bod jako z něho stále vznikající, a každé nepřetržité

vytváření je vytvářením prostřednictvím neustálé iterace, Každý odstup můžeme přece dělit in infinitum a při každém dělení můžeme považovat pozdější dělicí bod za vytvořený nepřímo prostřednictvím předešlých, a tak se vytváří jakýkoli bod nakonec jedním z nekonečně mnoha stupňování (z nichž každé je totéž nekonečně malé stupňování). Tak je tomu nyní také u časové modifikace, nebo spíše je zde vlastní řečí, zatímco jinak, u ostatních kontinuí je řeč o vytváření obrazem. Čas konstituující kontinuum je tok ustavičného vytváření modifikací modifikací. Z aktuálního Ted, právě platné původní imprese p , jdou modifikace ve smyslu iterací, ale stále kupředu, jsou nejen modifikacemi ve vztahu k p nýbrž také po řadě modifikacemi oddělenými v pořadí, v němž probíhají. Toto je charakteristické pro neustálé vytváření. Modifikace nepřetržitě plodí stále novou modifikaci. Původní imprese je absolutním počátkem tohoto tvoření, prazdrojem, tím, z čeho se vše ostatní nepřetržitě tvoří. Sama však vytvářena není, nevzniká jako něco vytvářeného, nýbrž skrze genesis spontanea, je původním plozením. Nevyrůstá (nemá zárodek), je původním výtvozem. Říká-li se, že nepřetržitě navazuje na Ted, jež se modifikuje v ne-Ted, nové Ted, nebo že se vytváří, že vzniká pramen, pak jsou to obrazy. Lze jen říci: vědomí není nic bez imprese. Kde něco trvá, přechází a v xd' , xd' v $yx'a''$ atd. Tvoření vědomí jde jen od a k a , od xa k $x'a''$ naproti tomu není a, x, y ničím, co je vytvořeno vědomím, nýbrž tím, co je původně zplozené, „nové“, vzniklé nezávisle na vědomí, počaté, oproti tomu, co je vytvářeno vlastní spontaneitou vědomí. Zvláštností této spontaneity vědomí ale je, že pouze přivádí to, co je původně zplozené, k růstu, k vývoji, ale netvoří nic „nového“. Ovšem, co nazýváme empiricky vznikáním, vytvářením, to se vztahuje na objektivitu a leží zcela jinde. Zde se jedná o spontaneitu vědomí, nebo opatrněji: o jeho původní spontaneitu.

Původní moment je nyní — podle toho, zda se jedná o prazdroj pro příslušné Ted konstituovaného obsahu nebo o spontánní výtvořiny vědomí, v nichž se identita tohoto Ted' podržuje v minulosti — buď původní imprese nebo pra-vzpomínka, pra-

fantazie atd. Jdeme-li podle pořadí vrstev, je každý původní moment vrstvy prazdrojem spontánních produkcí, které prostupují dalšími vrstvami v jejich neustálých obměnách a které v nich tento původní moment zastupují (který totiž náleží jen a jen vrstvě, jež je pojata do oka nejprve). Každý původní moment je dále fází ustavičné řady původních momentů, které skrze sled vrstev přecházejí do sebe. Nebo každý původní moment pomáhá konstituovat konkrétní trvání, a ke konstituci konkrétního trvání patří to, že jeho každému bodu odpovídá aktuální Ted, jež ze své strany vyžaduje ke své konstituci vlastní původní moment. Tyto momenty ve sledu jsou neustále jedno, „nepřetržitě přecházející do sebe“. Tento přechod je zprostředkován „kvalitativně“ a zároveň temporálně: quasi-časový charakter je nepřetržitý.

Příloha II (k § 17)

Zpřítomnění a fantazie. — Imprese a imaginace.

„Zpřítomnění“ v nejširším smyslu a „fantazie“ v nejširším smyslu, ve smyslu obecné, i když ne jednoznačné řeči, není totéž. Předně existují nenázorné vzpomínky a jiná zpřítomnění, a ty nikdo nebude nazývat fantaziemi. Na druhé straně se sice říká v případě názorného zpřítomnění, že se vzpomínané vznáší „ve fantazii“ (nebo se to alespoň může říkat), vzpomínka se ale sama fantazií nazývá. Zpřítomnění může být ostatně sebezpřítomnění nebo znázorňující (analogické). V druhém případě řekneme, že se zpřítomněné představuje „ve formě fantazijního obrazu“, nebo se znázorňuje ve fantazijním jevu. Pak je fantazijní obraz věci fantazie, to, co přes ni přesahuje, vztah k zobrazenému, už ne. Nebudeme moci zobrazené samo označit jako jevící se ve fantazii, jako by zde před námi ležely dvě na sobě postavené fantazie. Všude, kde se hovoří o fantazii, a sice o fantazii předmětu, je společné to, že předmět se jeví v jevu, a to ve zpřítomňujícím jevu, a nikoliv v přítomnost dávajícím. Co to znamená? Co je zde „jev“? Předmět může být nazírán a může

být představován „symbolicky“ (znaky), a konečně může být představován i prázdň. Nazírání (také prázdň představa) je prostá, bezprostřední představa předmětu, symbolická představa je fundovaná, prostou představou zprostředkovaná představa, a to prázdň. Názorná představa přivádí předmět do jevu, prázdň nikoliv. Můžeme zprvu rozlišit: *prosté* představy na *prosté* názorné a *prosté* prázdň. Prázdň představa může být ale také *symbolická*, která představuje předmět nejen prázdň, nýbrž jej představuje „skrže“ znaky nebo obrazy. Ve druhém případě je předmět zobrazen, znázorněn v obraze, ale není „sám“ názorně představen. Každé názorné zpřítomnění něčeho předmětného představuje toto předmětné *fantazijně*. „Obsahuje“ jeho *fantazijní jev*. Přítom může mít zpřítomnění charakter *aktuality* nebo *neaktuality* a modus jistoty (stanoviska) může být libovolný: jistota, požadavek, domněnka, pochybování atd. Dále je lhostejné, zda zpřítomnění pojímá předmětné jako minulé nebo jako teď jsoucí (avšak při očekávání, znázorňuje-li očekávané, máme již symbolické vědomí)- Všude zůstává jako společné jádro „pouhý fantazijní jev“. Ovšem je zde problém, vysvětlit, jak je toto jádro vsím ostatním takříkajíc zahaleno; jak se s pojetím jádra spojují další pojetí. — Právě tak shledáváme u všech prostě názorových zpřítomnění jev, a základem symbolicky znázorňujících je jev — teď nikoliv fantazijní jev, nýbrž vněmový jev. Rozlišujeme tedy vněmové jevy a fantazijní jevy. Fantazijní jevy obsahují materiál pojetí, „fantasmata“ (zpřítomňovací modifikace vjemů), vněmové jevy obsahují vjemy.

Jak je nyní fantazijní jev modifikací (zpřítomňující modifikací) příslušného vněmového jevu? Přirozeně ne ze strany kvalitativních modů modalit stanoviska, které přece zůstávají stranou. Na druhé straně máme, nehledě na eventuální změnu těchto modů, modifikaci. Vjemům odpovídají fantasmata, ale také pojetí (a plné jevy) jsou oboustranně, a sice v témže ohledu, modifikována, pojetí bez ohledu na jejich modalitu. I kdyby tomu bylo tak, že by pojetí a plný jev požadovaly kvalitativní modus, přece by se to této „imaginativní“ modifikace, o níž zde hovoříme, netýkalo.

Nazvěme vněmový jev nezávisle na modu „stanoviska“ *aparencí* a jasněji *perceptivní* aparencí, vystupuje-li ve vněmu (modus víry), *iluziondmí*, vystupuje-li v iluzi. Na druhé straně musíme také rozlišovat mezi *impresionální* aparencí (vjemovou aparencí) a *imaginativní* aparencí, která může být ze své strany -obsahem vzpomínky, obsahem iluze ve vzpomínce **apod.** Aparence se tedy, jakožto identického jádra všech názorných aktů, týká rozdíl mezi impresí a imaginací, a tento rozdíl podmiňuje pro celý fenomén rozdíl mezi přítomněním a zpřítomněním. Dále je evidentní, že se tento rozdíl mezi impresí a imaginací týká nejen sféry „vnějšího smyslu“, nýbrž i vnitřního. Jinými slovy: také všechny modální charaktery, s nimiž může být aparence spojena, a korelativní ontické charaktery (charakter „skutečně“ jako jsoucí, jako charakter, který byl, jako charakter, který bude, a to, který nastane, charakter zdání, charakter zpřítomňujícího bytí, jež je teď atd.) podléhají štěpení na impresí a imaginaci; a stejně tak přání, vůle atd. Přítom ale musíme rozlišovat v oblasti „vnitřního smyslu“ mezi vjemem a aparencí stejně jako v oblasti vnějšího, v případě aparence ale tuto samu a její modální charaktery. Tedy např. věřím tomu nebo onomu. Víra je aktuální vírou, je impresí. Té odpovídá fantasma „víra“. Víru v sobě nebo vjem víry musíme rozlišovat od víry pojaté jako můj stav, mé souzení. Mám zde vněmové vědomí sebe a svého souzení, a v tomto pojetí musíme rozlišovat vnitřní aparenci a modalitu víry, která klade bytí (mou víru) a zařazuje je do jsoucí skutečnosti.

Postačí rozlišení „víry“ a „pojetí“ „víry“, aniž bychom toto brali již jako psychologickou apercepci, která uvádí do souvislosti to, co je imanentní, se skutečným světem.

Každé „vědomí“ tedy má buď charakter „vjemu“ nebo „fantasmatu“. Každé vědomí, každý „vjem“ v nejširším smyslu je právě něco „vnímatelného“ a „představitelného, popř. něco vzpomenu-telného, každým způsobem zkušenostně možného. Stále znovu však máme vědomí, jež má svůj možný protiklad ve fantasmatu.

Příloha III (k § 23).

Souvislostní intence vněmu a vzpomínky.

Mody Časového vědomí

Promysleme nyní vědomí „vzpomínka“, je jako nemodifikované vědomí „vjem“ nebo, což je totéž, *imprese*. Nebo zřetelněji; může obsahovat *fantasmata*, ale samo není fantastickou modifikací k jinému vědomí jako příslušnému vjemu. Ale je v tom obsažena *aparence*. Vzpomínám si na nějakou událost: ve vzpomínce je obsažena *imaginární aparence* události, která se jeví s *aparenciálním* pozadím, ke kterému sám náležím; tato celková *aparence* má charakter *imaginativní aparence*, ale i *modus víry*, který charakterizuje *vzpomínku*. Můžeme pak *vzpomínku* samu vložit do *fantazie*, můžeme mít *vzpomínku* ve *fantazii* a také ve *vzpomínce*: žiji ve *vzpomínce*, a vynořuje se *vzpomínka*, „že jsem si vzpomněl na to a to“, nebo *fantazírui*, že mám *vzpomínku*. Přitom nacházíme sice to, co je ve *vzpomínce* *modální*, přeměněno do příslušného *fantasmatu*, ale *materie vzpomínky*, *vzpomínková aparence*, není sama dále modifikována, stejně tak jako se dále nemodifikovala v ní obsažená *fantasmata*. *Fantasma* druhého stupně není, A celá *materie vzpomínkové aparence*, *tvořící vzpomínku*, je *fantasmatem* a nezakouší také žádnou další modifikaci.

Jestliže pak dále mám *vzpomínku* na *vzpomínku*, vynořuje se v *souvislosti vzpomínkového procesu*, tzn. nějakého vědomí, v kterém stojí a probíhají *imaginární aparence* v *kvalitativním modu vzpomínky*, „*modifikovaná*“ *vzpomínka*. Přitom lze v podstatě říci totéž, co předtím. *Kvalitativní modus prosté vzpomínky* je nahrazen „*vzpomínkou na vzpomínku*“, tzn. mám *vzpomínkové fantasma* v *kvalitativním modu vzpomínky* (jdouc v jedno s celým *vzpomínkovým procesem*). Ale *vzpomínkové fantasma* je *vzpomínkový charakter něčeho*, založený na *imaginární aparenci*, a tato je při *prosté vzpomínce* a *vzpomínkové vzpomínce* identicky tatáž. Řekne-li se, že *charakteristické na vzpomínce* je oproti všemu, co tvoří její obsah, to, že je zde *pojetí*, které jí dává *vztah k aktuální vněmové skutečnosti*, pak v tom v každém

případě vězí něco *správného*; ale to nemění nic na tom, •*•> bylo řečeno. Pak je třeba při tomto *pojetí* rozlišovat *samotný obsah* a *modus víry*. *Pojetí* je *přirozeně* u *prosté vzpomínky*, kterou například teď mám, a u *vzpomínkové vzpomínky*, která *vzpomínanou vzpomínku* vztahuje na *vzpomínané* *Ted'* jako *bod aktuality*, *rozdílné*. Ale hlavní je zde to, že *aparence* (které bereme zcela *intuitivně*, právě jako *jevy*) nemohou *zakusit modifikaci*. A totéž bude platit o *obsahu vzpomínkových pojetí*, která *aparencím* dávají *vztah k Ted'*, jež *přirozeně* nebudou plně *názornými*.

Tento *vztah k aktuálnímu Ted'*, který je tím, co je pro *vzpomínku* *charakteristické* a který ji odlišuje od „*pouhé fantazie*“, však nelze chápat jako něco *vnějškově připojeného*. Má zjevně *analogon* ve *vztahu každého vněmu k nějakému aktuálnímu Zde*. Právě tak, jak dále každá *vzpomínka* odkazuje na *nekonečnou vzpomínkovou souvislost* (na nějaké *dřívě*), tak odkazuje každý *vněm* zpět na *nekonečnou vněmovou souvislost* (*mnohorodou nekonečnost*). (Ono *Zde* přitom není *vnímatelné*, tzn. není ve *vzpomínce* samo dáno.) Můžeme nyní vzít také *vněm čistě pro sebe*, mimo jeho *souvislost*. Ale *souvislost*, i když tu také není *reálně* jako *souvislost vněmu s dalšími vněmy*, leží přece „*potenciálně*“ v *retenci*. To znamená, jestliže vezmeme *plný vněm každého okamžiku*, pak má stále ještě *souvislosti* v té formě, že k němu patří *komplex určitých nebo neurčitých intencí*, který vede dále a který se ve *vyhodnocení* naplňuje v *dalších vněmech*. Tyto *souvislostní intence* nelze odříznout. Pokud jde o *jednotlivý vjem*, pak není vpravdě nic *jednotlivého*. Tzn. *primární obsahy* jsou všude *nositeli paprsků pojetí* a bez těchto *nevystupují*, ať už jsou tyto *jakkoli neurčité*. Stejně tak je tomu ve *vzpomínce*. Má v sobě svou „*souvislost*“, tzn. jako *vzpomínka* má svou *formu*, kterou popíšeme jako *vpřed a zpět zaměřené intencionální momenty*, bez těchto *ne* může být. Její *naplnění* vyžaduje *řady vzpomínek*, které *ústí* v *aktuálním Ted'*. Je *nemožné odloučit vzpomínku pro sebe*, *nehledě na intence*, které ji *spojují s ostatními*, a tyto *intence samotné*.

Vzpomínka „pro sebe“ již má **tyto** intence, nelze z ní odejmout žádnou „pouhou fantazii“. Jestliže nyní řekneme: vzpomínka je přece vzpomínkou na nějaké dřívější **Ted**, **.quasi-vněmem**, přivádí časový průběh k vědomí, proč bychom nemohli podržet celý fenomén a oboustranně odříznout vlastní vzpomínkové intence? — pak je nutno na to odpovědět: vněm sám, „originerní“ akt, má nejen svou prostorovou souvislost, nýbrž také své časovostní souvislosti. Každý vněm má svůj retencionální a protencionální dvůr. Také modifikace vněmu musí -modifikovaným způsobem- **obsahovat** tento dvojitý dvůr, a co odlišuje „pouhou fantazii“ od vzpomínky, je to, že tento celý intencionální komplex má jednu charakter aktuality, podruhé inaktuality.

Každý vjem má své intence, které vedou od **Ted'** k nějakému novému **Ted' atd.**: intenci do budoucnosti **a na druhé straně intenci do minulosti**. Pokud jde o vzpomínku, má také své budoucnostní intence přiměřené vzpomínce. Tyto jsou zcela určité, pokud probíhá naplnění těchto intencí (pokud ho vůbec budeme chtít) určitým směrem a je obsahově zcela určité, zatímco v případě vněmu jsou budoucnostní intence všeobecně podle materie neurčité a určují se teprve prostřednictvím dalšího faktického vněmu. (Určité je jen to, že vůbec něco přijde.)

Pokud jde o minulostní intence, jsou ve vněmu zcela určité, ale takřikajíc převrácené. Je určitá souvislost mezi právě platným vněmem a řetězem vzpomínek, ale tak, že vzpomínkové intence (jako jednostranně zaměřené) v něm terminují. Tyto vzpomínky jsou nyní samozřejmě jen možnosti, jsou jen výjimečně, nebo některé z nich dány aktuálně spolu s vněmem. Na druhé straně však je tomu tak, že je vněm nadán příslušnými minulostními intencemi, ale prázdnými, odpovídajícími oněm vzpomínkám nebo vzpomínkovým souvislostem. Nejen prázdné právě minulé, které má svůj směr na aktuální **Ted'**, nýbrž i, jak snad smíme říci, *vágní* prázdné intence, které se týkají dále toho, co leží dále zpět, jsou všechny zaměřeny na **Ted'**. Tyto intence jsou aktualizovány, popř. se naplňují tím, že nás takřikajíc skoky vsazují prostřednictvím opět vzpomínky do minulosti a nyní nám intuitivně zpřítomňují minulost v postupu až k **Ted'**. Lze

říci: přítomnost je vždy zrozena z minulosti, přít'o/nu- nu iU přítomnost z určité minulosti. Nebo lépe: **určitý tok se stále** UH-I odehrává, aktuální **Ted'** klesá a přechází v nové **Ted' At'** už je to nutnost apriorního druhu, přece to podmiňuje „asociaci“, tzn. určitá je přiměřeně zkušenosti minulá souvislost a dále, „že něco přijde“. Ale nyní jsme přece od tohoto sekundárního (od komplexu časových zkušenostních intencí) vedeni k originernímu, a to nespočívá v ničem jiném než právě v přechodu od právě platného **Ted'** k novému **Ted'**.

Patří k podstatě vněmu, že má na zřeteli nejen **punktuální** **Ted'** a vypouští ze zřetele nejen něco, co právě bylo, a přece je má ve zvláštním způsobu „právě bylo“ „ještě vědomí“, nýbrž že přechází od **Ted'** k **Ted'** a předhlízejíc mu jde vstříc. Bdělé vědomí, bdělý život je život vstříc něčemu, život od **Ted'** vstříc novému **Ted'**. Přitom **není pouze a ne v první linii** myšlena **pozornost**, spíše se mi zdá, že **nezávisle na pozornosti (v užším a širším smyslu) jde originerní intence od **Ted'** k **Ted'**, spojujíc se jednou s neurčitými, jednou s více či méně určitými zkušenostními intencemi, které pocházejí z minulosti. Vždyť tyto snad předkreslují linie spojení. Pohled **Ted'** na nové **Ted'**, tento přechod, je však něco originerního, co budoucím zkušenostním intencím teprve připravuje cestu. Řekl jsem, že to patří k podstatě vněmu; řeknu lépe, že to patří k podstatě **imprese**. Platí to již o každém „primárním obsahu“, o každém vjemu. „Fantasma“ a vzpomínkový obsah vyjadřuje příslušnou modifikaci tohoto vědomí, „jaksi-vědomí“. A jestliže to má být skutečná vzpomínka, pak náleží k tomuto **jaksi-vědomí** zařazení do minulosti. Vzpomínková modifikace spočívá v tom, že celé originerní vědomí příslušného momentu plně a zcela dostává svou modifikaci, tedy časové intence, do jejichž souvislosti patří impresionální pohled, zcela a úplně, a tak vůbec celá intencionální souvislost, do které se ona originerní **imprese** vsunula a která jí udílí její charakter.**

Na pocitování nahlížíme jako na původní časové vědomí; v něm¹ se konstituuje imanentní jednota barva a tón, imanentní jednota přání, libost atd. Fantazírování je modifikací tohoto časového vědomí, je zpřítomněním, v něm se konstituuje

zpřítomněná barva, přání atd. Zpřítomnění však může být vzpomínka, očekávání nebo také „pouhá fantazie“: takže nemůže být řeč o *jedné* modifikaci. Vjem je přítomňující časové vědomí. Také zpřítomnění je pocitování, je přítomné, konstituuje se jako jednota v přítomňujícím časovém vědomí. Jako mody přítomňujícího časového vědomí přicházejí v úvahu pouze ty rozdíly mezi Ted-přítomněním a právě-přítomněním, které náleží ke konkrétnímu přítomňujícímu vědomí. Dále rozdíl mezi přítomněním, které má u sebe svou Ted-přítomňující fázi, a samostatnou retencí, která sice má vztah k aktuálnímu Ted, ale sama v sobě Ted-přítomňující bod neobsahuje: např. vědomí právě doznělého tónu. Máme tak jako podstatné mody časového vědomí:

1. „vjem“ jakožto přítomnění (prezentaci) a s ním podstatně spletenou, ale také k samostatnosti přicházející retenci a protenci (originerní sféru v širším smyslu);
2. kladoucí zpřítomnění (vzpomínku), spoluzpřítomnění a opětné zpřítomnění (očekávání);
3. fantazijní zpřítomnění jakožto čistou fantazii, ve které všechny tyto mody vystupují ve fantazijním vědomí.

Příloha IV (k § 32)

Opětná vzpomínka a konstituce Časových objektů a objektivního Času.

Vněm nějakého časového objektu mohu „opakovat“, ale v sukcesi těchto vněmů se konstituuje vědomí o sukcesi dvou stejných časových objektů. Pouze v opětné vzpomínce mohu mít opakován identický časový předmět a mohu také ve vzpomínce konstatovat, že to, co bylo dříve vnímáno, je totéž jako to, co bylo opět vzpomínáno. To se odehrává v prosté vzpomínce „vnímal jsem to“ a v opětné vzpomínce druhého stupně „vzpomněl jsem si na to“. Tak se může stát časový objekt identickým časovým objektem opakovaných, zakoušejících aktů. Jestliže je objekt jednou dán, může být libovolně často reprodukován, opět nahlížen a v různých aktech, jež pak tvoří sukcesi, identifikován.

Opětná vzpomínka je nejen opětné vědomí pro objekti »n N * jak vněm nějakého časového objektu sebou vede svůj časový horizont, tak opakuje opětná vzpomínka také vědomí tohoto horizontu. Dvě opětné vzpomínky mohou být vzpomínkami na stejné časové objekty, např. na dva stejné tóny. Avšak jsou opětnými vzpomínkami téhož časového objektu, jestliže není pouhý obsah trvání tentýž, nýbrž časový horizont je týž, jestliže se tedy obě opětné vzpomínky plně a zcela vzájemně podle intencionálního obsahu opakují, bez újmy rozdílnosti jasnosti neb tmavosti, neúplnosti atd. Identita časových objektů je tedy konstitutivní jednotný produkt jistých možných identifikačních krytí opětných vzpomínek. V subjektivním časovém toku se tvoří časová objektivita a podstatně k ní patří, aby byla v opětných vzpomínkách identifikovatelná a tím subjektem identických predikátů.

Aktuálně přítomný čas je orientován, je neustále v toku a je neustále orientován nějakým novým Ted. V opětné vzpomínce je sice čas v každém momentu vzpomínky dán také orientovaně, ale každý bod představuje nějaký objektivní časový bod, který může být opět a opět identifikován, a časová dráha je utvořena ze samých objektivních bodů a je sama opět a opět identifikována. Co je zde identický objekt? Řada původních impresí a neustálých modifikací, řada podobností, která tvoří kryjící se tvary řad stejnosti nebo rozdílnosti, ale uvnitř všeobecné stejnosti: tato řada dává původní vědomí jednoty. Nutně se stává v takové modifikační řadě vědomou jednotou, trvajícím (stále stejným nebo změněným) tónem a v jiném pohledu pak trvání, ve kterém je tón tónem, mění se nebo nemění. A tón trvá nadále, jeho trvání „se zvětšuje“ a „přestává“, je pryč, jeho celé trvání proběhlo a posouvá se stále víc a víc do minulosti. Tento tón se zde tedy předkládá jako ve svém trvání stálý nezměněný tón; avšak tento ve svém trvání — obsahově — nezměněný tón zakouší změnu, která se netýká obsahu, nýbrž celého způsobu danosti „obsahu ve svém trvání“. Držíme-li se fenoménů, pak máme právě rozdílná tvoření jednoty. Stálou změnu způsobu danosti, ale skrz změnové linie, které odpovídají každému bodu trvání, jednotu: tónový bod. Ale bez újmy této identity je tónový bod

neustále jiný, totiž v modu časové hloubky. Na druhé straně dává kontinuita časového toku jednotu: jednotu nějakého měnícího se nebo neměnicího se obsahu, časového předmětu. Tato jednotka je ta, která se posouvá do minulostí. Tím však ještě **nemáme** plnou časovou objektivitu.

Ke konstituování času patří možnost identifikování: **mohu** opět a opět uskutečňovat zpětnou vzpomínku (opětnou vzpomínku), vždy „opět“ vytvářet každý časový úsek v jeho plnosti a nyní v sledu opětných výtvorů, jež teď mám, totéž uchopit: totéž trvání s tímž obsahem, tentýž objekt. Objekt je jednotou vědomí, která se v opakovaných aktech (tedy v časovém sledu) může ukázat jako tatáž, to, co je identické u intence, jež je v libovolně mnoha aktech vědomí identifikovatelné, a sice v libovolně mnoha vněmech vnímatelné nebo opět vnímatelné. Mohu se „kdykoli“ přesvědčit o identickém „to je“. Tak je tomu s nějakým procesem v čase, mohu jej zakusit poprvé, mohu jej opět zakusit v opakovaných opětných zkušenostech a uchopit jeho identitu. Mohu se k němu neustále vracet v mém myšlení a mohu toto myšlení vykázat prostřednictvím originární opětné zkušenosti. A tak se konstituuje nejprve objektivní čas a zprvu čas toho, co právě minulo, ve vztahu k čemuž proces zkušenosti, v níž se trvání vytváří, a každá retence celého trvání jsou pouhá „odstínění“. Mám původní schéma: nějaký tok s jeho obsahem; ale k tomu původní rozmanitost onoho „já mohu“: mohu se vnést zpět do každého místa toku a „ještě jednou“ ho vytvořit. Také zde máme, jako při konstituci objektivní prostorovosti, optimum. Obraz trvání v jednoduchém pohledu zpět je nejasný. V jasném opětném vytváření mám ono „samo“ a čím jasněji, tím dokonaleji.

Příloha V (k § 34)

Současnost vněmu a vnímaného.

Jakým právem můžeme říci, že vněm a vnímané jsou současné? Pro objektivní čas — v naivním přístupu — to neplatí, neboť je možné, že v časovém bodu vněmu vnímaný objekt již vůbec

neexistuje (např. hvězda); o tomto stanovisku budeme muset dokonce říci, že se časové body vněmu a vnímaného stále rozcházejí.

Vezměme — nyní ve fenomenologickém, přístupu — jevíci se objektivní čas, v němž trvá transcendentní objekt. Pak nespadá trvání vněmu vjedno s trváním vnímaného objektu: říkáme, že už existoval před vněmem a po jeho uplynutí bude existovat dále. Můžeme však říci, že je korelátem možného **kontinuitního** vněmu, jenž jej od počátku až ke konci svého trvání provází. Pak odpovídá každé fázi trvání objektu fáze vněmu. Tím však ještě není řečeno, že počáteční bod trvání objektu a počáteční bod vněmu musí spadat vjedno, že tedy Časové body vzájemně si odpovídajících fází musí být identické. Zato je nutno vzít v potaz, že **vjemová data**, jež **hrají svou úlohu** při konstituci transcendentního objektu, jsou sama v časovém průběhu konstituovanými jednotami. S momentem, kdy začíná pojetí, začíná vněm, předtím nemůže být o vněmu řeč. Pojetí je „oduševnění“ vjemového data. Zůstává však otázka, zda začíná zároveň s vjemovým datem nebo zda toto nemusí být — i když pouze během časového diferenciálu — konstituováno dřív, než může začít oduševňující pojetí. Zdá se, že platí to poslední. Pak v momentu, ve kterém začíná pojetí, už část vjemového data proběhla a je podržena pouze retencionálně. Pojetí oduševňuje nyní nejen právě jsoucí fázi původního vjemu, nýbrž celé vjemové datum včetně proběhnuvší dráhy; to však říká, že pojetí klade objekt ve vjemovém průběhu odpovídající vlastnosti pro celé trvání vjemového průběhu, tedy také pro časový úsek, jenž jemu samému — vněmovému pojetí — předchází. Podle toho existuje časová diference mezi počátečním bodem vněmu a počátečním bodem objektu. Objasněním „vnějších podmínek“, v nichž vynoření vjemového data stojí, se dá objasnit snad také výše zmíněné naturalistické tvrzení o nesoučasnosti vněmu a vnímaného.

Vylučme nyní transcendentní objekty a ptejme se, jak je to v imanentní sféře se současností vněmu a vnímaného. Pojímáme-li zde vněm jako akt reflexe, v němž docházejí danosti

imanentní jednoty, pak tento předpokládá, že je již něco konstituováno — a retencionálně podrženo —, na co může zpětně pohlížet: pak tedy následuje vněm vnímané a není s ním současný. Nyní však předpokládají — jak jsme viděli — reflexe a retence impresionální „vnitřní vědomí“ příslušného imanentního data v jeho původní konstituci a toto je s právě platnými původními impresemi konkrétně jedno, od nich neoddělitelné (o „vnitřním vědomí“ srov. přílohu XII): chceme-li také vnitřní vědomí označit jako „vněm“, pak zde vskutku máme přísnou současnost vněmu a vnímaného.

Příloha VI (k § 34) Uchopení
absolutního toku. - Yněm ve čtverém smyslu*

Objekty, o které zde jede, jsou časovými objekty, které se musí konstituovat. Smyslové jádro (jev bez pojetí) je „ted' a je právě byvší a ještě dříve byvší atd. V tomto Ted je zároveň retence minulého Ted' všech stupňů ted' vědomého trvání. Každé mihule Ted v sobě retencionálně skrývá všechny dřívější stupně. Nějaký pták letí právě slunečnou zahradou. Ve fázi, kterou právě zachycuji, nalézám retencionální vědomí minulých odstínění časové polohy, v každém novém Ted' právě tak. Ale časový ohon každé fáze je sám něco, co klesá zpět do času a co má své odstínění. Celý obsah každého Ted' klesá do minulosti, toto klesání však není proces, který by byl reprodukován in infinitum. Pták mění své místo, letí. V každé nové poloze mu (tj. jeho jevu) přísluší dozívání dřívějších jevů. Každá fáze tohoto dozívání však odeznívá, zatímco pták letí dál, a tak patří ke každé následující fázi série „dozvuků“ a nemáme jednoduchou řadu sledových fází (třeba každé aktuální Ted s jednou fází), nýbrž ke každé jednotlivé fázi sledu máme sérii.

Každý časový jev se tedy podle fenomenologické redukce rozkládá do takového toku. Vědomí, v něž se všechno to rozkládá, však nemohu sám opět vnímat. Neboť toto nové vnímané by bylo opět něčím časovým, jež ukazuje zpět na konstituující

vědomí právě takového druhu a tak in infinitum. Vzniká tedy otázka, odkud vím o konstituujícím toku (srov. § 40).

Stupně popisu (a konstituce) časových objektů jsou podle dosavadních výkladů následující:

1. máme vněm empirických objektů v obvyklém smyslu: tady stojí atd.

2. Ve fenomenologickém nazírání beru objekt jako fenomén, jsem zaměřen na vněm, na jev a na to, co se jeví v jejich korelaci. Skutečná věc je ve skutečném prostoru, trvá a mění se ve skutečném čase atd. Jevící se věc vněmu má jevový prostor a jevový čas. A zase mají jevy samy a všechny podoby vědomí svůj čas, totiž své Ted a své časové rozprostření ve formě Ted-předtím: subjektivní čas.

Přitom je třeba si všimnout: objekt vněmu se jeví „v subjektivním čase“, objekt vzpomínky ve vzpomínaném, objekt fantazie ve fantazírovaném subjektivním čase, očekávaný objekt v očekávaném. Vněm, vzpomínka, očekávání, fantazie, soud, pocit, vůle — zkrátka vše, co je objektem reflexe, se jeví v témže subjektivním čase, a sice v témže, v němž se jeví objekty vněmu.

3. Subjektivní čas se konstituuje v absolutním bezčasovém vědomí, jež není objektem. Uvažujme nyní, jak toto absolutní vědomí dochází danosti. Máme jev tónu, všimneme si jevu jako takového. Tak jako (věcně myšlený) houslový tón, tak má jev tónu své trvání a v tomto trvání svou nezměnu nebo změnu. Mohu si všimnout jakékoli fáze tohoto jevu: jev je zde imanentní tón nebo imanentní tónový pohyb, odhlédneme-li od jeho „významu“. To však není poslední vědomí. Tento imanentní tón se „konstituuje“, kontinuálně s právě platným tónovým Ted totiž máme také tónová odstínění, a sice se v nich znázorňuje dráha tónových minulostí, jež náleží k tomuto Ted'. Můžeme si této řady poněkud všimnout. Při melodii např. můžeme takříkajíc zastavit jeden moment a nalezneme v něm vzpomínková odstínění předešlých tónů. Je zjevné, že totéž platí také už pro každý jednotlivý tón, máme pak imanentní tónové Ted a imanentní tónová minula v jejich řadě popř. kontinuitě. K tomu však máme mít následující kontinuitu: vněm Ted a vzpomínku minula a tato

celá kontinuita má být sama Ted. Vskutku: žiji v předmětném vědomí a hledím zpět do minulosti od bodu, který je ted, Na druhé straně mohu celé předmětné vědomí uchopit jakožto Ted a říci: Ted Zachycuji moment a uchopuji celé vědomí jako něco společného, jako nějaké zároveň. Právě slyším dlouhý hvizd. Je jako táhla linie, V každém momentu jsem se zastavil a odtud se táhne linie. Pohled tohoto momentu objímá celou linii a vědomí linie je pojímáno jako současné s bodem hvizdu, který je ted. Mám tedy ve vícerozsmyslu vněm (srov. § 17 a 18):

1. Mám vněm parní **píšťaly** nebo spíše hvizdu píšťaly.
2. Mám vněm tónového obsahu samotného, jenž trvá, a tónového procesu v jeho trvání, nehledě na jeho zařazení do přírody.
3. Vněm tónového **Ted a zároveň** pozornost zaměřenou na **připoutané bezprostřední tónové minulo.**
4. Vněm časového vědomí v Ted': všímám si jevení se hvizdu, popř. tónu, které je ted', a jevení se hvizdu, rozprostírajícího se tak a tak do minulosti, jevení se, které je ted' (jeví se mi v tomto Ted' hvizdová fáze, která je ted, a kontinuita odstínění).

Jaké jsou těžkosti vzhledem k poslednímu z těchto vněmů? Přirozeně, časové vědomí mám, aniž je samo zase objektem. A když ho činím objektem, má samo opět časové místo, a když ho sleduji moment od momentu, pak má časové rozpětí. Nelze pochybovat o tom, že takový vněm existuje. Zachycující pohled si může všimnout jak toku tónových fází, tak jejich kontinuity v Ted onoho jevení se, v němž se znázorňuje to, co je věcně-objektivní, a opět změnové kontinuity těchto momentálních kontinuit. A čas této „změny“ je týž jako čas objektivního. Jde-li např. o nezměněný tón, pak je subjektivní časové trvání imanentního tónu identické s časovým rozprostřením kontinuity jevové změny.

Ale není zde něco nanejvýš zvláštního? Můžeme zde mluvit ve vlastním smyslu o změně, kde přece je nezměna, nezměněně vyplněné trvání nemyslitelné? Vedle nepřetržitého toku jevových fází není možno postavit žádnou možnou nezměnu.

V původním toku není trvání (k následujícímu srov. § 36), Neboť trvání je forma něčeho, co trvá, trvajících bytí, něčeho identického v časové řadě, která funguje jako jeho trvání. Při procesech jako je např. bouřka, pohyb padající hvězdy atd. jde o jednotné změnové souvislosti trvajících objektů. Objektivní čas je forma „setrvávajících“ předmětů, jejich změn a jiných procesů na nich. „Proces“ je tedy pojem, který předpokládá setrvání. Setrvání je však jednota, jež se konstituuje v toku, a k jeho podstatě patří, že v něm nemůže být setrvání. V toku jsou zážitkové fáze a nepřetržitě řady fází. Ale taková fáze není nic setrvávajícího a stejně tak málo nepřetržitá řada. Jistě je také ona jedním způsobem předmětností. Mohu zaměřit pohled na odrážející se fázi v toku nebo na dráhu toku a identifikovat ji v opakovaném zpřítomnění, mohu se k ní stále znovu vracet a říkat: tato dráha toku. A tak také pro celý tok, který mohu identifikovat vlastním způsobem jako tento jediný. Ale tato identita není jednotou se trávajícího a nikdy se jí nemůže stát. K podstatě setrvání patří, že to, co setrvává, může setrvávat buď nezměněně nebo změněně. Každá změna může idealitněji přejít v nezměnu, pohyb do klidu a obráceně. Kvalitativní změna v nezměnu. Trvání je pak naplněno „týmiž“ fázemi.

V toku však nemůže principiálně vystoupit ani kus ne-toku. Tok není náhodný tok, jak je to u objektivního toku, obměna jeho fází nemůže nikdy přestat a přejít v sebe-kontinuování vždy stejných fází. Ale nemá také tok jistým způsobem něco setrvávajícího, i když žádný kus toku se nemůže změnit v ne-tok? Zůstávající je především formální struktura toku, forma toku. Tzn. plynutí je nejen vůbec plynutí, nýbrž každá fáze je jedné a téže formy, stálá forma je vždy nově naplněna „obsahem“, ale obsah právě není ničím, co bylo do formy vneseno zvnějšku, nýbrž je určen formou zákonitosti: jen tak, že tato zákonitost neurčuje sama konkrétní. Forma spočívá v tom, že se Ted konstituuje prostřednictvím imprese a že se na tuto přičleňuje ohon retencí a horizont protencí. Tato zůstávající forma však nese vědomí stálé změny, jež je původní skutečností: vědomí změny imprese v retenci, zatímco je tu neustále znovu imprese,

nebo vzhledem k věcné jakosti impresie vědomí změny této věcné jakosti, zatímco se to, co právě ještě bylo vědomé jako „ted“⁴, modifikuje do charakteru „právě byvšího“.

Přicházíme tedy při tomto pojetí — jak už bylo dříve naznačeno — k otázce po časovém vědomí, v němž se konstituuje čas časového vědomí tónových jevů.

Žiji-li v jevení se tónu, stojí mi tón zde a má své trvání nebo změnu. Všímám-li si jevení tónu, pak tu stojí toto a má nyní své časové rozprostření, své trvání nebo změnu. Přitom může jevení se tónu vyjadřovat různé. Může také vyjadřovat všímání si odstiňovací kontinuity onoho Ted, právě atd. Právě ted má být proud (absolutní tok) opět předmětný a mít opět svůj čas. Také zde by bylo opět nutné vědomí, konstituující tuto objektivitu a konstituující tento čas. Principiálně bychom mohli **opět reflektovat a tak in infinitum. Je zde nekonečný regres nutno považovat za neškodný?**

1. Tón trvá, konstituuje se v kontinuitě fázi.

2. Zatímco nebo pokud tón trvá, patří ke každému bodu trvání série odstínění o příslušného Ted do ztrácejícího se minula. Máme tedy neustálé vědomí, z něhož každý bod je nepřetržitým kontinuem. To je však zase časovou řadou, které si můžeme všimnout. Hra tedy začíná znovu. Fixujeme-li jakýkoli bod této řady, zdá se, že k tomu musí patřit vědomí minulosti, jež se vztahuje na sérii minulých řad atd.

I když nyní není in infinitum konána reflexe a vůbec žádná reflexe není nutná, musí přece jen být dáno to, co tuto reflexi umožňuje a jak se zdá, principiálně umožňuje alespoň in infinitum. A zde leží ten problém.

Příloha VII (k § 38)

Konstituce současnosti.

a, třeba tón, se konstituuje v časovém bodu určité fáze co do svého trvání prostřednictvím původní impresie *a*, na níž se napojuje *ta* a *ta* modifikace spolu s původním tvořením nových

impresí (nových momentů, které jsou ted). *b* budiž současnou **imanentní** jednotou, třeba barvou, a budiž pojat do oka s oním tónovým bodem „současný“ bod. Tomu odpovídá v konstituci původní Imprese /?. Co mají nyní *a* a (*3* společného? Co činí to, že konstituují současnost, a že dvě modifikace *a'a* *fi'* konstituují to, že něco současně bylo?

Do vrstvy vnitřního vědomí mohou patřit rozmanité původní impresie, původní fatasmata atd., zkrátka rozmanité původní momenty (můžeme také říci; původní momenty vnitřního vědomí). Všechny k jedné vrstvě patřící původní momenty mají též charakter vědomí, který je podstatně konstitutivní pro příslušné Ted: to je pro všechny konstituované obsahy totéž, pospolitost charakteru konstituuje současnost, „že je něco současně ted“.

S pomocí původní spontaneity vnitřního vědomí je každý **pra-moment zdrojovým bodem pro kontinuitu výtvarů a tato kontinuita je jedné a téže formy, způsob výtvarění, původních temporálních modifikací, je pro všechny původní momenty též, jedna a táž zákonitost ovládá všechny modifikace. Tato zákonitost zní: nepřetržitě výtvarění vnitřního vědomí má formu jednodimenzionální ortoidní rozmanitosti, všechny původní momenty uvnitř jedné vrstvy zakoušejí tutéž modifikaci (vytvářejí tytéž minulostní momenty). Tedy modifikace dvou k téže vrstvě patřících původních momentů, jež mají též odstup od odpovídajících původních momentů, náleží k jedné a téže vrstvě; nebo také modifikace, jež patří k nějaké vrstvě, vytvářejí ze sebe stále znovu jen modifikace, jež patří k jedné a téže vrstvě. Vytváření probíhá stále v téže rychlosti.**

Uvnitř každé vrstvy mají různé body nepřetržitě série od původního momentu různý odstup. Tento odstup nějakého bodu je identický s odstupem, který má též bod od svého původního momentu v dřívější vrstvě. Konstituující původní pole časového vědomí je nepřetržitá extenze, kterou tvoří původní moment a určitá série iterovaných modifikací. Iterované modifikace ne podle obsahu, nýbrž podle formy. Určenosti těchto modifikací jsou co do formy ve všech původních polích (v jejich sledu) stále znovu tytéž. Každý původní moment je právě původním

momentem (vědomím *Ted*), každé minulé je vědomím minulosti a stupeň minulosti je něco určitého: jemu odpovídá pevně určený formální charakter v původně konstituujícím vědomí.

V následnosti vrstev mohou stále znovu vystupovat momenty stejného „obsahu“, tzn. stejného vnitřního uzpůsobení jakožto původní momenty. Tyto původní momenty různých vrstev, které mají zcela stejný vnitřní obsah, jsou individuálně odlišné.

Příloha VIII (k § 39)

Dvojitá intencionalita proudu vědomí.

Máme v proudu vědomí dvojitou intencionalitu. Bud zkoumáme obsah toku s jeho formou toku. Zkoumáme pak řadu původních zážitků, která je řadou intencionálních *zážitků*, vědomím něčeho. Nebo zaměříme pohled na intencionální jednoty, na to, co je v odcházejícím proudění toku intencionálně vědomé jako jednotné; Pak zde pro nás stojí objektivita v objektivním čase, vlastní časové pole oproti časovému poli proudů zážitků.

Proud zážitků se svými fázemi a dráhami je sám jednotou, jež je identifikovatelná prostřednictvím zpětné vzpomínky s pohledem zaměřeným na to, co plyne: *imprese* a *retence*, vynořování a zákonitě měnění se a mizení nebo temnění. Tato jednotu se konstituuje originálně skutečností toku samého; jeho vlastní podstatou totiž je, nejen vůbec být, nýbrž být jednotou zážitků a být dán ve vnitřním vědomí, v němž na něj může být zaměřen zaznamenávající paprsek (jenž sám není zaznamenán, obohacuje proud, ale nemění proud, jehož je nutno si všimnout, nýbrž jej „fixuje“, zpředměťuje). Zaznamenávající vněm této jednoty je intencionální zážitek s měnitelným obsahem a vzpomínka se může zaměřit na odešlé a opakovaně ho modifikovat, srovnávat s jemu podobnými atd. Že je tato identifikace možná, že je zde konstituován objekt, to leží ve struktuře zážitků: že se totiž každá fáze proudu mění v *retenci* „něčeho“, tato opět atd. Bez toho by byl obsah jakožto zážitek nemyšlitelný, zážitek by jinak nebyl principiálně dán subjektu jakožto jednotu a neměl by mu být

dán jako jednotu, a tudíž by nebyl ničím. Plynutí spočívá v přecházení každé fáze původního pole (tedy lineárního kontinua) v *retencionální* modifikaci této, jen právě minulé fáze. A tak to jde dále.

U druhé intencionality nesledují tok polí, ne tok formy „*ted*“ (originálně)-*retencionální* změna různého stupně“, jakožto jednotnou řadu změn, nýbrž zaměřím svou pozornost na to, co je v každém poli a každé fázi, která má pole jakožto lineární kontinuum, *intendováno*. každá fáze je intencionálním zážitkem. U předešlého zpředměťování byly konstituující zážitky akty vnitřního vědomí, jehož předmětem jsou právě „*fenomény*“ čas konstituujícího vědomí. Tyto jsou samy tedy intencionálními zážitky, jejich předmětem jsou časové body a časová trvání s jejich právě platnou předmětnou náplní. Zatímco absolutní časový tok plyne, *presouvají* se intencionální fáze, ale tak, že konstituují *sounáležícím* způsobem jednoty, přecházejí do sebe jako právě *fenomény* toho, co je jedno, jež se v plynoucích *fenoménech* odlišuje, takže máme předměty ve „*způsobu danosti*“ a ve stále novém způsobu danosti. Formou tohoto způsobu danosti je *orientace*: to co je *teď* jsoucí, právě *ted* minulé, budoucí. Vzhledem k předmětům můžeme pak opět mluvit o toku, v němž se *Ted* mění v minulo atd. A to je nutně a priori předznamenáno strukturou zážitkového toku jakožto toku intencionálních zážitků.

Retence je zvláštní modifikací vněmového vědomí, které je v původním čas konstituujícím vědomí původní *imprezí* a vzhledem k časovým objektům, třeba *immanentním* — jako trvajícím tónu v tónovém poli nebo také *datu barvy* v zorném poli — je *immanentním* vněmem (*adekvátním*). Je-li $V(t)$ vněm pocíťovaného tónu, jenž jej pojímá jako trvajícím tón, mění se $V(t)$ v *kontinuitu* *retenci* $Rv(t)$ - $V(t)$ je však také dán ve vnitřním vědomí jako zážitek. Mění-li se $V(t)$ v $Rv(t)$, mění se nutně ve vnitřním vědomí právě vnitřní vědomí $Ry(t)$ - Neboť zde spadá přece *bytí* a to, že je něco vnitřně vědomo, *vjedno*. Nyní se však také mění vnitřní vědomí $V(t)$ v *retencionální* modifikaci tohoto vnitřního vědomí a tato je sama vnitřně vědomá. Tedy vědomé je to, že se právě odehrávalo vnímání.

Přechází-li vněm tónu do své příslušné retence (vědomí o právě byvším tónu), je zde vědomí právě byvšího vnímání (ve vnitřním vědomí, jako zážitek) a obojí se kryje, nemohu mít jedno bez druhého. Vyjádřeno jinak: nutně patří obojí k sobě: přechod vněmu objektu v jeho retencionální modifikaci a přechod vnímání do retencionální modifikace vnímání. Máme tedy nutně dvojí retencionální modifikace, jež jsou s každým vněmem dány, jež nejsou vněmem vnitřního vědomí. Vnitřní vědomí je tok. Mají-li v něm být možné zážitky, jež nejsou „vnitřními vněmy“, pak musí existovat dvojí retencionální řady, tedy vedle konstituce toku jakožto jednoty s pomocí „vnitřních“ retencí ještě řada „vnějších“. Posledně jmenovaná konstituuje objektivní čas (konstituovanou imanenci, zprvu vnějškově, ale přece imanentně). Přitom je třeba si všimnout, že vnitřní vědomí jako korelát nemá imanentní data, která trvají (jako tónové datum nebo trvající radosti, bolesti, trvající procesy, zvané soudy), nýbrž tyto jednoty konstituující fáze.

Příloha IX (k § 39 a 40)

Původní vědomí a možnost reflexe.

Retence není modifikací, v níž by se impresionální data reálně udržela, jen právě ve změněné formě: nýbrž je intencionalitou, a sice intencionalitou vlastního druhu. Tím, že se vynořuje původní datum, nová fáze, neztrácí se předcházející, nýbrž je „podržována v pojmu“ (tj. právě „retinována“) a díky této retenci je možný pohled zpět na uplynulé; retence sama není pohledem zpět, který činí uplynulou fází objektem: tím, že mám uplynulou fází v držení, prožívám přítomnou, přibírám ji — díky retenci — a jsem zaměřen na to, co přichází (v protenci).

Ale protože ji mám v držení, mohu na ni zaměřit pohled v novém aktu, který — vždy podle toho, zda se uplynulé prožívání ještě dále vytváří v nových původních datech, je tedy impresí, nebo zda se již ukončeno jako celek „posouvá do minulosti“ — nazýváme reflexí (imanentním vněmem) nebo opětnou vzpo-

mínkou. Tyto akty stojí k retenci ve vztahu naplnění. Retence sama není „akt“ (tzn. v řadě retencionálních fází konstituovaná jednota trvání), nýbrž momentální vědomí o uplynulých fázích a zároveň podklad pro retencionální vědomí* příští fáze. Tím, že má každá fáze předcházející fázi retencionálně vědomou, uzavírá v sobě v řetězu nepřímých intencí celou řadu uplynulých retencí: právě tím se konstituuji jednoty trvání, které jsou opětně dány prostřednictvím vertikálních řad časového diagramu a které jsou objekty zpět hledících aktů. V těchto aktech dochází danosti s konstituovanou jednotou (např. s trvale retencionálně podrženým nezměněným tónem) řada konstituujících fází. Retenci tedy vděčíme za to, že vědomí může být učiněno objektem.

Můžeme se nyní zeptat: jak je tomu s počáteční fází konstituujícího se zážitku? Dochází danosti také jen na základě retence a byla by „nevědomá“, kdyby se k ní nepojila žádná retence? Na to lze říci: stát se objektem může počáteční fáze jen *po* svém průběhu na udané cestě, prostřednictvím retence a reflexe (popř. reprodukce). Avšak byla-li by vědomá *jen* prostřednictvím retence, zůstalo by nepochopitelné, co jí propůjčuje označení jako „Teď“. Mohla by být nanejvýš negativně odlišena od svých modifikací jako ta fáze, která už nečiní žádnou předcházející fázi retencionálně vědomou; ale je přece charakterizována vědomě zcela pozitivně. Je totiž nesmysl, mluvit o „nevědomém“ obsahu, který by se teprve dodatečně stal vědomým. Vědomí je nutně *vědomí* v každé jeho fázi. Jako má retencionální fáze vědomou její předcházející, aniž by ji činila předmětem, tak je také již vědomo původní datum — a sice ve zvláštní formě „Teď“ — aniž by bylo předmětné. Právě toto původní vědomí je to, co přechází v retencionální modifikaci — která je pak retencí o něm samém a o v něm originálně vědomém datu, protože oba jsou neodlučitelně jedno —: kdyby nebylo, nebyla by také myslitelná žádná retence; retence nevědomého obsahu je nemožná. Ostatně to není nic, co by bylo důvodně získáno, nýbrž je zjistitelné v reflexi na konstituované prožívání jako konstituující fáze přesně tak jako retence. Jen nesmíme tomuto původnímu vědomí, tomuto původnímu pojetí, nebo jak jinak to chceme nazvat,

porozumět chybně jako pojímajícímu aktu, Nehledě na to, že by to byl evidentně mylný popis situace, zapletli bychom se do neřešitelných potíží. Jestliže se řekne: každý obsah přichází k vědomí jen prostřednictvím k tomu zaměřeného aktu pojetí, pak se objevuje ihned otázka po vědomí, v němž se tento akt pojetí, jenž je přece sám obsahem stává vědomým a nekonečný regres je nevyhnutelný. Je-li však každý obsah v sobě samém a nutně „nevědomý“, stává se otázka po dalším dávajícím vědomí nesmyslnou.

Dále je každý akt pojetí sám konstituovanou imanentní jednotou trvání. Zatímco se vytváří, je to, co má učinit objektem, dávno pryč a nebylo by — jestliže už nepředpokládáme celou hru původního vědomí a retencí — pro něj už vůbec dosažitelné. Protože však původní vědomí a retence jsou, existuje možnost, pohlížet v reflexi **na konstituovaný zážitek a na konstituované fáze a dokonce postřehnout rozdíly, jež jsou mezi původním tokem, jak byl v původním vědomí vědomý, a jeho retencionální modifikací. Všechny námitky, jež byly proti metodě reflexe vzneseny, se dají vysvětlit z neznalosti bytostné konstituce vědomí.**

Příloha X (k § 43)

Objektivace Času a věcného v čase.

Paralelními problémy jsou konstituce jediného vše-prostoru, jenž je spolu vnímán při každém speciálním vněmu, pokud se vnímaná věc dle svého těla jeví jako v něm ležící, a konstituce jediného času, v němž leží časovost věci, do níž se vřazuje její trvání, jakož i trvání všech k okolí věci patřících věcí a věcných procesů. Do tohoto samého času se vřazuje také Já, a nejen tělo tohoto Já, nýbrž také jeho „psychické zážitky“¹¹. Ke každému věcnému patřící čas je jeho čas, a přece mám jen jeden čas: nejen, že se věci řadí vedle sebe do jediné lineární extenze, nýbrž různé věci popř. procesy se jeví jako současné, nemají paralelní stejné časy, nýbrž jeden čas, numericky jeden. Zde tomu není tak jako

při vícerodé prostorové plnosti, kde se kryjí vizuální a taktilní plnosti. Spíše máme oddělené, nekryjící se věcnosti, jež přece v identické časové dráze jsou a trvají.

Danost věcí se uskutečňuje jako proces ve fenomenologické časovosti; celý průběh motivujících pohybových vjemů (Jí) a jimi motivovaných obrazů (o) je časově extendován. V přechodu od K_0 ke K^1 mají takto motivované obrazy své uplývání $o_0 — o^1$ a stojí s K v časovém krytí. Jako každý naplněný časový tok, má také tento svou časovou podobu; a ta může být měnící se časovou podobou, může docházet k rychlejšímu-nebo pomalejšímu toku oněch K a tím k toku oněch o , a přitom nejružnějším způsobem ve stejné nebo nestejně rychlosti, vždy podle toho, zda se časová plnost rozprostírá v časové dráze, zda s větší nebo menší „hustotou“ vyplňuje tu nebo onu partiální dráhu. Dále se může průběh oněch K a tím sledu obrazů obrátit, a opět v měnící se časové podobě. Na to navazují časové podoby danostního vědomí.

Určitým způsobem je všechno to pro jeví se objekt, který zde stojí jako daný, irelevantní, jakož i větší nebo menší extenze kinestetického uplývání obrazů popř. větší nebo menší uplývání možných jevů z ideální celkové rozmanitosti. Říkám irelevantní, pokud tu stojí táž, třeba obsahově nezměněná a v klidu spočívající věc, vždy v téže časové podobě rozprostírajíc svou věcnou obsahovou náplň, ve všude stejné hustotě. A přece má časovost toku co říci k objektivaci: vždyť se jeví něco, co je časové, časovost patří podstatně k jevícímu se předmětu a v našem případě časovost ve formě trvání nezměněné, v klidu spočívající věci. Někdo by mohl říci: objektivace času přece musí mít svůj „znázorňující“ obsah ve fenoménu a kde jinde než ve své fenomenologické časovosti? Blíže však přirozeně jde na přetřes jev v užším smyslu, jev stojící pod právě platnými motivujícími okolnostmi, a jak v něm znázorňuje obraz prostřednictvím místa to, co je objektivně místní, prostřednictvím své quasi-figury a quasi-velikosti objektivní figuru, velikost a dále prostřednictvím svého quasi-zabarvení objektivní zabarvení, tak prostřednictvím své časovosti objektivní časovost. Obraz je obrazem v toku

kontinuity obrazů; každé fázi obrazu v tomto toku odpovídá jevící se objektivní časová fáze věci, blíže v tomto obrazu se znázorňující straně objektu; **preempirické** časové místo obrazu je **znázorněním** objektivního časového místa, preempirická časová extenze v průběhu kontinuity obrazů je znázorněním objektivního časového rozprostření věci, tedy jejího trvání. To vše je evidentní.

Při podrobnějším pohledu je ovšem toto „znázornění“ objektivního času podstatně jiné než znázornění v objektivním čase jsoucí, v něm trvající věci jakožto věci, jež je v čase identická a naplňující čas způsobem trvání. Vezmeme-li pro jednoduchost kontinuitu stejných, tedy stejně bohatých obrazů uvnitř užší sféry „nejjasnějšího vidění“, pak prochází intencionální svazek paprsků v quasí-časovosti odtékajícími obrazy tak, že tím jsou obrazy kladeny **do jednoznačné** korespondence. Na **témže intencionálním paprsku ležící body znázorňují svými obsahy jeden a týž bod objektu**. Zde tedy prochází jednotu kladoucí vědomí preempiricky-časovou kontinuitou. Tok obsahů, jež jsou seřazeny na intencionálním paprsku, představuje fázi od fáze **týž věcný bod**. Každý bod obrazu má také své preempirické časové místo. Po sobě následujícími časovými místy však znovu neprochází v identickou jednotu je objektivující vědomí jednoty: v této kontinuitě časových míst se rozprostírající bodová řada obrazů představuje **týž bod věci**, ale řada časových míst nepředstavuje identický časový bod tohoto bodu věci, nýbrž opět časovou řadu. A jednotlivý bod obrazu má totéž časové místo jako všechny ostatní koexistující body obrazu. Celý obraz má jedno časové místo. Každý rozdílný obraz má rozdílné časové místo. Každé rozdílné časové místo v preempirickém toku obrazu představuje rozdílné objektivní časové místo. Jinak by se přece nejevila věc, jež jako taková má své trvání, naplněná objektivní časová řada.

V preempirickém časovém průběhu se rozprostírající vědomí jednoty klade jednotu v časovém průběhu znázorňujících obrazů tím, že činí každý obraz právě znázorňujícím, klade v něm danost a s každým novým obrazem danost „téhož“. To, co je v každé fázi dáno, je však dáno a kladeno jako **Ted** s tím a tím

obsahem, v přechodu k další fázi je podrženo ve svém **Ted** I A je nová a každá nová fáze dána jako podržená se svým I L|| v nepřetržitěm přechodu jsou tedy kladeny fáze do jednoty tak, že si každá fáze ponechává v **objektivaci** své **Ted** a že řada bodů, které jsou **ted** (jakožto objektivních časových bodů), je naplněna kontinuitně jednotným a identickým obsahem, jestliže je fáze **a** aktuální, **má** charakter aktuálního **Ted**. Ale v časovém toku se pojí fáze na fázi, a tak jako máme novou aktuální fázi, změnily právě „**ted**“ byvší svůj charakter jakožto aktuální. V tomto toku změň je uskutečňována Časová objektivace, pokud v toku fenomenologické změny, kterou zakouší ono **a** v klesání zpět, **kontinuitně** nastane kladení identického a s určitým časovým bodem. V objektivujícím vědomí se jeví **uplývající** tok obrazů jako změnový **tok** smyslových obsahů, jestliže právě každý obraz **byl objektivován se svým Ted tak, jak je v sobě: jednota této rozmanitosti by byla v ní „ležící“ jednota, jež z ní má být vzata**. Ve věcné objektivaci je však obsah obrazu pojímán ve smyslu kinestetické motivační jednoty tak a tak transcendentně. Není tedy jednoduše brán tak, jak je, nýbrž jako znázornění, jako nositel tak a tak charakterizovaného, neustále způsobem čistého krytí se naplňujícího, intencionálního svazku. Tato intencionalita prochází obsahy obrazu, zatímco každý moment **Ted**, který patří k právě platnému obrazu, zakouší tutéž objektivaci časového bodu, kterou by zakoušel i bez věcné objektivace. Konstituuje se tedy objektivní časová řada všude tímž způsobem. Ale řada jevů, v jejímž toku se konstituuje objektivní časovost, je co do své materie rozdílná, vždy podle toho, zda se konstituuje věcná časovost nebo nevěcná, např. vždy podle toho, zda se konstituuje objektivní čas v trvání nebo změně imanentního tónu nebo nějaké věci. Obě řady jevu mají něco společného, společnou formu, která I von charakter časové objektivace jako takové, ale jevy jsou jednou jevy toho, co je imanentní, podruhé toho, co je věcné. Tak se identita tónu v toku tónových fází, z nichž každá má svou časovou individuaci a každá je jednota kontinuity fází, stává identitou ve všech fázích jsoucího a proto trvajícího tónu, tak je identita věci v toku jevů identitou ve všech

jevích způsobem sebe- a ted-danosti se jeví a v stále novém Ted se jeví a tedy trvající věci.

Přítom je třeba zdůraznit, že v transcendentním vněmu zůstávají fáze dřívějšího jevu podrženy nejen retencionálně, jak je tomu u každého sledu jevů nebo jak je tomu alespoň uvnitř jistých hranic; vněmový jev, který je aktuální vždy v bodu, který je ted, nekončí tím, co ho přivádí k aktuální danosti, realitou, jež je prostřednictvím vněmu kladena jako ted'. Není tomu tak, že předešlé jevy jsou pouze uchovány jako v-retenci dále žijící, jako jevy toho, co bylo. (Primární) vzpomínkové vědomí dřívějších fází je ovšem vzpomínkovým vědomím, ale vzhledem k dřívějšímu vněmu. Co bylo dříve vnímáno, je ted nejen přítomné jako to, co bylo dříve vnímáno, nýbrž je převzato do Ted/je kladeno jako ted' ještě jsoucí. Jako ted kladené je nejen to, co bylo právě vlastně vnímáno, nýbrž zároveň také to, co bylo předtím dáno. Během toku vlastního vněmu je kladeno v toku svých jevů nejen to, co je vlastně viděno jako trvající bytí, nýbrž také to, co bylo viděno. A právě tak vzhledem k budoucnosti. Jakožto ted kladené je také to, co bude v očekávání dalších fází vlastního vněmu vnímáno, toto je ted' a trvá a naplňuje týž čas. — Právě totéž platí pro vše neviděné, ale viditelné: tzn. vše, co by mohlo být při možném uplývání oněch *K* vnímáno jako příslušející. ■

Uskutečňuje se zde jen rozšíření časové objektivace, o které jsme mluvili s omezením na nepřetržitě viděné a během vidění se vždy opět jinak znázorňující. Vše, co je viděné, může být také neviděné, zůstává však viditelné. Každý vněmový tok připouští podle své podstaty rozšíření, jež konečně mění vnímané v nevnímané. Jak však časové kladení, tím že viděnou věc, která se zde jeví „úplná“, identifikuje ve změně svých úplných jevů, spolu objektivuje každé časové místo jevových fází a dává mu význam objektivního časového místa, takže se tedy něco, co objektivně trvá, rozkládá v sérii jevů: tak se také uskutečňuje, a podobným způsobem, časové kladení vzhledem k celkovým jevům, jež znázorňují jednu a tutéž objektivitu neúplným a vždy opět neúplným způsobem.

Příloha XI (k § 44)

Adekvátní a neadekvátní vněm.

Adekvátní vněm jakožto čistě imanentní a adekvátní danost nějakého předmětu může být pojat v dvojím smyslu, z čehož jeden má blízkou analogii s vnějším vněmem, druhý ne. V imanentním slyšení tónu mohou zaujmout dvojí směr pojetí: jednou na pocitované v časovém toku a podruhé na to, co se v tomto toku konstituuje a co je přece imanentní.

1. Tón může co do kvality nebo intenzity kolísat nebo zde však může stát jako trvající ve zcela nezměněné vnitřní určitosti, v každém případě nalézám tok a jen v tomto toku může být dána taková individuální předmětnost. Tón začíná jako tonální Ted a neustále se k němu pojí vždy nové Ted' a každé Ted má svůj obsah, na který, jak je, mohu zaměřit svůj pohled. Tak mohu v proudu tohoto toku plavat, mohu jej svým hledicím pohledem sledovat; mohu si všimát nejen samotného právě platného obsahu, nýbrž celé extenze, jež se zde nazývá tok, s veškerou její konkrétní náplní nebo v její abstrakci. Tento tok není tokem objektivního času, který určují hodinami a chronometrem, ne světového času, který fixují v relaci k Zemi a slunci. Neboť ten propadá fenomenologické redukci. Spíše nazveme tento tok preempirickým nebo fenomenologickým časem. Poskytuje původní reprezentanty pro reprezentaci objektivně časových predikátů, analogicky řečeno: časové vjemy. U popsaného vněmu si tedy všimáme právě platného časového obsahu v jeho časové extenzi a v daném způsobu jeho vyplnění této extenze, nebo časového obsahu in abstracto nebo časové extenze in abstracto: v každém případě toho, co je reálně dáno, co tkví reálně ve vněmu jako moment. To je za prvé.

2. Na druhé straně však: jestliže tón, řekněme tón *c*, trvá, pak může být naše vnímající mínění zaměřeno na tón *c*, který zde trvá, tj. na předmět tón *c* jenž je v časovém toku jedním a týmž předmětem, vždy týmž ve všech fázích toku. A opět, jestliže tón se třeba co do intenzity mění nebo se mění sám ve své

kvalitě, třeba kolísá, pak leží již v této řeči vyznačen vněmový směr, jenž **má** v oku něco identického, jež se mění. Jež zůstává **totéž**, zatímco **se mění** jeho kvalita a intenzita. **To** je tedy **jiný** předmět než předtím. Tam to byl časový tok **znění**, zde **je** to ono identické v toku času.

Časový tok znění je čas, vyplněný konkrétní čas, ale tento tok nemá čas, není v čase. Tón však je v čase, **trvá**, **mění** se. Je jako něco identického, ve změně „**substanciálně**“ jedním. Ale jako je čas **preempirickým**, fenomenologickým časem, je substance, o níž zde je řeč, preempirickou, **prefenomenální** substancí. Tato substance je tím, co je identické, „nositelem“ toho, co se mění nebo **setrvává**, třeba setrvávající kvality a měnící se intenzity nebo nepřetržitě se měnící kvality a přerývaně se měnící intenzity atd. Při řeči o „substanci“ se pohled zaměří **na to, co je identické, oproti od fáze k fázi časového toku se měnícímu, hned stejnému, hned rozdílnému časovému obsahu. Je to něco identického, co sjednocuje všechny časové fáze toku pomocí jednoty společné podstaty, tedy toho, co je druhově společné, jež však není v podstatné abstrakci generelně vytyčeno a vzato pro sebe. To, co je identické, je v toku kontinuálně společně se udržující podstata ve své individuaci. V nazírání substance není prováděna abstrakce toku v nazírání daných obsahů a pohled není zaměřen na to, co je generelní, nýbrž tok časové náplně je ponechán v pohledu a z něj to, co je identické, jež je v něm, jež na něj zůstává vázáno, nazíráno.**

Substance je ono identické plného konkrétního toku. Vytyčíme-li abstrahující nesamostatný moment jako např. intenzitu tónu, pak se zde také koná identifikace téhož druhu, říkáme, intenzita setrvává nebo se mění. Tyto identity jsou fenomenologické akcidencie. Tón, fenomenologická „věc“ má různé „vlastnosti“ a každá je opět něčím identickým v setrvávání a měnění se; je to takřkajíc nesamostatný paprsek substanciální jednoty, jedna strana substance, nesamostatný moment její jednoty, ale samo něco v témže smyslu jednotného. Substance a akcidencie v tomto preempirickém smyslu jsou fenomenologické

daností: jsou to danosti v možných vněmech a sice **adekvátních vněmech**. Tyto vněmy jsou, jak jsem řekl, příbuzné s vnějšími vněmy. Vskutku, vnější vněmy jsou právě tak vněmy věcí nebo akcidencie věcí a charakter těchto vněmů je analogický jako charakter vněmů imanentně fenomenologické substance.¹⁵ Jestliže vnímáme dům, pak má tento předmět, a to patří k jeho podstatě (tedy k podstatě smyslu vněmu), své časové rozpětí, jeví se jako nezměněně dál trávající, jako něco identického v tomto trvání, jako setrvávající v této časové extenzi. **Vezmeme-li** něco, co se mění ve vnějším vněmu, ptáka v letu nebo plamen, měnící svou světelnou intenzitu, pak platí totéž. Vnější věc má svůj fenomenální čas a jeví se jako to, co je v tomto čase identické, a *sice* jako to, co je identické v pohybu a změně. Ale všechny tyto vněmy jsou ovšem neadekvátní, čas **se** svou **náplní není dán adekvátně, není prokazatelný jako vjem. A právě tak není možno adekvátně realizovat identitu věci a vlastností, ne tak jako identitu tónu v jeho znění, v toku odeznívání a opětného vzrůstání, apod. Je však evidentní, že v základě leží též identifikace nebo substancializace, která je v imanenci adekvátně dána nebo uskutečněna, ve vnějším vněmu jako inadequate, uskutečňující se na základě transcendentních apercepce. Je také jasné, že každá analýza smyslu věci a vlastností, substance a akcidencie, musí pocházet zprvu z imanentně fenomenologické oblasti a zde musí vytyčit podstatu fenomenologické substance a fenomenologické akcidencie. Přesně tak jako každé vysvětlení podstaty času vede zpět k preempirickému času.**

Poznali jsme tedy důležité typy adekvátního a neadekvátního vněmu. S přihlednutím ke vztahu na termíny „vnitřní“ a „vnější“ vněm je teď vidno, že vzbuzují jisté pochybnosti. Je totiž třeba si po prozkoumaném všimnout toho, že titul „vnitřní vněm“ je dvojznačný. Znamená oboustranně něco rozdílného, totiž jednou vněm součástí, jež je vněmu imanentní, podruhé vněm něčeho,

¹⁵Substance pak přirozeně není chápána jako reálná substance, nositel reálných vlastností, nýbrž pouze jako identický substrát vněmu fantomu.

co je **imanentně** nahlíženo, ale ne nějaké částí. Srovnáme-li oba typy adekvátního vněmu, pak je jim společné, že se v nich usku- tečňuje adekvátní danost jejich předmětů; všechna **neskutečnost**, všechen transcendentní vyklad je vyloučen. Ale jen v jednom, druhu vněmu je to, co je předmětné, reálné konstituens vně- mového fenoménu. Časový tok znění je zde se všemi svými komponenty ve vněmovém fenoménu, tvoří jej. Každá fáze, každá součást tohoto toku je část fenoménu. Naproti tomu je to, co je v časovém toku identické, fenomenologická substance a její vlastnosti, to, co setrvává nebo se mění, sice něčím ve druhém druhu vněmu adekvátně **nahlížitelným**, ale není možno jej v něm označit jako reálný moment nebo část.

Příloha XII (k § 44)

Vnitřní vědomí a uchopení zážitků.

Každý akt je vědomí něčeho, ale každý akt je také vědomý. Každý zážitek je „pocitovaný“, je imanentně „vnímaný“ (vnitřní vědomí), i když přirozeně ne kladený, míněný (vnímat zde neznamena být v mínění zaměřen a uchopovat). Každý akt může být reprodukován, ke každému „vnitřnímu“ vědomí o aktu jako vnímání patří možné reproduktivní vědomí, např. možná opětná vzpomínka. Ovšem, že se zdá, že by to mohlo vést zpět k nekonečnému regresi. Neboť není snad opět vnitřní vědomí, vnímání aktu (souzení, vnějšího vnímání, radování se atd.) aktem a proto samo opět vnitřně vnímáno atd.? Proti tomu je třeba říci: každý „zážitek“ v pregnantním smyslu je vnitřně vnímán, ale vnitřní vnímání není v tomtéž smyslu „zážitkem“. Není samo opět vnitřně vnímáno. Každý zážitek, který může pohled zasáhnout, se dává jakožto trvajícím, odtékajícím, tak a tak se měnícím. A to nedělá mívající pohled, ten se jen na to dívá.

Tento přítomný, ted jsoucí, trvajícím zážitek je již, jak můžeme zjistit změnou pohledu, „jednotou vnitřního vědomí“, časového vědomí a to je právě vněmové vědomí. „Vnímání“, to zde není nic

Prozkoumejme nyní případ, kdy A je „vnějším“ vněmem, Ten je přirozeně jednotou vnitřního vědomí. A ve vnitřním vědomí existuje od něho **zpřítomnění** jako od každého zážitku. Tedy $V_{vně}(d)$ jakožto $V_{vni}[V_{vně}(d)]$ má své $Z_{vni}[V_{vně}(d)]$. Nyní patří k podstatě vněmu jako takového, že **mu** odpovídá paralelní zpřítomnění, totiž akt, který zpřítomňuje totéž, co vněm vnímá. Reprodukce je zpřítomnění vnitřního vědomí, jež stojí v protikladu k **originernímu** průběhu, k impresi. Zpřítomnění věcného procesu se pak nesmí jmenovat reprodukce. Přírodní událost není ještě jednou reprodukována, je vzpomínána, stojí před vědomím v charakteru zpřítomněného.

Zkoumejme nyní zvláštní vztah obou zpřítomnění, která zde mají být srovnána a která jsou zjevně v sobě od sebe odlišná.

1. Proti V_a stojí $Z_{vni}(V_a)$ nebo, jak teď také můžeme psát, $R(V_a)$ (vnitřní reprodukce vnějšího vněmu).

2. Proti V_a stojí Z_a (zpřítomnění vnějšího předmětu a).

Existuje nyní podstatný zákon, podle něhož je $R(V_a) = Z_a$. Zpřítomnění domu např. a reprodukce vněmu tohoto domu ukazují tytéž fenomény.

Dále teď můžeme říci: ve specifickém smyslu „objektivující mínění“ může mít 1. charakter „vnitřní reflexe“, „vnitřního vněmu“ jakožto kladoucího mínění na základě „toho, co je vnitřně vědomé“. Mínění se může do vědomí vžít, může vžít vnitřní vědomí jako substrát, pak docházejí podle možnosti k danosti všechny ve vnitřním vědomí jako takovém implicitě se nacházející předmětnosti, stávají se „předměty“. Tímto způsobem se stávají předměty vjemy, chápané jako smyslové obsahy. A na druhé straně všechny ve vnitřním vědomí jako jednoty konstituované akty, cogitationes, intencionální zážitky vnitřního vědomí.

2, Ve vnitřním vědomí máme tedy také „intencionální zážitky“, jako zde přítomné jsou vněmy, soudy, pocity, žádosti apod. Tyto jednoty mohou fungovat jako substráty. Místo toho, aby byly kladeny a zpředmětněny „ve vnitřní reflexi“, tj. v minicím vnitřním vněmu, vžívá se do jejich intencionality mínění a tak jim toto mínění „odebírá“ v nich implicitě intendované předměty

a činí je **intendovanými** v pregnantním smyslu objektivujícího kladení. Přitom může být akt, jenž funguje jako substrát, prázdně zpřítomňující. Může se přirozeně vynořit vzpomínka na nějakou radost, na nějaké přání atd. a mínění se může zaměřit na to, co bylo radostné, toužené jako takové, aniž přitom vládne živá představa.

je tedy třeba odlišit: preferenční bytí zážitků, jejich bytí před **reflektivním** zaměřením na ně a jejich bytí jakožto fenomén. Prostřednictvím zaznamenávajícího zaměření a uchopení dostává zážitek nový způsob bytí, stává se „rozlišeným“, „vzdvíženým“, a toto rozlišování není právě nic jiného než uchopování a rozlišenost není nic jiného než být uchopen, být předmětem zaměření. Nyní však věc nelze myslet tak, jako by rozdíl spočíval pouze v **tom**, že **týž** zážitek je **právě** jednou **spojen** se zaměřením, **novým zážitkem, zážitkem „zaměření se na to“**, jako by se tedy odehrávala **pouhá komplikace**. Jistě rozlišujeme evidentně, jestliže se odehrává zaměření, mezi předmětem zaměření (zážitkem A) a zaměřením samým. A jistě mluvíme odůvodněně o **tom**, že jsme předtím byli zaměřeni na něco jiného, pak jsme uskutečnili zaměření na A a že A už „zde bylo“ před zaměřením. Je však nutné si zprvu všimnout, že řeč o témže zážitku je velmi mnohoznačná a v žádném případě z ní není možno beze všeho poznat (kde *nachází* oprávněné užití), že se fenomenologicky způsobem způsobu danosti tohoto „samého“ pro prožívání nic nezměnilo.

Uvažujme podrobněji: také zaměření, které, jak říkáme, jde jednou tam, podruhé jinam, je něco, co je uchopováno novým zaměřením, a tak se stává původně předmětným (v jeho původním zaregistrování); proto je také kladení předmětu zaměření do vztahu se zaměřením a původní zaregistrování tohoto vztahu novým fenoménem, právě tak jako je fenoménem kladení předmětu zaměření do vztahu před zaměřením se zaregistrováním, že k tomu přistupuje zaměření na předmět, jenž je zaměření přístupný.

Beze všeho chápeme, co to znamená být zaměřen na předmět — třeba na tento papír a speciálně na roh papíru, který

je obzvláště nadzdvížeo. Něco totálně jiného, než čeho si na objektu speciálně všímáme a nevšímáme, je tento rozdíl na „subjektivní straně“, zaznamenávání samo ve svých krocích. Předmět je dán v attencionálním modu a na změnu těchto modů můžeme eventuálně sami opět zaměřit pozornost: právě na to, co jsme teď popsali, že z předmětu je hned to, hned ono zvláštním způsobem předmětné a že to, čemu je nyní dána přednost, už zde bylo předtím bez této přednosti, že to, co je přednostní, má své pozadí, okolí v onom předmětném celkovém rámci atd. K podstatě tohoto předmětu patří, že je něčím nesamostatným, že nemůže být bez „svého“ způsobu znázornění, tj. bez ideální možnosti, učinit z něj předmět a opět od něj přejít k němu; a k podstatě „jednoho a téhož“ předmětu, který mám vědomý v řadě, patří, že je třeba tento pohled zaměřit právě na tuto řadu způsobů znázornění.

Tyto reflexe se uskutečňují v jednotě časového vědomí, nově uchopené -jak se říká- už zde bylo, patří k dříve uchopenému jako pozadí atd. Každá „změna pozornosti“ znamená kontinuitu intencí, na druhé straně leží v této kontinuitě uchopitelně jednota, konstituovaná jednota: jednota téhož, co se znázorňuje jen v rozdílných attencionálních změnách a z něhož jsou různé momenty, části vždy „zaznamenány“, „ve světle stojící“.

Co je nyní pozornost jiného než průběh rozdílů takových modů „vědomí jako takového“ a okolnost, že tyto vnímanosti splývají v jedno, ve formě „totéž“ a co má jednou ten, podruhé onen attencionální modus? Co nyní znamená, reflektovat na moment „zaměření na“? Jednou plynou attencionální mody „naivně“: jsem v jejich průběhu zaměřen na v nich se jevící předmět; jindy je zpředměťující pohled zaměřen na řadu modů samých, mohu jimi ve vzpomínce opakovaně probíhat, a tato řada má jakožto taková svou jednotu.

Příloha XIII (k § 45)

Konstituce spontánních jednot jakožto imanentních časových objektů®

— Soud jakožto časová podoba a absolutní Čas konstituující vědomí.

Máme-li nějaký soud (např. $2 \times 2 = 4$), pak je to, co je míněno, jako takové *nečasovou ideou*; v nespočetných aktech souzení může být míněno totéž v absolutně identickém smyslu, a toto samé může být pravdivé a mylné. Vezměme tuto jako „větu“, a zkoumejme „soud“ jako korelát této věty. Tedy, řekne se, vezmeme akt soudu? Vědomí, v němž je právě míněno, že $2 \times 2 = 4$? Ne. Uvažujme: místo abych byl zaměřen na domnělé jako takové, zaměřím svůj pohled na souzení, na proces, v němž mi dochází danosti, že $2 \times 2 = 4$. Probíhá proces, začínám vytvářením myšlenky subjektu 2×2 a dovádím toto tvoření do konce a to slouží jako základ pro připojení onoho „je rovno 4“. Tedy spontánní tvoření, které začíná, pokračuje a končí. To, co zde tvořím, však není logická věta: ta je to, co přitom míním. „Tvořené“ není míněné, nýbrž ve spontaneitě je otevřeno nejprve ono 2×2 a na to pak „ $2 \times 2 = 4$ “. Spontánně se vytvořilo (ve spontánním tvoření utvořilo) „vědomí“ o 2×2 a konečně vědomí o $2 \times 2 = 4$. Je-li tento útvar hotov, pak je jako proces také již pryč, klesá pak zpět do minulosti.

Přitom výtvor zjevně není vytvářecím procesem (jinak by přece byla řeč o podobnosti tvoření mylně užita). Nepřetržitě postupujícího vědomí a jednoty postupujícího procesu si mohu také všimnout (právě tak jak si mohu při vnímání melodie všimnout nepřetržitěho vědomí, nepřetržitěho průběhu „fenoménů“, nikoli tónů samých). Ale tento proces není ve svém konci hotový fenomén, ve kterém je právě míněno „ $2 \times 2 = 4$ “. Vždyť právě tak není proces vědomí, jenž konstituuje jev pohybu ruky, jevem samým, ve kterém se jeví pohyb ruky. Jevu v našem případě odpovídá mínění, že $2 \times 2 = 4$, explicitní „predikace“, v níž se takřkajíc jeví ono „je to tak“. Do jednoty jevu pohybu ruky nepatří fáze procesu vědomí, nýbrž v nich se konstituující jevové

fáze. Tak se konstituují také v procesu vědomí soudu (v jeho „toku“) součástí predikace, člen subjektu, člen predikátu apod. A subjektivní člen soudu jakožto jednotného soudícího mínění patří, potom co se konstituoval, spolu k soudícímu mínění, i když se vědomí o něm neustále dále modifikuje (přesně **tak**, jako k jevu nějakého pohybu patří neustále v modu zpětného klesání se nacházející jev počáteční fáze, ne však podoby vědomí, v nichž se při zpětném klesání konstituuje jakožto trvalá fáze pohybu).

Budeme tedy muset říci, že je třeba rozlišovat dvojí:

1. tok vědomí
2. to, co se v něm konstituuje,

a na druhé straně opět:

- a) soud jakožto konstituující se „jev“ **nebo mínění o $2 \times 2 = 4$, jež je procesem vzniku,**
- b) **to, co zde vzniká, soud, co stojí na konci jako utvořené, vzniknuvší: hotová predikace.**

Soud je zde tedy imanentní jednota procesu v imanentním čase, proces (ne tok vědomí, nýbrž proces, jenž se konstituuje v toku vědomí), který začíná a končí a který je s koncem také pryč, jako je pryč pohyb v tom momentu, kdy se uskutečnil. Ovšem, zatímco u jevu smyslově vnímaného vznikání je vždy myslitelné, aby vznikání přešlo v setrvávající bytí nebo pohyb v libovolné fázi v klid, je zde klid vůbec nemyslitelný.

Tím však ještě nejsou všechna rozlišení vyčerpána. S každým aktem spontaneity vystupuje něco nového, akt funguje takřka-jíc v každém momentu svého toku jako původní vjem, který zakouší své odstínění podle základního zákona vědomí. Kroky k dílu přistupující spontaneita v toku vědomí konstituuje časový objekt a sice objekt vznikání, proces: principiálně jen proces a žádný trvajícím objekt. A tento proces klesá zpět do minulosti. Přitom se musí uvážit následující: začnu-li kladením něčeho, je spontánní uchopování a uchopení momentem, který stojí v imanentním čase jako moment, aby pak hned klesl. K tomu se však pojí pro tvoření celé jednoty soudícího procesu v imanentním čase zachycení, kontinuitně přechází původní kladení něčeho

(„zapadnutí“, jak říká Lípss) do zachycujícího vědomí-něčeho, a toto zachycování není udržením původního kladení, které přece zakouší svou imanentní časovou modifikaci, nýbrž s tímto vědomím propletenou formou; a přitom, je zvláštní, že se v tomto nepřetržitěm fenoménu **nekonstituuje** pouze klesání počáteční fáze, nýbrž kontinuitně se udržující a pokračující vědomí něčeho konstituuje toto něco jakožto to, co je trvale vsazeno. To znamená, že nasazení a pokračování tvoří kontinuitu spontaneity, která má základ podstatně v procesu časového klesání, které nechává nasazující fázi a po ní následující fázi udržování v časovém odtoku klesat, a tím **také** nechává klesat to, co sebou vedou jako podléhající představy (náhledy, prázdné představy) a modifikace představ. Akt začíná, pokračuje však ve změněném modu jako akt (**jako** spontaneita) dále, a pak začíná **nový, tento celý spontánní průběh pokračující akt, třeba akt kladení predikátu.** Výsledkem není, jestliže tvoření ne kráčí dále, nová, svým způsobem původně pramenící spontaneita kladení predikátu, spíše je toto kladení na jednom základě: v téže imanentní časové fázi, v níž vystupuje, se přece ve formě zachycující spontaneity a v modifikované formě, kterou proti původně pramenícímu kladení subjektu má, kladení subjektu skutečně uskutečnilo, a na toto navazuje originerní kladení predikátu, s ním tvoří jednotu, jednotu celého soudu: jakožto jsoucí fáze časového procesu, jakožto časový moment, v němž je soud aktuálně „hotov“. Tento moment klesá, ale nepřestává ihned soudit, tj. jedna dráha soudícího zachycení se nepřetržitě pojí, zde jako jinde, na poslední dokončující moment uskutečnění, a tím získává soud jakožto časově tak a tak utvořený další dráhu. Eventuelně na to připojuje opět nové vyšší výtvoření soudu, navazují je na to atd.

Soud je tedy jakožto imanentní objekt ve vnitřním časovém vědomí jednotou procesu, nepřetržitou jednotou trvalého „kladení“ (přirozeně kladení soudu), v níž vystupují dva nebo více momentů uskutečnění, původně kladoucí momenty. Tento proces končí v dráze bez takových momentů, v dráze, jež je „příslušným“ způsobem vědomím o něm; vírou v to, co se stalo „původním“ způsobem prostřednictvím momentů aktu

uskutečnění vědomým. Soud (predikace) je možný jen v takovém procesu, v tom již je to, že retence je nutná pro možnost soudu.

Ostře se odlišuje způsob, jak se spontánní jednota, jak se predikativní soud konstituuje jakožto imanentní časový objekt, oproti způsobu konstituce smyslového procesu, nepřetržité následnosti. Totiž tím, že v posledním případě je „to, co je původní“, jež je prazdrojovým bodem vždy nově naplněného časového momentu, buď prostou fází původního vjemu (jeho korelát přiměřením obsahem v Ted) nebo právě takovou, jež je formována pojetím jakožto fáze původního jevu. To, co je původní, v případě soudu je však spontaneita kladení, která má za základ nějaký materiál **afekce**. Stavba je tedy již z tohoto hlediska komplexnější.

Dále zde vystupuje dvojí původnost. To, co je pro soud „původně“ konstituující jakožto časová podoba, je kontinuitou „kladení“, jež je z tohoto hlediska neustále původně dávající. V časovém vědomí s jeho retencemi se pak konstituují momenty soudu časových bodů soudu jakožto časové podoby. Ale je třeba rozlišovat momenty vlastně uskutečňujícího kladení vykonávající spontaneity od nepřetržitých momentů zachycující, vykonané udržující spontaneity. To je rozdíl v konstituované časové podobě, v níž jsou zdrojové body vyznačeny, a přirozeně také rozdíl v konstituujícím časovém vědomí, v kterém se originální fáze rozpadají na dva druhy: na tvůrčí a na přiměřené stavu.

Smíme-li podle toho považovat ideu soudu jakožto časové podoby na rozdíl od absolutního čas konstituujícího vědomí za vysvětlenou (a právě tím odpovídající rozdíly u jiných spontánních aktů), pak je nyní třeba říci, že tento soud je mínění, analogon imanentně-objektivního jevu, ve kterém se třeba jeví vnější prostorově-časové bytí. V mínění se jakoby jeví míněné, v mínění (časové podobě) „ $2 \times 2 = 4$ “ právě propositionální, tak a tak syntakticky formovaný stav věci. Ten však není věcí, objektivně-časovým bytím, ani imanentním, ani transcendentním. Je trvale míněným, ale ne sám trvajícím, jeho mínění začíná, ale on sám nezačíná, tak málo jako přestává. Podle své

podstaty může být různým způsobem vědom, popřípadě dán, může být artikulován a pak být v určité stavěné spontaneitě vědomý, která jako imanentní časová podoba může probíhat „rychleji“ nebo méně rychle, může však být: také přiměřeným způsobem vědomá.

Spontánní časové podoby mají jako všechny imanentní objekty svůj protiobraz v jejích reproduktivních modifikacích. Fantazie soudu je jako každá fantazie sama časovou podobou. Původními momenty pro její konstituci jsou „původní“ fantazie v protikladu k modifikacím, jež se na ně bezprostředně podle základního zákona vědomí napojují k retencionálním modifikacím. Tím, že se fantazie konstituuje jakožto imanentní objekt, konstituuje se také s pomocí její vlastní fantazijní **intencionality**, která má charakter neutralizovaného zpřítomnění, imanentní quasi-objekt, jednota toho, co je imanentně vyfantazírováno v imanentním quasi-čase fantazie. A kde je fantazie zpřítomňující modifikaci nějakého „jevu“, konstituuje se dále jednota toho, co je transcendentní a vyfantazírované, řekněme jednota vyfantazírovaného prostorově časového objektu nebo jednota fantazírovaného stavu věci: takového, jenž je quasi-dán v quasi vněmovém soudu, nebo je quasi-myšlen ve fantazijním souzení jiného druhu.

DOSLOV: EDMUND

HUSSERL A PROBLÉM ČASU

„Vím to, když se mě na něj nikdo netáže, ale mám-li to někomu vysvětlit, nevím.“ Touto případnou větou z Augustinových Vyznání, ponechanou v originálním latinském znění, začíná Edmund Husserl svoji fenomenologii vnitřního časového vědomí. Věta je první Augustinovou odpovědí na Augustinovu otázku. Ta otázka zní: „Co je tedy čas?“

Ne náhodou poukazuje Husserl na tuto odpověď, neboť dnešní doba, tolik hrdá na svoje vědění, v řešení otázky příliš nepokročila. Zásluhou fenomenologie a jejího zakladatele však nesporně zůstane to, že díky nim dnes můžeme otázku po čase klást s větším porozuměním.

U Augustina, kterého studovat, jak nabádá Husserl, musí i dnes každý, kdo se chce vážně zabývat problémem času, nacházíme mnoho znepokojujících a hlubokých myšlenek, které nenechávají na pochybách nikoho, kdo je čte, že se týkají také jeho osobně. „Nebyl by minulý čas, kdyby nic nemíjelo, nebyl by budoucí, kdyby nic nenastávalo, nebyl by přítomný, kdyby nic netrvalo. Ale jak existují ony dva časy, minulý a budoucí, když minulý už není a budoucí ještě nenastal? Nicméně kdyby přítomný čas byl stále přítomný a neměnil se v minulý, nebyl by to čas, nýbrž věčnost. Musí-li se tedy přítomný čas proměnit v minulý, aby byl časem, jak potom můžeme o něm říci, že jest, když důvod jeho bytí je v tom, že nebude?..“ Pro ilustraci aktuálnosti myšlenek obsažených v Augustinových Vyznáních alespoň tolik.

Radikální uchopení právě uvedených myšlenek, ale také bezpočtu dalších, ještě pozoruhodnějších, se otevírá právě v těchto

našim čtenářům předkládaných Husserlových analýzách vnitřního časového vědomí.

Zůstaňme na chvíli u jedné Husserlovy věty, která obdobně jako věty Augustinovy vyvolává nejen tok spleťtých úvah, ale také estetický prožitek, dosahovaný zdánlivou paradoxností celku, jehož části jsou průzračně zřejmé. „Všechno, co je, to bude, jak je zcela evidentní a samozřejmé, v důsledku toho, že bylo, a je v důsledku toho, že je, v budoucnu to, co bylo.“ Jak je zřejmé, ve větě se pojednává o čase. Všimněme si však jakým zvláštním, způsobem. Slovo čas v ní v žádném případě nemůžeme najít, protože se v ní nevyskytuje. A přece o čase pojednává. Zdá se tedy, že o čase není nutno hovořit tak, že jméno čas skloňujeme, nýbrž že o čase můžeme říci více, když se budeme snažit ve své reflexi času být časově, tj. když naše vědomí času získá vědomí, že je časové vědomí. To je pak vidět v naší větě v tom, že o čase vypovídá v živelu bytí, v němž je čas domovem. Slovně to pak vyjadřujeme tak, že se pohybujeme v živelu slovesa bytí a to časujeme, to znamená například říkat *byli jsme, jsem, budou*. Všimněme si ještě jedné zajímavé věci, neříká se, že to, co je, to nebude, nýbrž se říká, že *bude*, bude tím, co bylo. Abychom čtenáři nepředkládali v této souvislosti interpretace, o nichž bychom nemohli říci nic více než to, že jsou snad pravděpodobné, řekněme jen s básníkem, že „v duchovém světě se ničeho neztrácí...“.

V naznačených souvislostech se nyní dotazujeme samotné otázky, která se nám výše vynořila v podobě „co je čas?“. Měli-li bychom po filosofických vkladech fenomenologického dotazování být schopni klást otázku s větším porozuměním, musíme podrobit zkoumání samotnou otázku „co je čas?“. Poučení Heideggerem víme, že otázka svou intencí, kterou vnitřně má, spoluvytváří a podmiňuje způsob odpovídání. Neboli, že máme co činit s vnitřní korelací, která způsobuje, že se otázka bytostně podílí na tom, jaká bude odpověď. Známe dokonce i takové otázky, které způsobí to, že dostaneme odpověď na něco jiného, než jsme v otázce zamýšleli. To pak známe-na, že jsme se vzdor dobrému úmyslu ptali neodpovídajícím

způsobem. Tedy i ve filosofii může být cesta do pekel dlážděna samými dobrými úmysly. V případě otázky, co je čas, můžeme postupovat obdobně jako u otázky, co je **metafyzika**. Určující složkou otázky je právě ono nevině se tvářící „co“. V obecném smyslu na otázku „co“ mohu dostat pouze odpověď „něco“, neboli nějakou věc v obecném slova smyslu. Máme však na mysli „něco“ nebo věc, ptáme-li se na čas? Když se zeptáme takto přímo, těžko bychom odpověděli kladně. Ale ono nevině „co“, vkrade-li se do otázky, způsobuje, že se při vypracovávání odpovědi chováme tak, jako bychom byli na právě vznesenou otázku odpověděli kladně. Čas se stává najednou „něčím“, věcí, a my se dostáváme do bludiště, v němž jsme nechtěli být, aniž si to vlastně uvědomujeme. To bludiště pak můžeme popisovat v přímé souvislosti s dějinami metafyziky. Co z toho všeho vyplývá? **To, že otázka po čase musí být vypracována. Právě tím, kdo na této práci zanechal svůj nesmazatelný podíl, byl Edmund Husserl.**

Edmund Husserl, jeden z řady slavných moravských rodáků, se narodil dne 8. dubna 1859 v Prostějově. Jeho otec vlastnil továrnu na galanterní zboží. Rodina Husserlových byla židovská a ve své době německy orientovaná. Tak se stalo, že se mladý Edmund česky neučil. Lze se však domnívat, že určité povědomí, jak to bývá ve smíšených prostředích, o češtině měl. Víme, že Husserl měl více sourozenců. Samo jméno Husserl je zajímavé tím, že v jazyce jidiš znamená Israel. Základní školu absolvuje Husserl v Prostějově, gymnasium pak roku 1876 v Olomouci. V téže roce pak odchází studovat do Lipska astronomii a matematiku. V Lipsku se seznamuje s T. G. Masarykem a navazuje s ním přátelský vztah, který zůstává po celou dobu jejich života. Jeho učitelem matematiky v Lipsku byl K. Weierstraß, snad největší matematik druhé poloviny devatenáctého století, který se o Husserlovi vyjádřil jako o schopném a velmi slibném matematikovi. V roce 1882 obhájil disertaci z oboru matematiky. Někou dobu je také asistentem u Weierstraße. Studoval rovněž na univerzitách v Berlíně a ve Vídni. Ve Vídni se seznamuje s F. Brentanem, pod jehož vlivem se původní matematik

svým zájmem obrací k logice, psychologii a filosofii. Roku 1887 konvertuje Husserl k luteránství. Svoji univerzitní a filosofickou kariéru začíná Husserl v **Halle** roku 1887 jako soukromý docent, V roce 1901 je jmenován profesorem univerzity v Göttingen, kde působí do roku 1915= Od roku 1916 pak působí jako profesor ve Freiburgu až do roku 1928. V tomtéž roce odchází na odpočinek. Slovo odpočinek však v Husserlově případě nelze chápat doslovně, vždyť např. spis *Formální a transcendentální logika* vychází až o rok později, nemluví již o *Karteziánských meditacích*, *Krizi evropských věd* a spisu *Zkušenost a soud*. Husserl umírá ve Freiburgu 27. dubna 1938.

První velkou Husserlovou prací je *Filosofie aritmetiky* z roku 1891, pak následují monumentální *Logická zkoumání* ve dvou dílech v roce 1900 a 1901, dále *Filosofie* jako přísná věda 1911, **Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii 1913**, v téže roce začíná vydávat *Ročenky pro filosofii a fenomenologické bádání*. V *Ročence* vychází první díl *Idejí*, druhý a třetí až v roce 1952. Zde předkládané *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vědomí* vyšly v roce 1928. V roce 1929 pak *Formální a transcendentální logika*, dále *Karteziánské meditace*, nejprve ve francouzském překladu roku 1930, pak německy 1950. Musíme jmenovat alespoň ještě dva spisy, *Zkušenost a soud*, který vyšel v Praze roku 1939, a slavnou *Krizi evropských věd* vydanou 1956. Husserlova rukopisná pozůstatost činí 45.000 stran stenografických záznamů. Kritická vydání Husserlových děl jsou realizována v prestižní edici *Husserliana* (Haag).

Ve svých deníkových záznamech si 25. září 1906 Husserl poznamenal: „Potřebujeme nejen poznání cílů, směrnic, záměrů, metod, stanovisek k jiným poznatkům a vědám. Potřebujeme i skutečné provedení. Musíme po těchto cestách sami kráčet. Musíme krok za krokem řešit jednotlivé problémy. Tady je především nutné pojednání fenomenologie rozumu, krok za krokem, a na jeho základě skutečné osvětlení logického a etického rozumu ve formě oboustranných principů a základních pojmů. **Z**(.I) stojí na prvním místě problémy fenomenologie vněmu, fantazii.“

času a věci." Zatímco Ideje k čisté **fenomenologii** a **Kartezián**-ské meditace představují soustavný pokus o nastínění oblasti fenomenologického bádání a jeho cílů, a tak jsou současně nastíněním programu Husserlovy filosofie, a totéž lze po výtce říci i o Krizi evropských věd, představuje fenomenologie vnitřního časového vědomí právě jeden z takových pokusů o skutečné provedení na poli problému času.

Husserlovou asistentkou v letech 1916 až 1918 byla **vynikající**, talentovaná a Husserlovi nadmíru oddaná žena, žel se smutným osudem mučednice, dnes slavná Edith Steinová Janem Pavlem II prohlášená 1. května 1987 za blahoslavenou. Edith Steinová se pohybovala ve sférách, které bychom mohli bez nadsázky nazvat vrcholy filosofie našeho století, jejím nejlepším přítelem byl Max Scheler, dalším přítelem Roman Ingarden, k tomu blízké kontakty s Husserlem, L. Landgrebem, M. Heideggerem a dalšími. E. Steinová zaměřila své úsilí ve Freiburgu na to, aby Husserlovy rukopisy byly uvedeny do takového stavu, aby byly schopny uveřejnění, to znamená aby dostaly takovou podobu, ve které by mohly být přiblíženy veřejnosti. V jednom z dopisů Ingardenovi si posteskla, že musela mistra i pobízet k tomu, aby rukopis doplnil a upřesnil a aby si našel čas na společnou redakci přepisu. Uvádí dále, že v rukopisu dělá minimum redakčních úprav a přepracování v Husserlových intencích. Mluvíme samozřejmě o Přednáškách k fenomenologii vnitřního časového vědomí. Heideggerovo, tj. vydavatelovo vyjádření, že se jedná o text z roku 1905, není zcela výstižné, protože Husserl v té době něco vyřadil a něco přidal. To, co Husserl přidal, však byly pouhé listěčky s poznámkami, které přirozeně vyžadovaly redakční zpracování. Výsledek redakčního zpracování, za něž vděčíme Steinové, vypadá přibližně takto. Z úvodu a čtyřiceti pěti paragrafů, které první díl obsahuje, vychází jen úvod a čtrnáct paragrafů a k tomu čtyři další jen zčásti z původního rukopisu přednášek z roku 1905. To ve vydání z roku 1928 činí asi čtyřicet z asi osmdesáti dvou tiskových stran. Steinová se snažila sjednotit terminologii úvodu a paragrafů a formulovala nadpisy paragrafů.

Na jaře roku 1926 navrhl Husserl **Heideggerovi**, aby se ujal zveřejnění jeho zkoumání k fenomenologii vnitřního Časového vědomí z období jeho působení v Góttíngen, a to v podobě, kterou zpracovala Edith Steinová. Husserl a Heidegger tehdy strávili společně jarní prázdniny v **Todtnaubergu** ve **Schwarzwald**u, kde měl Heidegger chatu. Při příležitosti Husserlovy návštěvy ukázal Heidegger Husserlovi **téměř** hotový rukopis svého díla Bytí a čas, které zamýšlel Husserlovi věnovat, což se v roce 1927 také stalo. Ukázání rukopisu bylo bezprostředním podnětem k uvedenému **Husserlovu** návrhu. Heidegger návrh akceptoval s tím, že jej bude moci uskutečnit teprve po vyjití Bytí a času a zpracování manuskriptu nemůže vzít na sebe, protože je do podzimu 1927 vytížen působením na univerzitě v **Marburgu**. Husserl Heideggerovi **předal** nikoli své stenografické manuskripty, nebo lépe **řečeno rukopis, který měla k dispozici E. Steinová, nýbrž rukopisné zpracování Edity Steinové z roku 1917. A tak se Heidegger musel spokojit s pečlivým přehlédnutím rukopisu E. Steinové, do něhož učinil nepatrné zásahy, ačkoli se zdálo, že by důkladné zpracování nebylo Husserlovi proti mysli. Text byl připraven pro tisk v roce 1928 a vyšel v Halle v témže roce jako devátý svazek Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. Na jaře 1928, ještě před definitivním uzavřením textu, předložil Heidegger rukopis předmluvy Husserlovi ke schválení. Husserl se později často odvolává na vydání z roku 1928 jako na „mé přednášky o fenomenologii vnitřního časového vědomí vydané Martinem Heideggerem". Autorizace verze vypracované E. Steinovou je tedy nepochybná. Verze vypracování E. Steinové má původ v její iniciativě, a tak je vlastně také jejím dítětem.**

Když jsme naznačovali výše, že čas je domovem v živlu bytí, nelze nezpomenout na tomto místě podobného náznavu Husserlova v paragrafu 81 Idejí k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii z r. 1913. Toto připomenutí je potřebné z toho důvodu, že ve zde předkládaných analýzách časového vědomí vzhledem k jejich specifčnosti není jedna ze sjednocujících intencí zájmu tolik patrná. V Ideen se říká, že cZa je.

jak z dalšího zkoumání vyplyne, **titul** pro zcela uzavřenou sféru problému, a sice takovou, která je obzvláště obtížná. Ukáže se, že naše dosavadní znázornění do jisté míry zamlčelo jednu celou dimenzi a nutně to zmlčet muselo, aby to podrželo v nezmatené podobě, to, co je vidět zprvu jen ve fenomenologickém hledisku a co tvoří uzavřené pole zkoumání, nepřihlédneme-li k nové dimenzi. Transcendentální absolutno, které jsme takovou redukcí vypreparovali, není vpravdě to poslední, je něčím, co se samo v jistém hlubokém a zcela zvláštním smyslu konstituuje a má svůj prazdroj v posledním a pravém absolutnu. Husserl přiznává, že byla zmlčena jedna celá dimenze. Na kterou Husserl myslí? Fenomenologické zkoumání se pokoušelo založit absolutno vědomí a pominulo dimenzi pravého absolutna. Důvodem tohoto opomenutí byla obava z **nevyslovitelnosti**. O těchto **problémech je lépe ticho mlčet. Pokusem o útok na uvedenou nevyslovitelnost jsou předkládané analýzy.**

Ve fenomenologii vnitřního časového vědomí máme před sebou ukázkou konkrétních analýz daností, v nichž program překračuje sebe sama ve svém naplňování. V časových analýzách se Husserlovi čas ukázal jako to, co umožňuje styk s celkem všeho, co jest, čas se ukázal jako světový horizont.

Náš jediný znalec fenomenologie Jan Patočka, současně také žák, spolupracovník a přítel Husserlův a Heideggerův, rozpoznává, že Husserl v analýzách času ještě nedosahuje opravdu posledního dna; že však na cestě k němu je nutné tyto analýzy o to pečlivěji studovat, o tom lze předpokládat jeho souhlas. Tento náš překlad má pak jeho souhlas explicitní z roku 1970, to jest brzy po svém prvním vydání v tomtéž roce.

Čtenáře, který by chtěl pro četbu Husserla opravdu kompetentní poučení, je potřeba upozornit na titul: Jan Patočka, Úvod do studia Husserlovy fenomenologie, Praha 1966, vyšlo jako skriptum Filozofické fakulty UK. Tentýž text také vycházel ve Filozofickém časopise, jedná se o poslední dvě čísla ročníku 1965 a v roce 1966.

Od Husserla vyšly česky ještě Karteziánské meditace (2x) a Krize evropských věd.

Náš text byl překládán z německého originálu Klu,*,*;<!
Husserl, Vorlesungen zur Phänomenologie des intk-ivn /. * u
bewußtseins, Halle 1928. Pro druhé vydání byl text přehlednut
ještě s vydáním Husserliana Bd. X, Haag, 1966.

Praha-Zbraslav, únor 1995

Vladimír Špalek

EDMUND HUSSERL:
PŘEDNÁŠKY K FENOMENOLOGII
VNITŘNÍHO ČASOVÉHO VĚDOMÍ

Vydání se uskutečňuje díky podpoře Grantové agentury ČR
(grantový úkol č. 401/93/2255)

Z německého originálu *Edmund Husserl Vorlesungen zur Phanomenologie des inneren Zeitbewusstseins* Halle 1928
řekl Vladimír Špalek a Walter Hansel. Vydalo nakladatelství
JEŽEK v edici Filosofické texty, Velká řada, svazek 4 Redakce
Jin Ježek. Návrh obálky a grafické úpravy Ivan Špirk Sazba
programem T_EX. Vydání druhé, v této edici první Praha 1996
Adresa pro písemný styk s nakladatelstvím: JEŽEK, Institut základu
vzdělanosti, Legerova 63, Praha 2. Na této adrese je možno
knihy vyzvednout osobně. Zásilku knih provádí: Antonín Jelínek,
ul. Stemberkova 890, Rychnov nad Kněžnou PSČ 516 01

u

Nové vydání
(Komentář ke „Hvězdě vykoupení“)
Catherine Châlierová: O filosofii
Emmanuela Lévinase **Catherine
Châlierová:** Tři komentáře k
filosofii H. Jonas a E. Lévinase
Karel Skalický: Blochova filosofie
naděje **Jolana Poláková:** Filosofie
dialogu (Ebner, Buber, Rosenzweig,
Lévinas) **Edmund Husserl:**
Přednášky I: fenomenologii vnitřního
časového vědomí **Jiří Vešel:**
Filosofie času ve vztahu k bytí i
k smyslu

13) PSYCHOLOGICKÁ ŘADA:

Medard Boss:
Núrys medicíny a psychologie
(Úvod do fenomenologické da-
seinsanaivzy). i. -3. díl **Zdeněk
Els:** Starost i starosti

C) EDICE MALÍ

Jan K. Červenka:
Bilnicke vcm* J>. «